

Catalogus legum antiquarum unà cum adiuncta summaria Interpretatione,

<https://hdl.handle.net/1874/433409>

CATA-
LOGVS LE-
GVM ANTIQVA-
rum una cum adiuncta sum-
maria Interpretatione, per
Ioannem Vlricum Za-
sum Brigantinum
diligenter col-
lectus.

*Cum gratia & priuilegio
Caesareo.*

ARGENTORATI APVD

Vuolfium Cephalaeum.

Anno 1551.

AD MAXIMILIANVM BOHE-
mia Regem, Archiducem Austriae &c.
Ioannis Sturmij Præfatio.

IN re quidem, Maximiliane Rex,
magna: imperfecta tamen: sed tui
clientis: puto officiorum rationi-
bus deberi: ut tui nominis autori-
tate gratiaq; ad huius libri diuulgationem niti
possimus. Quid enim maius quam lex? & quid
Regium magis quam in magnis rebus imperfe-
cta, perficere? et quid Principe dignius: quam pa-
trocinari clientelis? Qui libellum hunc confecit
Ioannes Vlricus Zasius, Brigantinus fuit: in quo
oppido matrem adhuc hisce annis habuit: Bello
Germanico proximo, cum Cæsaris partes secu-
tus esset, bello inclinato & propè confecto, mor-
bo afflictus Eslingam deportatus est, & in patris
sepulchro conditus: qui ibi diem suum obierat,
tum, cum in eo loco Imperij Camerarium ius di-
ceretur: unusque fuit ex iudicum numero. Ergo
Eslingæ filij corpus cum patris cadauere coniun-
ctum: habet quod mortalibus optabile esse solet:
quicumque in huiusmodi cærimonia sensus sit ani-
morum.

PRAEFATIO.

morum. Sed quoniam mentes ad caelestia domicilia migrarunt: et corpora optatam obrinuerunt sepulturam: id quod ab utraque filij parte profectum est: ingenij monumentum de antiquis legibus: tui nominis authoritati auspicijsq; commendamus: quò non solum pro se, uerum etiam pro matre & propinquis, qui Brigantij sunt, gratiam patrocinijsq; inueniat. quod profectò meretur. Etenim expressa in eo extant uestigia: naturæ præclaræ, ingenij copiosi, memoriæ amplæ, iudicij acuti, orationis latinæ cum ornatu puro. idq; ætate, quam ultra uigesimum sextum annum productam non fuisse audio. Argumentum uerò tractatione præclarum: cognitione magnificum est: & quo nihil præstantius, si antiquæ bonæ leges omnes sciri possint. Sed fuit industrij atque eruditi ingenij: tantum coaceruare, quantum ex Iureconsultis et Oratoribus & Historicis cognosci potuit. reliquum quod deest legibus: id Imperatorum est, Regumq; perficere. ut ne quid populis desit: ad otium atque honestatem. Sed quoniam tu inter Principes uiros, Maximiliane Rex, non minimum locum occupas, honoris, gratiæ, existimationis, fauoris, expectationis, & quia Zasius

PRAEFATIO.

Brigantinus fuit, commendo tibi memoriam mor-
tui: monumentū defuncti: opus clientis tui. Com-
mendo tibi uerò alienum: interea dum e-
go etiam aliquid paro: quod meum
sit: et quod ad tuos honores
atque laudes accom-
modetur.

IN LIBRUM DE LEGL

bus Præfatio.

ONSIDERANTI MI-

hi omnes maiorum minorumq; gen-
 tiū scriptores post profligatam af-
 flictamq; multipliciter superiorum
 temporum barbariem certatim hoc agere, ut ue-
 ræ atq; antiquæ lucis aliquid bonis studijs adde-
 rent, cœpi & ego circumspicere, si qua in parte
 operam meam rebus communibus exhibere pos-
 sem. Cū enim nos deus Opt. Max. omnes atque
 singulos in hunc liberalium studiorum quasi a-
 grum publicum constituerit & collocarit, debe-
 mus singuli curare, ne quam partem eius incultā
 atq; desertam esse patiamur. Inter omnes autem
 promouendorum studiorum rationes nulla mihi
 plus aut dignitatis aut utilitatis habere uidetur
 quàm ea quæ de antiquis institutis legibusq; pro-
 dita est, habet enim uenerationem maximam cū
 ex uetustate, tum ex Maiestate Imperij Romani:
 utilitatem uerò non minorem: siquidem istæ leges
 cū per Oratorum, Historicorum, Iurisconsul-
 torumq; libros passim sparsæ sint, explanatione
 opus habent: et quia usus earum in rep. quondam

PRAEFATIO.

optimus fuit: adhiberi etiam ad rerum praesentium
 administrationem non incommode possunt. Quan-
 to uero olim amplior atque illustrior fuit respublica Ro-
 mana, tanto etiam pluribus legibus administrata
 est. Nam praeter antiquissimas XII tabularum le-
 ges, et iura tam ciuilia quam honoraria aliae eti-
 am leges separatim a Dictatoribus, Consulibus,
 Praetoribus, Tribunis plebis aut necessitate impel-
 lente, aut suadente utilitate publica latae sunt, quae
 partim plebiscitorum, partim senatusconsultorum
 uim nomenque habere possunt, denominationem
 tamen ab iis habent qui eas tulerunt. Ex iis autem
 aliae ad ius publicum, id est, sacra, sacerdotia, ac
 magistratus pertinuerunt, aliae uero ad emendan-
 das XII tabularum leges rogatae sunt, alijs bella
 et prouinciae decretae, alijs iudicia tam priuata
 quam publica rerumque capitalium quaestiones
 constitutae, alijs ordinum iura uel aucta uel com-
 pressa, alijs largitiones in populum datae rursusque
 ademptae, alijs castigata luxuria, suusque epulis
 coenisque modus constitutus, et ut multa in pauca
 conferam maximae potissimaeque reipublicae partes hisce
 legibus constitutae esse uidentur. Quod quidem
 uel ex hoc facile perspicitur. Nam quando-
cunq;

PRAEFATIO.

eunq; ab istis legibus uel ui ut fecit Sulpitius, uel
 dolo malo recessum est, ciuilia mox bella, quæ u-
 na liberarum ciuitatum, imò regnorum Imperioꝝ
 rumq; omnium maxima pestis est, remp. occupã-
 runt, & tandem cum paucorum conspiratio ac
 potentia plus quàm hæc leges ualere, tota resp.
 Romana unã cum libertate concidit. Has itaque
 leges uariè per authores dispersas in unum colli-
 gere decreuimus, non quidẽ omnes quæ unquã
 a quoquam magistratu in libera rep. latæ essent,
 quis enim in se hoc reciperet, quod cum præstare
 nemo possit, impudentis esset promittere, sed eas
 de quibus, ut in conditionibus olim, authore Ci-
 cerone, scribi solitum fuit, sciam poteroq;. Nec
 sanè ignoro alios etiam & doctè et diligenter in
 hac materia uersatos esse, sed ij tamen uel mihi
 uel cuiuis alteri satis superq; cum ad scribendum,
 tum ad cogitandum reliquerunt. Itaq; magis pos-
 sunt de incepto quàm perfecto opere gloriari: est
 q; eorum uoluntas quàm opera commendabilior.
 Sed & nos quemadmodum palmam superioribus
 non inuiti abripiimus, ita posterioribus si aut
 plura aut meliora adducent libenter tradituri su-
 mus. Reliquos autem obtreçtatores omnemq; il-

PRAEFATIO.

lam uilitigatorum, ut Catonis uerbo utar, tur-
 bam infamem omniumq; uotis condemnatam tan-
 ti non facio. partim conscientia negocij bona fide
 suscepti, partim quia mihi praeter alia subsidia, e-
 tiam beneficium restitutionis in integrum, sicubi
 lapsus aut opinione mea deceptus fuero, tanquam
 minori reseruatum est. In explicandis autem le-
 gibus istis maxime nobis ordo ille ob inuentio-
 nis facilitatem placuit, quem & Pomponius Læ-
 tus uir doctissimus secutus. Itaq; leges iuxta la-
 tinarum literarum progressum recensebi-
 mus, nisi ubi coniunctarum mate-
 riarum ratio auelli eas à se
 inuicem non pa-
 tietur.

INDEX LEGVM.

A

Acilia	53:	Aebutia	4:
Aelia Fusia			1.
Aelia Sanctia			4:
Aelia Sentia			4.
Aemilia	84:	Antia	84:
Antonia iudiciaria			50:
Apuleia de ciuitate Romana			45.
Apuleia Maiestatis			55.
Aquila	6.	Aterina	5.
Atilia	7.	Atina	6:
Aurelia iudiciaria			49.
Aurelia de tribunis			7.

C

Cæcilia & Didia			2.
Cæcilia Repetundarum			58.
Calphurnia Ambitus			59. 73:
Calphurnia Reperundarum			57:
Campana	18.	Canuleia	24.
Cassia agraria			8.
Cassia de Iudicijs populi			19.
Cassia Tabellaria			33.
Cincia de Muneribus			24:

INDEX.

<i>Claudia de Iure Civitatis</i>	42:
<i>Claudia de Senatu</i>	19:
<i>Clodia de Censoribus</i>	22:
<i>Clodia de Collegijs</i>	20.
<i>Clodia de Scribis</i>	23.
<i>Clodia Frumentaria</i>	20.105:
<i>Clodia Monetaria</i>	19.
<i>Ctelia Tabellaria</i>	34.
<i>Cornelia & Gellia</i>	45.
<i>Cornelia Agraria</i>	15.
<i>Cornelia de Falso</i>	26.
<i>Cornelia de ijs qui legibus solvuntur</i>	30.
<i>Cornelia de Iniurijs</i>	29:
<i>Cornelia de Iure dicundo</i>	30:
<i>Cornelia de Parricidio</i>	26.
<i>Cornelia de Proscriptione</i>	115.
<i>Cornelia de Sicarijs</i>	28.
<i>Cornelia Iudiciaria</i>	47:
<i>Cornelia Maiestatis</i>	55:
<i>Cornelia Repetundarum</i>	59.
<i>Cornelia Sumptuaria</i>	84:
D	
<i>Didia Sumptuaria</i>	83:
<i>Domitia de Sacerdotijs</i>	70:
	Duel.

INDEX.

Duella de Fcenore	71.
Duella de Tribunis	37.
F	
Fabia de Sectatoribus	75.
Falcidia de Legatis	31.
Fannia Sumptuaria	83.
Fauia de Plagio	32.
Flavia agraria	17.
Furia Testamentaria	31.
Fusia Caninia	32.
G	
Gabinia de bello Piratico	34.
Gabinia de Fcenore	35.
Gabinia Tabellaria	33.
Glaucia	47.
H	
Hieronica	104.
Hircia	37.
Horatiae leges	36.
Hortensia de Plebiscitis	35.
Hostilia	37.
I	
Icilia de Auentino	37.
Iulia Miscella	40.
	<u>Iulia</u>

INDEX.

Julia Agraria	18.
Julia Ambitus	75.
Julia de Adulterijs	80.
Julia de Annona	68.
Julia de Ciuitate	41.
Julia de Fœnore	72.
Julia de Libertatibus	72.
Julia de Maritandis ordinibus	76.
Julia de Sacerdotijs	69. 71.
Julia de Vi	51.
Julia Iudiciaria	50.
Julia Maiestatis	96.
Julia Peculatus	66.
Julia Repetundarum	59.
Julia Sumptuaria	85.
Julia Theatralis	81.
Junia & Licinia	3.
Junia Annalis	38.
Junia Norbana	39.
Junia Vellea	39.
L	
Lectoria de Minoribus	87.
Licina & Ebutia	86.
Licina & Mutia	43.
Licinia	

INDEX.

Licinia Agraria	91.
Licinia Communi diuidundo	87.
Licinia de Cos. ex plebeio	85.
Licinia de Sacerdotijs	70.
Licinia de Sodalitijs	75.
Licinia Sumptuaria	84.
Lurconis de Ambitu	74.

M

Manilia de bello Mithridatico	88.
Manilia de Quæstione quadam	87.
Manilia de Suffragijs libertinorum	89.
Manlia	78.
Maria de Pontibus	90.
Maria Monetaria	91.
Memmia de Calumniatoribus	91.
Menia de authoritate Patrum	92.
Metella de Fullonibus	94.

N

Nummaria	27.
----------	-----

O

Ogulnia de Sacerdotijs	69.
Oppia de Mundo muliebris	94.
Orchia Sumptuaria	83.

P

Papia

INDEX.

Papia de Iure ciuitatis	42:
Papia de maritandis ordinibus	25:76:
Papyria de Nexis	95:
Papyria de reficiendis Tribunis	96.
Papyria de sacrandis agris	94:
Papyria Monetaria	96:
Papyria Tabellaria	34.
Pedia de interfectoꝝ Caesaris	97.
Petilia Ambitus	73.
Petilia Peculatus	97.
Petronia	97:
Philippi Agraria	15.
Plantia Agraria	17:
Plautia de Vi	51.
Plautia Iudiciaria	47.
Plautia rogatio	51.
Pompeia Ambitus	74:
Pompeia de Colonijs	98.
Pompeia de iure magistratuum	101.
Pompeia Iudiciaria	48:
Pompeia Parricidij	99.
Pompeia quæ Bithynis data est	100:
Portia de ciuium libertate	101:
Publiliae leges	103.

Pupia

INDEX.

Pupia de Senatu habendo 103.

Q.

Quintia Agraria 9.

R

Romuleia de Triumuiris 69.

Roscia Frumentaria 105.

Roscia Theatralis 81.

Rupilia & Hieronica 104.

S

Scantinia 25:109.

Sempronia Agraria 10.

Sempronia de ætate militari 107.

Sempronia de colonijs 106.

Sempronia de Fcenore 71.

Sempronia de libertate ciuium 101.

Sempronia de locatione Asiæ 108.

Sempronia de populi suffragijs 108.

Sempronia de prouincijs 107.

Sempronia de ueste militari 107.

Sempronia Frumentaria 104.

Sempronia Iudiciaria 46.

Seruilia Agraria 15.

Seruilia Iudiciaria 46.

Seruilia Repetundarum 58.

Bulla.

INDEX.

Sullani & Carbonis lex	109:
Sulpitiæ leges	109:
T	
Tarpeia	5.
Terentia & Cassia	110:
Terentilla	111.
Thoria Agraria	14.
Titia Agraria	15.
Titia de donis & muneribus	25.
Titia de Provincijs Quæstorij	113:
Titia & Cornelia de Alea	113.
Tullia de Ambitu	74.
V	
Valeria de libertate ciuium	101:
Valeria de Proscriptione	115.
Valeria de Pronocatione	114.
Valeria de Quadrante soluendo	115.
Valeriæ leges reliquæ	114:
Varia de Maiestate	55.
Vatinia	108.
Viaria Curionis	17.
Viscellia	116:
Voconia	115:
Voleronia	117.

LEX

LEX AELIA

FUSIA, ET LEGES AD IVS
FERENDARVM LE-

gum pertinentes,

VM EA SIT LIBERA.

rum ciuitatum conditio, ut sine magna legum copia pariter & metu salua esse non possint, magna hoc cura ueteres prouiderunt, ne leges a magistratibus passim ac temere ferrentur. Itaq; multa dispo-
suerunt uiri sapientissimi de iure atq; tempore legum rogandarum, quæ ambitiosorum magistratum actionibus quasi propugnacula quædam obijci possent. Ex his sunt etiam leges quædam ad hoc peculiariter latæ, ex quibus prima sanè sit Aelia Fusia, quæ iubebat, ut quoties lex aliqua à quocunq; magistratu ferretur, iura intercessionum, auspicioꝝq; seruarentur, & ut cui-
cunq; obnunciare liceret legem roganti. Ferendæ legis causa fuit, quòd antiquitus Tribuni plebis, qui Tributis comitijs leges ferebant, ad auspicioꝝ religionem non astringebantur, cuius

LEGVM ANTIQVARVM

rei author est Dionysius Halicarnasseus. Est igitur per hanc legem Tribunitijs actionibus quasi frenum quoddam iniectum, cum illorum non minus quam reliquorum magistratuum actiones obnuntiationibus tollerentur. Obnuntiationem autem, teste Donato, uocabant antiqui, cum malum aliquod, scæuumq; omen nunciatur, ut cum tonuisset, aut fulmen uisum esset. Quare cum tale aliquid à collegio augurum, aut Consule, Prætorë uenunciatum esset, concilium populi dirimebatur, nihilq; eo die agi phas erat. Cicero in Vatini-um: Num quem ex omnibus tribunis plebis, quicumque seditiosi, tam audacem audieris fuisse, ut unquam contra legem Aeliam aut Fusiam concilium conuocaret. Et idem in oratione post reditum in Senatu, sententiam legis pulchrè complectitur: Quo inspectante ac sedente legem tribunus plebis tulit, ne auspicijs obtemperaretur, ne obnuntiare concilio aut comitijs, ne legi intercedere liceret, ut lex Aelia Fusia ne ualeret, quæ maiores nostri certissima subsidia contra tribunitios furores esse uoluerunt. Idem de prouincijs consularibus: Quare aut uobis statuendum est, legem Aeliam manere, legem Fusiam non esse abroga-

tam,

CATALOGVS.

2

tam, non omnibus fastis legem ferri licere, cum lex feratur de cælo, seruari, obnuntiari, intercedi licere.

Lata est autem lex ab Aelio & Fusio Tribuni plebis. Scribit autem Cicero in Pisonem, centum annis legem hanc in repub. retentam fuisse, priusquam abrogaretur a P. Clodio. Si igitur à consulatu A. Gabinij & L. Pisonis computatio fiat, incurret legis huius latio in ea tempora, quæ post interfectos Gracchos, & ante Punicum bellum tertium fuerunt. Meminit huius legis Asconius in Pisonianam, & Cicero libro 1. & 4. ad Atticum, et in oratione de responsis Aruspicum.

Sequitur hanc lex Cæcilia et Didia, et ipsa ad Cæcilius ferendarum legum pertinens, ex huiusmodi causa lata. Solebant Tribuni pl. et ij, quibus roga re legem phas erat, plura sub unius rogationis nomine ad populum ferre, & plerunq; utilia cū perniciosis, bona cum malis coniungere, qua ratione fiebat, ut plebes sæpe propter ea, quæ salubria erant in rogatione, etiam mala iubere cogeret, non disjunctibus ea Tribuni pl. Exemplū euidens est apud Liviū li. 6. ab V. C. Inter priorem, inquit, dictaturam abdicatam, nouamq; à Manlio

LEGVM ANTIQVARVM

initam, ab tribunis uelut per Interregnum concilio plebis habito, apparuit, quæ ex promulgatis plebi quæ latoribus gratiora essent. Nam de fœnore atque agro rogationes iuebant, de plebeio co: sultu abdicabant, et perfecta utraque res esset, ni tribuni se in omnia simul consulere plebem dixissent. Cautum igitur lege Cæcilia & Didia fuit, ut de singulis rebus separatim, non de pluribus coniunctim ad populum ferretur, præterea ut leges trinundino rogarentur. Cicero pro domo sua: Si quod in cæteris legibus trinum nundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil repræhendo. Sin eadem obseruanda sunt, decreuit Senatus M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latae essent, populum non teneri. Idem: Quid si etiam pluribus de rebus uno sortitu tulisti, tamen ne arbitraris, id quod M. Drusus in legibus suis plerisque, bonus ille uir M. Scaurus, & L. F. Crassus consularis non obtinuerant, id te posse omnium facinorum ac stuprorum omnium decumis et Clodij authoribus obtinere? Et paulo post: Quæ est quasi alia uis quæ sententia Cæciliæ legis & Didia, nisi hæc? ne populo necesse sit in coniunctis

rebus

rebus compluribus, aut id quod nolit recipere, aut id quod uelit repudiare. Haecenus Cicero.

Legem autem tulerunt *Qu.* Cæcilius Metellus, & *T.* Didius Viuius Consules anno Urbis conditæ sexcētesimo quinquagesimo sexto. Nam hanc legem inter consulares uicq; leges recenset Cicero pro Sestio. Meminit etiam Philippica 5.

Cæterum his duabus legibus Cicero plerumque Iuniam & Liciniam adiungit, ut in oratione pro Sestio, & lib. 4 epistolarum ad Atticum. Videtur autem de tempore ferendarum legum lata esse, ne scilicet festis diebus cum populo ageretur, aut lex aliqua promulgaretur, quod etiam antea fieri solitum, postea noua hac lege confirmatum & reductum est. Scribit enim Appianus libro 1. de bellis ciuilibus, *L. Sullam*, & *Qu. Pompeium* Consules, *P. Sulpitio* tribunoplebis perniciosas leges promulgante, plurimum dierum iustitium ac ferias indixisse, ne Tribuno interea de lege agere phas esset.

Lata est lex à *D. Iunio Sillano*, & *L. Licinio Murena* Coss. anno urbis conditæ sexcentesimo nonagesimo secundo, unde etiam Cicero Philippica 5. penè recentem eam uocat. Ne autem pœna

LEGVM ANTIQVAVVM

deesset committentibus in has leges, constituta
 erant iudicia, quibus conueniebantur transgres-
 sores & puniebantur. Cicero ad Atticum lib. 4.
 Nunc ad ea, quæ quæris de Catone. Lege Iunia
 & Licinia scis absolutum. Fusia ego tibi nuncio
 absolutum iri. Præterea leges contra has latæ
 ipso iure inualidæ erant, ut colligitur ex oratio-
 ne Ciceronis pro domo sua, & innuit Quintilia-
 nus lib. 2. his uerbis: Aut enim de iure dubitari
 potest eius qui rogat, ut de P. Clodij, qui non ri-
 tè Tribunus creatus esse arguebatur: aut de i-
 psius rogationis, quod est uarium, siue non trino
 fortè nundino promulgata, siue non idoneo die,
 siue contra intercessionem, uel auspicia, aliudue
 quid, quod legitime obstat, dicitur lata esse uel
 ferri. Has autem leges omnes una rogatione sustu-
 lit P. Clodius in Tribunatu suo, qua quidem ro-
 gatione Cicero censet uniuersam rempublicam
 esse deletam. Et pro Sestio de eadem lege Clodij
 loquens: Mitte, inquit, eam legem, quæ omnia iu-
 ra religionum, auspiciorum potestatem, omnes
 leges, quæ sunt de iure atq; tempore legum ro-
 gandarum, una rogatione sustulit. Lex Cæci-
 lia et Didia perperam apud Ciceronem libro 4.

ad Atticum legitur Coelia et Didia, quemadmodum & in Vatinius falso impressum est, Iulia et Licinia pro Iunia & Licinia.

LEX AELIA SENTIA.

EX Aelia Sentia ad ius civile pertinuit, tractat enim de hereditatibus, habetque varios articulos per Iurisconsultorum libros passim dispersos. Primum igitur amplius quam unum heredem necessariū fieri uetabat. l. Qui soluendo. ff. de heredibus instituendis. Item libertates Testamento dari, aut heredes institui seruos in fraudem creditorum prohibebat, certumque modum manumittendi constituēbat, minoribus uiginti quinque annis dominis. l. Si is. ff. de heredibus inst. l. in fraudem. C. de Testamentaria manumissione, & Inst. per totum Titulum: Quibus ex causis manumittere non licet. Præterea cauebatur, ut si duo, pluresue ex eadem causa heredes scripti essent, quisquis primus scriptus esset, heres esset, l. 1. C. Qui manu: non possunt. Postremo iubebat lex, ut si esset donatio facta inter uirum & uxorem, si res tradita non esset, & maritus in silentio illo uitam finisset, ne mulier rei uenditionem post

LEGVM ANTIQVARVM

mortem mariti haberet, sed exceptionem tantum si non possideret contra petitores, ut habetur in Constitutionibus Iustiniani, quas Autenticas uocant, constitutione 161. ubi etiam dicit Imperator, Rempublicam hanc legem à corpore legum suarum ablegasse. Pleriq. putant legem latam esse à Coss. Sext. Aelio Catulo, & L. Sentio Saturnino Augusti temporibus. quibus et ego assentiri malim. Nam legem Aeliam Sanctiam, cuius in Topicis meminit Cicero, diuersam ab hac fuisse arbitror. Iubebat autem ea assiduo uindicem esse assiduum, id est, locupletem locupleti.

LEX AEBVTIA.

LEX Aebutia XII. Tabularum ius in locis quibusdam correctum atq. emendatum fuisse uidetur. Gellius lib. 16. cap. 10. Sedenim, inquit, cum proletarij, atque assidui, & Sanates, & Vades, & Subuades, & uiginti quinque asses, & Taliones, & furtorum quaestiones cum lance & licio, omnisq. illa duodecim Tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus Centumuiralium casarum, lege Aebutia lata consopita sit, Studium scientiamq. ego praestare debeo iuris & legum,

MOCHUMQ.

CATALOGVS.

uocumq; earum quibus utimur. Præter hunc Gellij locum nihil de hac lege inueni, ex quo tamen satis constat legem XII. tabularum lege Aebutia immutatam fuisse.

LEX ATERINA.

LEX Aterina circa multas uersatur. Multæ autem nomen ab Oscis acceptum est, sic enim eorum lingua pœna dicebatur, non tamẽ quæuis, sed pecuaria tantum, authore Varrone. Nam cum legum antiquarum pœna non nisi pecore constaret authore Plinio lib. 33. cap. 1. & lib. 18. cap. 3. recte eam Osco uocabulo Mulctam uocauerunt. De re autem mulctatitia tres leges latas esse inuenio. Ex quibus primam tulerunt Sp. Tarpeius Capitolinus, & A. Aterinus Fontinalis Coss. unde etiam ipsa lex tam Tarpeia quàm Aterina dicitur. Quare autem lata sit, ostendit Gellius his uerbis: Coniectare autem possumus, quòd Italia tunc esset armentosissima, multamq; quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies duorum ouium, triginta bouum, pro copia scilicet bouum, ouiumq; penuria. Sed cum huiusmodi multa pecoris armentique aestimata à magistratibus es-

LEGVM ANTIQVARVM

set, adigebantur oues bouesq; aliàs parui precij, aliàs maioris, eaque res faciebat inæqualem multæ partitionem. Iccircò postea lege Aterina constitutæ sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Et Festus: Quæ pecudes, inquit, posteaquàm ære signato cœpit uti pop. Romanus, Tarpeia lege cautum est, ut bos Centussis, ouis Decussis æstimaretur. Ex his satis constat hanc legem de æstimatione multarum latam esse. Præterea cùm ante hos Consules solis Consulibus ius fuisset multæ dicendæ, sanxit lex uti id omnibus magistratibus liceret, ut scribit Dionysius Halicarnassæus. Alteram autem legem idem Festus latam esse scribit de modo multarum à T. Menenio Lanato, & P. Sextio Capitolino Coss. biennio postquàm Aterina lata est. Tertiam præterea & ipsam de æstimatione pecoris latam fuisse Lilius scribit anno uicesimo quinto post Aterinam. Verba Liliij hæc sunt lib. 4. ab urbe condita: Legem, inquit, de multarum æstimatione per gratam populo, cùm à Tribunis parari consules unius ex collegio proditione excepissent, ipsi præoccupauerunt ferre. Fuerunt autem Coss. L. Papyrius, & L. Iulius Tullus. Vtrum autem hi Coss. æstimationem

tionem

CATALOGVS. 6

tionem ex lege Aterina constitutam mutauerint, aut ipse Lilius, circa hæc tempora describenda negligentior à multis accusatus, quod Aterino et Tarpeio tribuendum erat, his attribuerit, affirmare non possum. Quare de hoc prudentiores uiderint.

LEX AQUILIA.

LEX Aquilia, inquit Vlpianus, omnibus legibus, quæ ante se de damno, iniuria, locutæ sunt, derogat: siue duodecim tabularum, siue aliæ quæ fuerunt. Legis tria capita fuerunt, ex quibus secundum, eodem Vlpiano authore in desuetudinem abiit. Primum autem ac Tertium in Iuris ciuilis uoluminibus abundè explicantur. Fuit autè etiam altera lex Aquilia, de qua Cicero in Bruto: Atq; eodem, inquit, tempore accusator de plebe L. Cæsiderus fuit, quem ego audiui iam senem cum à Lucio Sabelio multam lege Aquilia de iustitia peteret. Hæc lex cuiusmodi fuerit, legere me non memini. Illa autem superior plebiscitum est, lata ab Aquilio Tribuno plebis.

LEX

LEGVM ANTIQVAVRVM

LEX ATINIA.

LEX Atinia de iure ciuili lata est, au-
thore Cicerone, actione 3. in Ver-
rem. Pertinuit autem proprie ad
Usucapiones. Dicit enim lex Ati-
nia, Rem furtiuam usucapi non posse, nisi in po-
testatem eius, cui subrepta est, reuertatur, quod
sic accipiendum est, ut in domini potestate debe-
at reuerti, non in eius cui subrepta est, l. Sequitur.
& l. Non solum. ff. de Usucapionibus. In potesta-
tem autem domini rem furtiuam uenisse uideri et
si eius uindicandæ potestatem habuerit, Sabinus
& Cassius dicebant, l. potestas. ff. de uerborum
significationibus. Prohibebatur igitur lege Ati-
nia furtiuarum rerum Usucapio, unde etiam in
ea scriptum fuisse Gellius tradit: Quod subre-
ptum erit, eius rei perpetua authoritas esto. Signi-
ficat enim hęc authoritas, ius rei suæ uindicandæ
qualibet Usucapione remota. Vnde et in lege du-
odecim tabularum: Aduersus hostem perpetua
authoritas. In Institutis. §. furtiuæ de Usucapio-
nibus falso legitur pro Atinia Atilia.

LEX AVRELIA.

AVRELIVS Cotta, qui Consul cū L. Manlio Torquato fuit, legem tulit, ut tribunis plebis liceret postea alios magistratus capere. Nā L. Sulla Dictator, occupata per dissensionem civilem repub. memor quid ipse aliquando à Tribunis plebis passus esset, lata lege tribunitiam potestatem uehementer debilitauit, atq. inter alia constituit, ut qui tribunatū plebis cepisset, alios magistratus postea ne gereret. Cuius rei authores sunt, Appianus lib. i. bellorum ciuiliū, & Asconius in Cornelianam.

LEX ATILIA.

SCIVI, inquit Imperator, nullus omnino tutor fuerat, ei dabatur in urbe quidem a Prætoře urbano, & maiore parte tribunorum plebis ex lege Atilia. unde tutor ita datus Atilianus dicitur. His uerbis etiam Linius astipulatur libro 39. de Hispala libertina loquens: Quin eò processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem,
quia in

LEGVM ANTIQ. VARVM

quia in nullius manu erat, tutore à Tribunis & Prætoꝛe petito, cùm testamentum faceret, unum Ebutium institueret. Hæc Liviꝛ. Cæterum cùm hac lege neq; de cautione à Tutoribus exigenda, rem saluam pupillis fore, neque compellendis tutoribus ad tutelæ administrationem quicquam cautum esset, tutores dare ex hac lege desierunt. Et primo consules pupillis utriusq; sexus tutores dare ex inquisitione cœperunt, quod à Claudio primùm institutum fuisse, Suetonius in uita eius scribit. Postea autem ex Constitutionibus Principum Prætoꝛes Tutoribus dare cœperunt. Capito linus in Antonino philosopho: Prætoꝛem tutelæ primus fecit, cùm antè Tutoribus à Consulibus poscerentur, ut diligentius de Tutoribus tractaretur. Ex his facile patet, legis Atiliæ sanctionem à Claudio Cæsare abrogatam, cuius deinde constitutionem sustulit Antoninus. Cæterum magistratus qui Tutoribus dare potuerunt, præter prædictos, enumerantur ab Vlpiano in l. 1. ff. de Tutoribus & Curatoribus datis ab his qui ius dandi habent: Proconsul, Præses, Præfectus Aegypti, Legatus Proconsulis, omnes magistratus municipales.

CATALOGVS. 8
LEX CASSIA AGRARIA,
& reliquæ leges Agrariæ.

Grariæ leges, quæ maximis semper motibus Romanam Remp. cõcusserunt, initium sumpserūt à Sp. Cassio Consule, anno urbis conditæ ducentesimo sexagesimo octauo. Nanque, ut tradit Linius, cum eo tempore fœdus cum Hernicis ietum fuisset, & ijs agri partes duæ ademptæ essent, tulit legem Sp. Cassius, uti ex eo agro dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Huic largitioni adijciebat agri aliquantum, quem publicum à priuatis possideri criminabatur. Actio nibus Cassij cum senatus & collega, tum ex ciuibus optimus quisq; & incorruptissimus aduersabantur, sed nec ipsa plebs muneri maximo perefauebat. Nam largitio prudentibus displicebat, alijs uerò sordebat munus, quod illis cum socijs commune esset. Et Proculus Virginius collega Cassij uociferabatur non agrum populo, sed regnum, cuius tū maximè inuidiosum nomen erat, Cassio quæri. Quæ ut non frustra dicta uiderentur, ipse Cassius effecit. Nam ut sibi ciuium animos, quos ob communicatum cum socijs agrum, infensio-

LEGVM ANTIQVARVM

*in*fensores habebat, reconciliaret, iussit ut pro
 Siculo frumento pecunia accepta plebi restituere-
 retur. Id uero haud secus ac praesentem regni mer-
 cedem aspernata plebes est. Et Cassius ubi primum
 magistratu abiit, die perduellionis dicta a Cae-
 sone Fabio, et L. Valerio Quaestoribus damnatus,
 necatusque est, bona eius publicata, aedes diruta.
 Sunt tamen qui scribant ipsum patrem Cassij do-
 mi cognita causa uerberatum filium necasse. Hu-
 iusmodi exitum sortitus est primus agrariae legis
 lator, quem populus ob dulcedinem agrariae lar-
 gitionis mortuum magis, quam uiuum amauit.
 Inde aliquandiu quies fuit, quam tandem nimia
 paucorum opulentiorum avaritia & cupiditas tur-
 bavit. Nam ij agrum publicum, quem ex hosti-
 bus ceperant Romani, cum indiuisus esset, omnem
 ferè occupauerat, nec contenti agrum publicum
 reipub. auertisse, etiam priuatos pauperum agros
 finitimos partim precio redemerant, partim mi-
 nis extorserant, solique immensa camporum spacia
 continuantes, tenuiores omni propemodum a-
 gro eiecerant. Quae res cum uulgo iactaretur, &
 in magna inuidia diuites essent, datus est locus
 tribunijs actionibus, moxq; anno urbis condi-

tã trecentesimo septuagesimo octauo C. Lici- Lex
 nius Stolo Tribunus plebis adiuuante L. Sextio Lici-
 collega, agrariam legem simul cum alijs duabus nia a -
 ad populum tulit. Quæ leges cum pro plebe con graria
 tra patriciorum opes latæ esse uiderentur, ingent
 ti certamine res inter ordines acta est, adeo ut ob
 tribunitias intercessiones respub. continuo quint-
 quennio curuli magistratu caruerit, uetantibus
 tribunis comitia haberi, nisi perlata lege: rursus
 patribus ingenti ardore pro dignitate & bonis
 suis dimicantibus. Cuius rei et Liuius, et Appia-
 nus, et Trebellius Pollio authores sunt. Tandem
 uero, cum nullus contentionum finis esset, cesse-
 re tribunitiæ perseuerantiæ Patres, lexque in
 hanc sententiam perlata est, ut tradit Appianus
 lib. i. de bellis ciuilibus: Ne quis ultra quingenta
 iugera agri possideret, neue pecoris maioris ultra
 centum, minoris ultra quingenta capita haberet.
 His adiungebantur capita seruorum ac ingenuo-
 rum, quæ quis ad custodiam agri pecorisq; certo
 numero haberet. In hanc legem omnes magistra-
 tus iurauerunt, iudiciumq; cum pœna constitu-
 tum est in eos, qui in legem commississent. Non ta-
 men tanti uel religio Iurifurandi, uel pœna fuit,

LEGVM ANTIQVARVM

quim mox aliqua in fraudem legis, docente auaritia, excogitarentur. Primusq; ipse legislator, cui curæ esse debebat, ne quisquam sententiam legis circumueniret, dolum, quo legis uim eluderet, excogitauit. Nam cum mille iugerū possideret contra legem, filio emancipato quingenta dedit, ut non unus, sed duo possidere uiderentur. Sed detecta fraude à M. Popilio Lenate Tribuno accusatus, primusq; sua lege decem millibus æris damnatus est. Meminere huius legis Liius lib. 7. & 44. Gellius lib. 7. cap. 3. Valerius Maximus lib. 8. cap. 6. Plinius lib. 18. cap. 3.

Lex Post hanc legem diu de agrorum diuisione
Quin nihil attentatum est, donec C. Quintius Flami-
tia A-nius tribunus pleb. annis aliquot ante bellum Pu-
graria nicum secundum de agro Gallico & Piceno uir-
 ritim diuidendo ad populum inuito Senatu ferret, ut scribit Cicero in Lucullo. Lex tamen perlata non est. Nam Flaminium, cum nullis optimatum minis, & ne exercitu quidem aduersus se cōscripto terreri posset, pater suus concilium plebis habentem de templo deduxit, actionemq; deponere coëgit, ut tradit Cicero libro secundo de Inuentione, et Valerius Maximus libro 6. capite 8.

Hunc

Hunc autem Flaminiū, qui postea ad Thrasime-
num malè remp. gessit, ualuisse dicendo ad popu-
lum Cicero in Bruto scribit, cuius fortasse facul-
tatis fiducia actionem hanc susceperat.

Lex
Sem-
pronia
agra-
ria.

Sequitur hinc alia lex Agraria Sempronia,
quæ ipsa maximorum in Italia motuum causa fu-
it, et inde multorum malorum seminarium. Qua
re aliquantò diffusius de illa dicemus, constat e-
nim auaritiā diuitum, inopiam Italarum, duri-
tiem Senatus, & ambitionem etiam ex aliqua par-
te Gracchi his malis initium dedisse. Bello igitur
Numantino, quod Mancinus Consul aduersa
fortuna gessit, Tiberius Gracchus Numantia u-
bi Quæsturam gesserat, rediens, quaquauersus
iter per Italiam faciebat, ab Italis appellabatur,
qui diuitū fraude agris possessionibusq; suis pulse
ad extremam inopiam miseriamq; peruenerant.
Et erant utiq; cum lamentationes & querelæ eo-
rum auditu miserabiles, tum facies aspectu fœ-
da. Turbatæ matres in uia procurrebant exhau-
stæ ac propemodum enectæ fame, orantes ut iam
uix tolerabili miseria laborantibus subueniret. In-
de ostensis infantibus uociferabantur, tollere se li-
beros in spem atq; subsidia reipub. quos aut nunq̃

LEGVM ANTIQ. VARVM

nasci, aut natos perdere melius esset, quàm inopia
 ac fame absumi. Ipsi autem uiri uulnera ac cica-
 trices posita ueste denudantes, commemorabant
 numerum stipendiorum, atq; etiam imperatores,
 sub quibus militauerant, per omnem etatem pro
 Rep. hostibus obiectos, ac uulneribus exhaustos,
 cùm domum tandem quasi in pacatum rediissent,
 in fœdissimum ac intolerabilem hostem famem
 incidisse, cæteris quidem peracta stipendia finẽ
 malorum asserre, sibi uerò principium, adeo sati-
 us esse inter hostilia tela atq; in ipsa acie, quam in-
 ter uxorum, liberorumq; fame tabescentium cla-
 mores & eiulatus uersari. Iussos se quotidie pro
 aris & focis dimicare, qui paucorum cupiditate
 aris & focis, diuinis humanisq; omnibus essent
 euersi. Hæ igitur atque similes sociorum querelæ
 uehementer Gracchum permouebant. Fuit enim
 uir ille animi inprimis misericordis, & popula-
 ris, facundiæ nobilissimæ, forma præterea ac ge-
 nere amplissimo. Quis animi corporisq; dotes in
 eo admirati Itali, ad ipsum potissimum desideria
 sua detulerant. Augebat indignitatem rei multi-
 tudo seruorum, qui per omnes agros dispersi ad
 agriculturam erant, et propemodum potiore con-
 ditione,

ditione, quàm ingenui utebantur. Nec tamen Gracchus primò quicquid mouit, cum magnitudine rei deterritus, tum opibus eorum, quorum potentia, si susciperetur actio, proculdubio impugnanda erat. Cum autem paulò post causa Marci ni fœdusq; Numantinum in Senatu tractaretur, decretumq; esset, ut tam ignominiosa pax rescinderetur, & authores fœderis per Fœciales nudi traderentur, uehementer commotus est Gracchus. Cum enim fœdus illud fieret per sponsionem, non solum ipse cum legatis, Tribunis militaribus, Quæstoribusq; sponponderat, sed etiam priuatum Numantinis, qui eum ob patris memoriam colebant, promiserat: pacem Senatum ratam habiturum. Intellecta igitur Senatus sententia, simulq; & rei ipsius infamia, quòd fidem suam apud Numantinos periclitari uidebat, & deditio nis metu consternatus: Senatui infensus esse cepit: utq; acceptam iniuriam aliquo modo uindicaret, Tribunatum plebis petere instituit, ex quo magistratu ueluti ara quadam impunè optimatibus insultaret. Moxq; ingenti populi studio Trib. Pl. creatus legem Agrariam inuisam Patribus promulgauit, superq; ea re concionem habuit. In

LEGVM ANTIQ. VARVM

qua conquestus Italos, qui & sanguinis gentisq;
 eiusdem cuius & Romani, & omnium expedi-
 tionū laborumq; socij essent, indignè à paucis o-
 pulentis, quibus uirtus atq; usus in rep. nullus, cu-
 piditas immensa esset, absumi, atq; ad extremam
 non solum inopiam, sed etiam desperationem re-
 digi, cum ob factionem diuitem nemo patrocini-
 um & causam miserorum per tot annos socio-
 rum susceperit. Postea seruiliū gregum multi-
 tudinem detestatus, primū ostendit eos ad rei-
 publicæ munera, quibus Imperium totum susti-
 neretur, adhiberi more maiorum non posse. De-
 inde & in perfidiam eorum inuectus commemo-
 rauit, quantos nuper in Sicilia tumultus bellum
 Seruile excitasset, nec prouincias tantum seruili-
 bus motibus agitatae, sed etiā in ipsa urbe seruilis
 audaciæ atq; sceleris uestigia apparere. Hæc cum
 uir copiosus et gratiosus ad populum magno cum
 assensu audientiū perorasset, legem promulgauit
 in hanc sententiā: Nemini habere agri ultra quin-
 genta iugera licere. Si quis autem filium habeat
 emancipatū, ei dimidiam partē attribui posse. Ad
 diuidendos autē agros Triumuiros creandos esse,
 quibus singulis annis noui suffecti, agros in ple-
 bem di-

bem diuiderent. Postremò etiam hoc cautū erat, ne quis agri modum, quem à Triumuiris accepisset, uenderet: Qua ratione plebs perpetuò in agris constitui uidebatur: cum nec egeni uendere quod acceperant per legem possent, nec diuites emere aliquid ultra præfinitum agri modum auderent. Promulgata in hunc modum lege, magnæ diuitum querelæ, moxq; ingens tumultus consecutus est. Iniquum enim uidebatur plerisque, se non solum agris proprijs cedere, sed etiam uillas, domus, arbores, & huiusmodi alia ad culturam & decorem agrorum ædificari plantariq; consueta, amittere. Alij etiam uicinia commoditatem inuiti deserebant, alij sepulchra ac monumenta maiorum, quæ amissuri erant, deslebant. Alij prædia à maioribus quasi per manus tradita omni ratione retinere conabantur. Præterea plerique qui et suam pecuniam, & uxorum dotes in prædia collocauerant, aut agros filijs dederant, aut ab alijs pignori acceperant, et dotes uxoribus, & filijs paternam liberalitatem, & sibiipsis pignora eripi conquerebantur. Nec sanè pauciora ab egenis dicebantur, eoq; tandem res peruenit, ut ciuitas in duas partes diuideretur,

LEGVM ANTIQVARVM

quarum utraque se ad futurum certamen præparabat. Postquam igitur dies ferendæ legis uenit, Gracchus in concione multis uerbis plebem ad accipiendam legem adhortatus, scribam recitare codicem, in quo lex scripta erat, iussit. Tum M. Octavius Tribunus plebis à diuitibus subornatus, iure tribunitiæ potestatis intercessit, & scribam silere iussit. Et ea quidem dies mutuis certaminibus & querelis exempta est. Postera die Graccho instituto suo legem ferenti, iterum intercessit Octavius, quæ res magnam contentionem inter tribunos excitauit, cumq; præ tumultu & strepitu nihil agi posset, qui ex optimatibus aderant, Tribunis suadent, ut controuersiam ad Senatum deferant, eoq; disceptatore utantur. Itur igitur ad Senatum, ubi cum Gracchus nihil æquiores patres, quam collegam offendisset, reuersus in concionem pronunciauit, se postera die simul & de collegæ intercessione, & de ipsa lege populum in suffragium missurum. Postera die Gracchus de abrogatione Octauij, & de lege ad populum tulit. Octavius ea re nihil territus, siue quòd mutare sententiã turpe uideretur, siue quòd populum eò processurum, ut magistratum sibi no

no exemplo abrogaret, non putaret, denuò intercedere cœpit. Tum uerò Gracchus de abrogatione Octauij concionem habuit, cuius summa erat: Tribunus plebis, qui ut defendat plebem institutus sit, si oblitus officij sui, & beneficij populi, commodis plebis se opponat, rectè ei magistratū abrogari posse. Enumerauit deinde exempla Regum, quibus populus regnum ob Tarquinij facinus abrogauerit, tametsi diuino humanoque iure magis quam tribuni plebis muniti essent. Tribus deinde in suffragiū misit, et cum ex triginta quinque tribubus decem et septem magistratū Octauio abrogassent, rogauit eū Gracchus, ut cœpto uolens desisteret, nec tamē ille aut populi uoluntate cōmotus est, aut Gracchi precibus cessit, quin in proposito perseueraret, atq; ita Octauius facilius de magistratu, q̄ sentētia dimoueri potuit. Remoto Octauio, iamque nemine resistere auso, lex perlata est, & Triumuiro agro diuidendo creati Tiberius et C. Gracchi, et Appius Claudius socer Tiberij, metuente plebe, ne si ad alios ea curatio delata esset, res tota fraude et dolis optimatiū interposita mora aboleretur. Cum autē sequenti anno Tiberius tumultuosius Tribunatum petens

LEGVM ANTIQ. VARVM

interfectus esset, atq; ipse etiam Appius decessisset, in locum eorū successit M. Fulvius Flaccus consularis, et C. Papyrius Carbo, unā cum C. Graccho fraternarum actionum restauratore, diuisione agrorum moliebantur. Qui cum confuse omnia agerent, et seditiones præterea excitarent, Senatus eis curationē ex Scipionis Africani sententia abrogauit, atq; Tuditanum Consulem negotium suscipere iussit, qui perspecta rei perplexitate atque inuidia, omissio negotio, in rebellantes tum fortē Iapidas profectus est. Cum autem sententia Scipionis in publicum emanasset, uehementer territi sunt Triumuiroi, atque ipsam etiam plebem in Scipionis odium excitauerunt, sparsorū more, ipsum legem in uniuersum aboliturum. Nec multo post quiescenti ipsi uis allata est, ut plerique putant, per Carbonem Triumuirum, conscia uxore Scipionis Sempronia. Ita summos duos uiros, quorum alter civilibus, alter bellicis uirtutibus, uterque nobilitate, eloquentia, & spiritu, eminebant, lex agraria de Repub. simulque de uita sustulit. Mortuo Scipione seditiones Triumuirales acrius exarserunt, iamq; Itali deposita cura agrorum in ciuitatem sese recipi flagitabant,

quibus

quibus operam suam M. Flaccus inprimis pollicitus est, quæ res postea multorum malorum origo fuit. Nec multò post idem Flaccus cum C. Graccho, cum summa iniis permiscerèt, iamq; immodestius agerent, quàm libera ciuitas ferre posset, decreto Senatus hostes iudicati atque interfecti sunt. Quibus sublatis immanis illa ciuitatis seditio finem accepit.

Post mortem Gracchorum lex promulgata *Alia* est, ut agros quos quisque in diuisione accepisset, *Lex* uendere liceret, quod in lege Tiberius prohibue- *Agra-*
rat. Nec multò post alia lex fertur: Agros publi- *ria.*
cos in posterũ non esse diuidendos, sed ijs qui eos possiderent, uectigali imposito permittendos: pecuniam autem, quæ ex uectigali redigeretur, plebi distribuendam. Hæc lex, quia spem largitionis cuiusdam habebat, à plebe libèter accepta est, sed cum tantæ multitudini hoc uectigal non sufficeret, elusa est plebis expectatio. Postq; itaq; res negligi atque fastidiri cœpit, Sp. Thorius tribunus *Lex* plebis legem tulit, qua agrum publicum uectigali *Tho-*
li leuauit, atq; ita populus cum ab agris, tum à ue- *ria A-*
ctigali excidit, post decem et quinq; annos, quàm *graria,*
agraria lex à Tiberio Graccho lata erat.

Cæterum

LEGVM ANTIQVARVM

Cæterum Florus contra Appiani sententiam scribit, agri modum non quingentis iugeribus, sed decem tantum præfinitū fuisse. Meminit legis agrariæ Sempronie Cicero contra Rullum, ubi dicit Gracchos plebem Romanam in agris publicis constituisse, qui agri antea à priuatis fuerint possessi. Et pro Sestio; Agrariam T. Gracchus legem ferebat, grata erat populo: fortunæ constitui tenuiorum uidebantur; contra optimates quòd & discordiam excitari uidebant, & cū locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. De lege uero Thoria sic scribit in Bruto: Sp. Thorius satis ualuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum uitiosa & inutili lege uectigali leuauit. Meminit etiã li. 2. de Oratore, ubi de socijs tractat. Dissentit autē ab Appiano hinc etiam Cicero: Nam ille legem de agro non amplius diuidendo latam à Thorio scribit: hic autem de uectigali abolendo, quem nos libentius sequuti sumus.

Lex Post hæc tempora usq; ad Dictaturam Syllæ
Philip nihil de agrarijs legibus actū legimus, nisi quod
pi. Cicero li. 2, Officiorum scribit, Philippum Tri-
 bunum

bonum pl. legem Agrariam promulgasse, de qua cum concionem haberet, dixit, Non esse duo milia hominum in ciuitate qui rem haberent. Et Valerius Maximus li. 8. cap. 1. tradit Sex. Titium, qui ob Saturnini imaginem damnatus est, legem agrariam tulisse. Hæ tamen leges quid uoluerint, nemo tradit.

Lex
Titia.

Veniamus igitur ad legem Corneliam, quam tulit Dictator Sulla, publicatisq; multis agris, et maximè ijs, qui in Thuscia circa Volaterras ac Fefulas erant, militibus eos suis diuisit. De hac lege scribit Cic. contra Rullum: Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiq; assignati, neq; uenditi, qui à paucis hominibus impudentissimè possidentur. Hanc legem inuisam uehementer fecerant Sullani milites cõtinuando possessiones, & proscribendo eos, quorum prædia interrũpere destinati agri modum uidebantur. Quod ipse Cicero cum in orationibus contra Rullum, tum pro Roscio Amerino conqueritur.

Lex
Cornelia.

Post Corneliam legem lata est Seruilia ex omnibus agrarijs legibus multò uehementissima, quæ si perlata fuisset, totius non solum ciuitatis, sed etiam orbis statum aut concussisset, aut mutasset.

LEGVM ANTIQ. VARVM

Lex tasset. Eius promulgandæ causam hanc tradunt
Serui- authores. Sylla rerum potitus plerosq. aduersã-
lia. rum partium, partim honorum petendorum iu-
 re, partim bonis omnibus spoliauerat, ratus se
 hac ratione non solum præsentibus rebus, sed et-
 tiam futuris consulere posse, si ij, quos maxime
 aduersarios habuerat, quam minimum & priua-
 tim & publicè possent. Hi autem cum & mul-
 ti essent, & nobiles etiam ex ijs quidam, post
 mortem Syllæ summopere curabant, ut in ius ac
 bona pristina restituerentur. Sed cum adhuc ua-
 lida esset optimatum, quorum opes Sylla extu-
 lerat, factio: atque ea Sullana acta quasi res iudi-
 catas rescindi, aut infirmari nullo modo pate-
 retur: facile apparebat negotium per ordina-
 rios magistratus, perque Senatam confici non
 posse: itaque nouum in republica statum, & ex-
 traordinarias potestates illi animo uolebant.
 Ad quod conficiendum illud maxime deerat,
 quod Tribunitia potestas, quæ huiusmodi tur-
 bulentas actiones excitare, atque introducere so-
 lebat, ita debilitata ab eodem Sulla erat, ut non
 uim antiquam, sed imaginem tantum retineret.
 Postquam autem ea opera Pompeij Magni resti-
tuta

tuta est, suaque redijt concionibus licentia, statim ad populum agitare cœperūt, quorum intererat acta Syllæ debilitari, quem inuidiosis Tyranni Regisque nominibus traducebant, plebemque orabant, ut in recuperatione fortunarum suarum sibi adiumento esset. Res tamen siue pudore Tribunorum, siue desperatione conficiundi negotij, siue reuerentia & autoritate senatus atque principum ciuitatis aliquandiu extracta est. L. autem Iulio Cæsare, & Qu. Martio Thermo Coss. Tribuni plebis designati principe P. Seruilio Rullo, legem conscripserunt agrariam, cuius dulcedine & fauore non diffidebant se et plebem tenere, & optimatum uires perfringere posse. Præterea, ut ipsis etiam Sullanis minus suspecti esset, capita omnia et sensus omnes legis ita moderati erant, ut etiam illis gratificari uiderentur. Nam cum lege Cornelia agri diuisi essent militibus, plerique attributi agri modum longè excesserant, uicinorum prædiorum dominos, more ac licentia uictorum partim in proscriptos referendo, partim ui expellendo: quæ cum patefacta essent, in magna ad populum inuidia erant, ita ut plerique prædia & possessiones tam inuidio-

LEGVM ANTIQVAVM

fas commutare cuperent, maiora pericula ex populi indignatione metuentes. His omnibus capitē quodam legis Rullus consuluit atque prospexit. Summa autē legis erat, ut Decemviri summa cū potestate crearentur, quibus permissum esset populi iussu totius Italiae, Syriae, Asiae, Libyae, & prouinciarum, quas nuper Pompeius subegerat, uendere, atq; ex ea pecunia agros populo emere, ac alimenta constituere. Deinde uti eis liceret damnare, quos uellent, damnatos in integrum restituere, exules reducere. Præterea ut in municipiis et colonias deducere possent nouas colonias quas uellent, ipsq; agros assignare quibus in locis uellent. Huiusq; rei causa haberent apparitores, scribas, librarios, præcones, architectos, & ut eis darentur more maiorum muli, tabernacula, Centuriæ, supellex. Ipsam deinde potestatem suam tam immoderatam, tamq; infinitam in Quinquennium extendebant. In his autem rebus omnibus sancendis ultra quadraginta ipsius legis capita occupabantur. Et omnino, ut inquit Cicero, nihil aliud parabatur, quam ut decem Reges ærarij, uetigalium, prouinciarum omnium, totius Reip. regnorum, liberorum populorum, orbis denique terrarum,

terrarum domini constituerentur. Erat igitur in magna expectatione atque metu ciuitas, incertis omnibus, quemnam exitum tam pernicioſa actio eſſet habitura. Accedebat ad ſollicitudinem hominum, quod C. Antonius Cos. Deſ. adiuuare Tribunos exiſtimabatur, pactione cum Rullo habita, ut & ipſe Decemuir crearetur. Sed hos motus omnes ſalutaris Reipub. conſulatus M. Tullij Ciceronis diſcuſſit. Is primùm Antonium collegam pactione Prouinciæ in officio cõtinuit. Deinde ita de tota illa largitione, ac regno Decemuirorum in concione diſputauit, ut legem hanc agrariam, id eſt, ut Plinius inquit, alimenta ſua, tribus abdicarent. Ita huius unius eloquentia & uirtute totius huius largitionis metus Calendis Ianuarijs, ut teſtatur ipſe in Piſonẽ, ſublatus eſt.

Poſt aliquot deinde annos ſimilem huic legẽ Curionem Tribunum plebis in concione iactaſſe Cælius ſcribit libro octauo epistoſarum familia-
 rium: Leuiſſimẽ enim, inquit, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad Populum, legemq; Viariam non diſſimilem agrariæ Rulli, et alimentariam quas iubet Aediles metiri iactauit.
 Cur autem Lex Viaria uocetur à Cælio, oſten-

LEGVM ANTIQ. V.

dit Appianus libro secundo bellorum ciuiliū:
 At Curio, inquit, ne subita mutatione, omnibus,
 quid actum esset, innotesceret: curam sibi uia-
 rum atque itinerum desumpsit: eique muneri Cu-
 ratorem se constitui in quinquennium postula-
 uit, non dubius neminem id sibi concessurum:
 maximè autem Pompeij amicos sibi in hoc aduer-
 sos fore, atque ita sibi causam idoneam dari Pom-
 peio aduersandi.

Lex
 Flauia. Sed & aliam Agrariam legem circa idem
 tempus agitatam fuisse scribit Cicero libro pri-
 mo ad Atticum his uerbis: Agraria autem pro-
 mulgata est à Flauio Canuleio eadem ferè quæ
 fuit Plotia. Et deinde: Agraria lex à Flauio
 Tribuno Plebis uehementer agitabatur, autho-
 re Pompeio, quæ nihil populare habet, præter
 authorem. Harum autem legum quis sensus fue-
 rit, non traditur.

Veniamus iam ad Legem Iuliam Agrariam.
 Capua igitur bello Punico secundo per Qu. Ful-
 uium Flaccum Proconsulem recepta, & omni ci-
 uitatis iure, ob singularem in Romanos perfidi-
 am & crudelitatem, spoliata, in Præfecturam
 redacta est. Ager postea totius Italiæ fertilissi-
 mus à

mus à Censoribus lege Lucretia locatus est: ex quo Respublica annum uectigal maximum, & ob loci commoditatem certissimum percipiebat.

Hunc agrum etiam antea Tribunitijs actionibus agitatum, C. Julius Cæsar lata lege uiritim diuisit ijs, qui trium liberorum parentes erant. Quare hæc lex Iulia Agraria dicitur. Cicero etiam

Campanam uocat libro secundo ad Atticum: Habet, inquit, etiam Campana lex execrationem Candidatorum in concione, si mentionem fecerint, quò alter ager possideatur, ad quæ ut ex legibus Iulij non dubitant iurare cæteri, Laterensis existimatur rectè fecisse, quòd Tribunatum plebis petere destitit ne iuraret. Difficiliter autem hæc lex perlata est, non tam propter domestici uectigalis detrimentum, quàm quorundam inuidiam, qui non tam agrum Populo, quàm Cæsari hac lege potentiã quæri agrè ferebant. Suasit autem legem Pompeius Magnus, qui omnes suas opes ad Cæsarem detulerat, ita obstinatè et arroganter, ut cuidam interroganti, an legem probaturus esset, responderit: Se non solum probaturum, sed etiã si opus sit, cū parma et gladio accursurum. Quare Cic. ad Att. amissi uectigalis culpã maxi

Lex
Iulia
Agraria.

LEGVM ANTIQ.

mè in Pompeium reijcit, amara irrisione dicens, Pompeium reipublicæ uectigal in monte Antilibano constituisse, agri Campani abstulisse. De hac lege etiam Paterculus libro secundo ita scribit: In hoc consulatu Cæsar legem tulit, ut ager Campanus plebi diuideretur, suafore legis Pompeio. Ita circiter $\overline{xx}$ ciuium eo deducta, & ius ab his restitutū post annos circiter centum quinquaginta duos, quàm bello Punico ab Romanis Capua in formam Præfecturæ redacta erat. Ut autem facilius unusquisque agri sibi attributi modum seruaret, constituta est pœna pecuniaria aduersus eos, qui terminos statutos extra suum terminum finesuè mouerent dolo malo. Nam in terminos singulos, quos quis eiecerit, locoūe mouerit, quinquaginta aureos in publicum dare iussit, ut author est Callistratus Iureconsultus in l. finali. ff. de Termino moto. Agrum autem hunc Viginti uiri diuiserunt, ut testatur Suetonius in Augusto, & Cicero in epistolis ad Atticum. Meminere etiam Appianus libro secundo bellorum ciuiliū, & Cicero Philippica quinta.

LEX

CATALOGVS.
LEX CASSIA DE

19

Iudicijs Populi.

ANC LEGEM authore A-
sconio tulit C. Cassius L. F. Lon-
ginus Tribunus plebis, C. Mario,
C. Flauio Fimbria Coss. ad minu-

endam nobilitatis potentiã, ut quem Populus da-
mnasset, cuius Imperiũ abrogasset, in Senatu ne
esset. Tulerat autem eam maxime propter simul-
tates cum Qu. Seruilio Cepione, qui ante bienni-
um Cos. fuerat, et cui populus, quia malè aduersus
Cimbros pugnauerat, primo omnium post Tar-
quinium Superbum Imperium abrogauerat.

LEX CLODIA

Monetaria.

EGE Clodia Victoriatus num-
mus percussus est: Nam antea asses
tantummodo, & bigati, quadriga-
tiq;, à notis bigarum & quadriga-
rum in usu erant. Plinius libro 33. capite 2. Qui
nunc Victoriatus appellatur, Lege Clodia per-
cussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico
aduectus, mercis loco habebatur. Est autem si-
gnatus Victoria, & inde nomen. Hæc ille.

LEGVM ANTIQ.
LEX CLAVDIA

De Senatoribus.

HANC LEGEM aduersus Senatum Qu. Claudius tulit Tribunus plebis, adiuuante ex Patricijs C. Flaminio. Linius libro 31. Inuisus etiam Senatui ob nouam legem, quam inique Qu. Claudius Tribunus plebis aduersus Senatū uno Patrum adiuuante C. Flaminio tulerat: Ne quis Senator, quiue Senatoris pater fuisset, maritimam nauem, quæ plus q̄ trecentarum amphorarum esset, haberet: id satis uisum ad fructus ex agris uectandos: quæstus omnis indecorus Patribus uisus est. De hac lege loquitur etiam Cicero, actione in Verrem 7. Noli, inquit, metuere, Hortensi, ne quæram quæ licuerit nauem ædificare Senatori: antiquæ sunt istæ leges & mortuæ, quem admodū tu soles dicere, quæ uerant: Fuit ista Respublica quondam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. Et paulò post: Ne illud quidē quisquā poterat suspicari, te habere in Italia maritimū fundum, et ad fructus deportandos onerariam nauē comparare. Hanc autē legem postea in

Juliam

Iuliã suam de Repetundis Cæsar Dictator trans-
tulit. Nam ex lege Iulia Repetundarum Sena-
toribus habere naues non licuit, inquit Scæuola
in l. His qui naues. ff. de Vacatio: & excu: mu-
nerum.

LEGES CLODIAE.

P. Clodius Pulcher inimicus Cice-
ronis, in Tribunatu quatuor leges
tulit perniciosas proculdubio reip.
Annonariam, ut frumentum Popu-
lo, quod antea senis æris ciuibus in singulos mo-
dios dabatur, gratis daretur. De hac lege dice-
mus, cū de Sempronia frumentaria tractabimus.

Alteram uerò: Ne quis per eos dies, quibus
cum populo agi liceret, de coelo seruaret, qua le-
ge Obnuntiatio sublata est, qua maxime perni-
ciosis legibus ex lege Aelia Fusia resistebatur,
de qua re satis supra in lege Aelia Fusia dixi-
mus.

Tertia fuit de collegijs restituendis, alijsq; in-
stituendis. Fuerunt autem Collegia Romæ pri-
mū instituta à Rege Numa, authore Plutarcho,
ad exemplum nimirum Atticæ ciuitatis. Nam

LEGVM ANTIQ.

fura collegiorum ex Solonis legibus petita fuisse Caius putat, in l. finali. ff. de Collegijs. Florus tamen & Orosius & Iornandes collegiorum cōstitutionem Seruio Tullio tribuunt. Verba Plutarchi in Numa hæc sunt, ex quibus & causa constituendi, & nomina collegiorum intelligi possunt: Ex plerisque, inquit, eius institutis, distributio multitudinis per artificia maxime admiratione digna habetur. Nam cum ciuitas ex Sabinis, & Romanis constaret, essentq; inter eos crebrae contentiones, statuit eos Numa in plures partes secare, ut magnas illas duas factiones in plures & minutas partes dissectas penitus tolleret. Fuit autem hæc distributio ex ratione artificiorum facta, utpote Tibicinum, Aurificum, Architectorum, Tinctorum, Cerdonum, Coriariorum, Fabrorum, Figulorum, eademq; ratione reliquorum artificum, atq; ijs cum certos conuentus, tum etiam deos quos colerent, pro dignitate cuiusq; attribuit. Tum primum factiones illæ ex urbe sublatae sunt, ut alij Sabini, alij Romani, alij Tatij, alij Romuli ciues inuidiosis nominibus dicerentur. Hactenus Plutarchus. Iam uideamus cuiusmodi collegia apud antiquos fuerint, & quid

quid iuris habuerint. Collegij Tertij Aerario-
rum Fabrûm à Numa instituti meminit Pli. lib.
34. ca. 1. Et de collegio Capitolinorum & Mer-
curialium scribit Cic. lib. 2. epistolârum ad Qu.
fratrem. Fuit autem collegium Mercurialiû pro-
prium mercatorum institutum Appio Claudio,
P. Seruilio Coss. authore Liiuo lib. 2. ab urbe cõ-
dita. Dictum est autem Mercuriale collegium à
Mercurio, qui deus peculiaris illius collegij fuit,
nam illum antiquitus ut patronum mercatores
colebant, quorum uota & preces pulchrè descri-
bit Ouidius in Fastis. Collegium autem Capito-
linorum post urbem à Gallis captam ex Senatus-
consulto per M. Furium Camillum Dictatorem
constitutum est, ludorum Capitolinorum causa,
ut scribit Liius lib. 6. Tibicinum quoq; colle-
giû, cuius Valerius Max. li. 2. cap. 1. mentionem
facit, sacrificiorum causa constitutum fuit, autho-
ribus Liiuo, Strabone, & Ouidio. Habuerunt
suum collegium etiam Viatores, authore Gellio
lib. 12. cap. 3. Fuit etiam Romæ collegium Pisto-
rum celeberrimum. Pistorum autem appellatione
non solum qui panes coquunt comprehenduntur,
sed omnes qui pistrinum exercent: quibus olim

LEGVM ANTIQ.

excusatio fuit à Tutelis. Prouincialibus quidem à Tutelis alienorum. Urbicis uerò etiam à collegarum filijs, ut ostendit Papinianus in l. finali. ff. de Excusationibus. Habuere collegia etiam Nauicularij, qui annonæ urbis inferuebant, & Fabricenses, de quibus Imperator lib. 6. Codicis in fine. Quid autem iuris habuerint huiusmodi collegia, ostendit Caius Iureconsultus in l. 1. ff. Quod cuiuscunque uniuersitatis nomine, uel contra eam agatur: Collegia, inquit, Romæ certa sunt, quorum corpus Senatusconsulto & constitutionibus principalibus confirmatum est, ueluti Pistorum, & quorundam aliorum, & Nauiculariorum, qui & in Prouincijs sunt. Quibus autem permissum est corpus habere collegij, uel societatis, uel cuiuscunque ^{et uelut} nomine, eorum proprium est ad exemplar reipublicæ habere res communes, arcam communem, et actorem siue Syndicum, per quem tanquam in rep. quod communiter agi fieri oporteat, agatur, fiat. Hæc Caius. Potuerunt præterea ista collegia & manmittere, & legatum capere, & leges sibi ferre, dummodo ne quid ex publicis legibus corrumpetur. Scæuola l. pater filium. ff. de legatis tert.

Paulus

Paulus in l. Cum Senatus. ff. de rebus dubijs. Sed
 & ijs collegijs, & corporibus, in quibus artificij
 quisque sui causa adsumebatur, immunitas tri-
 buebatur, ut fabrorum, & huiusmodi. Hæc enim
 iccirco constituta erant, ut necessariam operam
 publicis utilitatibus exhiberent. Callistratus in
 l. semper. ff. de iure immuni. Cum igitur in libera
 adhuc ciuitate multa perniciosorum hominũ col-
 legia fierent, ex quibus multa quotidie facinora
 prodibant, factum est S. C. L. Luscello, C. Ma-
 rio Coss. quo collegia sublata sunt, quæ aduersus
 Remp. esse uidebatur, paucis atq; certis reip. cau-
 sa conseruatis, cuiusmodi fuerunt Fabrorum &
 Licitorum, ut scribit Pedianus Ciceronianus In-
 terpres in Pisonianam & Cornelianam. Clodius
 autem lata lege prohibita illa collegia restituit,
 atq; etiam alia noua adiecit, ex omni fece urbis
 ac seruitio, ut inquit Cicero in Pisonem. Postea
 Lentulo et Metello Consulibus factum est S. C.
 ut Sodalitates & Decuriati discederent, qui non
 discessissent, ea pœna quæ est de Vi tenerentur,
 ut scribit Cicero lib. 2. epistolarum ad Qu. fra-
 trẽ. Hæc aut pœna etiã postea in illicita collegia
 statuta est, Vlpianus in l. Quisquis. ff. de collegijs
 & cor-

LEGVM ANTIQ.

& corporibus. Quisquis, inquit, illicitum colle-
 gium usurpauerit, ea pœna tenetur, qua tenentur
 hi, qui hominibus armatis loca publica, uel tem-
 pla occupasse iudicati sunt. Sodalitates autem Ci-
 cero collegia uocat. Sunt enim Sodales, teste Ca-
 io Iureconsulto, eiusdem collegij homines. In
 Germania etiam hodie collegia habentur, quas
 Zunftas siue Zechas uocant, eaq; more antiquo
 magistratum habent, cuius in liberis ciuitatibus
 non est leuis authoritas. Aliquando pro collegio
 Concilium dicitur ut. l. finali. C. de Naufragijs.

Quartam legem Clodius tulit de nota Cen-
 soria, ne quæ Censores in Senatu legendo præter-
 irent, neue qua ignominia afficerent, nisi quis
 apud ipsos accusatus, & utriusq; Censoris iudi-
 cio condemnatus esset, ut inquit Asconius. Hac
 autem lege Censoriæ potestatis ius imminutum
 est, quod quadringentis annis in rep. ut inquit in
 Pisonem Cicero, retentum fuerat. Antea enim
 Censoribus notam apponere licuit etiam non ac-
 cusatis, & quod unus statuisset, nisi alter disertè
 intercessisset, aut notatum liberasset, tantundem
 erat, ac si utriusque iudicio esset damnatus.

LEX CLODIA DE

Scribis.

LEX Clodia contra Scribas Quæstorios lata erat. Suetonio: in Domitiano: Scribas Quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra legem Clodiam, uenia in præteritum donauit. Scribarum autem ordo Romæ haud incelebris fuit. Erat enim is ordo industriæ præpositus & dignitati, & eorum hominum fidei, ut inquit Cicero actione in Verrem 5. tabulæ publicæ & magistratuû pericula committebantur. Habebant autem suas Scribæ, quemadmodum & Iudices, Decurias: & ex ijs sorte ducebantur qui partim Urbis magistratibus, partim prouincialibus in ministerio erant. In Decurias autem à magistratibus legebantur Quæstorij quidem à Quæstoribus, Prætorij à Prætoribus, Aedilicij ab Aedilibus, ut colligitur ex oratione Ciceronis pro Cluentio, cuius hæc uerba sunt: Nuper hominem tenuem Scribam Aedilicium D. Matrinium cum defendissem apud M. Iunium, Qu. Publicium Prætores: & M. Pletorium, C. Flaminium Aediles Curules, persuasi ut scribam iurati legerent eum,

LEGVM ANTIQ.

eum, quem ūdem isti Censores ærarium reliquissent. Et Livi^{us} lib. 40. Qu. Petilius Prætor Urbanus studiosus legendi, eos libros à L. Petilio sumpsit & erat familiaris usus, quòd scribam eum Quæstor Qu. Petilius in Decuriam legerat. Sed & precio Decuriam emi potuisse Cicero author est actione 3. in Vërrem. Scribas autē antiqui proprio nomine et poëtas et Librarios uocabant. Postea autē dicti Scribæ quidem librarij, qui rationes publicas scribebāt in tabulis, ut scribit Festus lib. 17. De his etiam plura tractat Plutarchus in Catone Prætorio. Hic autem ordo, quia in magnis reip. negotijs uersabatur, multum ualuit cum gratia, tum authoritate, ita ut post Senatores, Equites, & Tribunos ærarios facillè primum locum teneret, quod ex Ciceronis in L. Catilinam inuectiuis colligere possumus. Præsertim cum etiam Pli. lib. 26. cap. 1. significet etiam Equites Romanos Scribarum officio functos, ut intrer equidem Aemilium Probum hunc ordinē ut uilem & abiectum traducere ausum fuisse. Salarium Scribis ex publico dabatur, quod eis numerabant Quæstores, ut ostendit Pli. lib. epistolarum 4. ad Arrianum,

LEX CANVLEIA.

Decemviri legibus scribundis, cum decem Tabulas iam confecissent, ut totum Romanum ius integrum cōderetur, duas præterea tabulas adiecerant, in quibus & hoc constitutum erat, ut scribit Dionysius Halicarnassens: Ne liceret Patricijs coniungi connubio cum Plebeijs. Hoc autem iccirco constitutū erat à Decemviris, qui omnes Patricij erant, quod more maiorum nemo Plebeius auspicia habebat, quippe ea solis Patricijs Romulus dederat, authore Cicerone de Divinatione: & propterea futurum erat, si connubia non dirimerentur, ut incerta prole auspicia turbarentur. Contra hanc Decemviralem legem C. Canuleius Trib. pl ad populum tulit, ut connubia promiscua essent patribus, plebiq;: neque enim liberæ civitati consentaneum esse, maximā partem civium veluti contaminatam indignam connubio haberi. Contra hanc legem acerrimè Patres dimicabant. Contaminari enim sanguinē suum, confundiq; iura gentium existimabant, unde sequeretur perturbatio publicorum auspicio-
rū, et privatorū. Sed cum eodem tempore ab alijs
Tribu-

LEGVM ANTIQ.

Tribunis lex promulgata esset, ut alter Cos. ex Plebe crearetur, & Plebs in hoc acriter incumberet, ueriti Patres, ne si Canuleiam rogationem non concederent, alteri assensum præbere cogerentur: ut lex de connubio ferretur concessere. Hæc autem acta sunt M. Genutio, P. Curiatio Coss. author Liius lib. 4.

LEX CINCIAS DE DONIS

& Muneribus.

LEGEM Cinciam de donis & muneribus tulit M. Cincius, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. Legem suafit Qu. Fabius Maximus Verrucosus, uir cum nobilitate, tum meritis erga remp. memorabilis, qui postea rem Romanam cunctando, ut dixit Ennius, restituit. Quare autem lata sit, ostendit Liius lib. 4.4. his uerbis: Quid legem Cinciam excitauit de donis & muneribus, nisi quia uectigalis iã & stipendiaria Plebs esse Senatui cœperat. Et Tacitus lib. 15. Sic oratorum licentia Cinciam rogationem, Candidatorum ambitus Iulias leges, Magistratum auaritia Calphurnia scita pererunt.

pererunt. Constat igitur lege Cincia cautum fuisse, ut Patrocinia, quæ tenuioribus præstabantur, gratuita essent, cū eo tempore causarū patroni Plebem occasione munerum & donorum exhaurirent. Vnde & Cincius legislator lepidè in C. Centonem iocatus est, authore Cicerone libro secundo de Oratore: Cū enim ea die, qua legem laturus erat Cincius, prodijisset Cento, & satis contumeliosè: Quid fers Cinciole, quæsisset: Vt emas, inquit, Cai, si uti uelis. Meminit huius legis Cicero libro primo ad Atticum, & in libro de Senectute. Ad legem Cinciam scripsit Paulus Iureconsultus, qui liber non extat. Similis autem legi Cinciæ uidetur Titia, nam & hac Lex Titia, cauebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam donumue accipiat, authore Cornelio Tacito libro sexto. Quamuis autem sint, qui in hoc loco Taciti existiment, non Titia, sed Cincia legendum esse, quod certè probabiliter faciunt, me tamen mouet Ausonius poëta, qui in eundem sensum hanc legem adducit, cuius certè uerba ob carminis rationem mutari non possunt. Verba Ausonij sunt hæc:

Iurisconsulto, cui nubit adultera coniux,

LEGVM ANTIQ.

Papia lex placuit, Iulia displicuit.

Quæritis, unde sit hæc distantia, semiuir ipse Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

Ludit autem in Iurisconsultum poëta. Nam cum Papia lege proposita essent præmia ijs, qui uxores duxissent, placebat ea lex Iurisconsulto, qui iuxta legis uoluntatem maritus erat. Sed uicissim Iulia lex de adulterijs, eos qui adulteras ducebant, puniebat, infamabatq;, qua ratione ea lex incommoda erat Iurisconsulto. Idem Iurisconsultus, cum parum pudicè uiueret, pœnis legis Scantiniæ, quæ eos qui muliebria patiuntur, prosequebatur, obnoxius erat, & propterea eam timebat. Sed cum propter imperitiam eius nemo eo patrono uti uellet, non erat quod metueret legem Titiam, cum eum muneribus & donis nemo coleret. Quis autem hanc legem tulerit, incertum est. De Oratorum autem & Patronorum Salaria, dequæ Senatusconsulto Claudiano, & Ediëtis quibusdam ad hanc rem pertinentibus, uide Tacitum libro sexto. Plinium libro epistolarum quinto ad Rufum. & Ulpianum in l. 1. ff. de Varijs & extraordinarijs cognitionibus.

COR.

CORNELIAE LEGES.

BELLO Ciuili, quod cum C. Ma-
rio Arpinate L. Cornelius Sylla di-
gnitatis optimatum assertor ges-
sit: iudicia omnia, ut inquit in Brus-
to Cicero, omiffa sunt: legesq; tacuerunt. Quam
obrem Sylla, recuperata Republica, iudicia le-
gesque constituere aggressus, antiquas leges om-
nes, ex quibus tum iudicia fiebant, reuocauit,
& quatuor praeterea nouas leges tulit, ex qui-
bus quaestiones constituerentur, et totidem Prae-
tores, inquit Pomponius in l. 2. de Origine iu-
ris, adiecit: De Falso, de Parricidio, de Sicarijs,
de Iniurijs. Et ea quidem, quae est de Parrici-
dio postea à Pompeio Magno emendata, nomen
ipsius accepit, quare in legibus Pompeijs de ea
dicemus, de reliquis tribus iam tractabimus.

LEX CORNELIA

de Falso.

LEX Cornelia de falso Testamen-
torum occasione lata est, unde &
Testamentaria dicitur apud Cice-
ronem actione tertia in Verrè, &

LEGVM ANTIQ.

Ulpianum in l. Annonam. ff. de Extraordinarijs
 crimimibus. & in l. unica. C. Quando civilis a-
 ctio criminali præiudicet. Et idem Cicero li-
 bro tertio de Natura Deorum, Testamentorum
 quæstiones hac lege, quam nouam ipse uocat, con-
 stitutas ait. Pertinuit autem lex partim ad eo-
 rum Testamenta, qui in hostium potestate erant,
 partim ad ea, ex quibus crimen falsi oritur. Et
 eorum quidem Testamenta, qui in hostium pote-
 state decessissent, confirmabat, tantumq; iuris il-
 lis tribuebat, ac si testator in hostium potestatem
 nunquam peruenisset, ut scribunt Iurisconsulti in
 l. Cum in singul. ff. de iniusto, improbo, irrito Te-
 stamento. in l. lege. ff. Qui Testa. facere possint.
 l. lex. ff. de uulgari & pupillari substitutione. l. i.
 ff. ad legem Falcidiam. Tametsi autem lex legi-
 timos apud hostes defuncto constituebat hære-
 des: ad eum tamen qui illic susceptus erat, non per-
 tinebat: cum eo tempore, quo captus est, diem su-
 um obiisse pater existimetur. Præterea necesse
 erat testamentum in ciuitate fieri, Nam si apud
 hostes factum esset, non ualebat, quamuis is qui
 fecerat, redisset. l. i. C. de Postliminio et redem-
 ptis ab hostibus, & §. finali. Inst. Quibus non
 est

est permissum facere testamentum. Reliqua ad ea testamenta pertinere, quæ amota, suppressa, celata, uitiata, deleta, interlita, subrepta, resignata, & quocunque modo falsè scripta, signata, recitata essent. Nec falsa modò testamenta, sed etiam aliæ multiplices corruptelæ sub hanc legem cadunt, utpote Mensurarum, literarum, siue Scripturæ, Iudicum, Testium, Instrumentorum, Ponderum. Huc etiam pertinet Mone-
 te deprauatio, si quis scilicet aut aurum uitiasset, aut argenteum nummum adulterinum conflasset. Inde est apud Ciceronem Lex Nummaria, qua etiam constitutum fuisse Pedianus scribit, Ne quis priuatim pecuniam faceret. Pertinere præterea ad hoc crimen, partus suppositi-
 tij, Adseueratio falsi nominis, uel cognominis, Signa adulterina, & si quis se pro alio gerat, aut illicitis insignibus utatur. Cuiusmodi fuere apud Antiquos Equitinus, qui se Gracchi filium mentiebatur, & alius quidam, qui se pro Nerone apud Parthos gessit. In nostris historijs adulterinum Fridericum secundum habemus, et alium, qui se pro Balduino Flandro Imperatore Græco obtrusit hominibus. Committunt etiam in hanc

LEGVM ANTIQ.

legem, qui duobus diuersa testimonia præbent: qui q; duobus eandem rem diuersis contractibus in solidum uendunt: Qui ad litem falsam institutendam pecuniam acceperint, aut in eam rem coierint, consenserint, celauerint, aut non obstiterint. Aliquando ex lege testamentaria dupliciter experiri possumus, Vt si tabulæ testamenti ne de Inofficioso diceretur, diu suppressæ sint, mox mortuo filio prolata, hæredes filij aduersus eos, qui suppresserunt, & lege Cornelia, & de dolo possunt experiri. l. Si quis. ff. de dolo malo. l. locum. §. Si quis. ff. de Tabulis exhibendis. Ex suppresso etiam Testamento, cum ex Interdicto de Tabulis exhibendis fuerit actum, etiam ex lege Cornelia crimen nihilominus poterit inferri. l. Vnica. C. Quando civilis actio criminali præiudicet. Et hæc quidem de huius legis sententia Iurisconsulti prodiderunt. Meminit eius etiam Suetonius in Augusto: Et cum de falso, inquit, Testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur: non tamen duas tabellas, Damnatoriam & Absolutoriam similiter cognoscentibus dedit: Sed Tertiam quoque, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad ob-
gnandum;

gnandum, uel errore inductos constitisset. Pœna autem legis fuit deportatio, uel si exigat magnitudo criminis, capitale supplicium. l. Vbi falsi. C. ad legem Corneliam de falsis. Nonnunquam etiam in metallum damnabantur. Plinius libro epistolarum decimo ad Traianum. Recitata est sententia Velij Pauli Proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum. Qui autem pondera uel mensuras falsassent, in insulam relegabantur. Seruis quidem, si in hoc crimine deprehensi essent, ultimū supplicium constitutum erat.

LEX CORNELIA

De Sicarijs.

LEGE Cornelia de Sicarijs tenebatur, qui hominem occidisset, aut occidendi causa cum telo ambulasset, uel uenenum parasset, habuisset, uendidisset: siq; priuatus aliquis testimonium dolo malo dixisset, quò quis iudicio publico condemnaretur, aut si magistratus ob capitalem causam pecuniam accepisset, ut publica Lege quis reus fieret. Adiectum est ex Senatusconsultis,

LEGVM ANTIQ.

eadem lege teneri eos, qui homines libidinis uel promercij causa castrauissent, aut Thlibias fecissent, aut filios, exceptis Iudæis, circumcidissent, sacrificia uel mala fecissent, habuissent. Excipiuntur tamē à lege, qui occidissent perfugam, uel uim inferentem, uel pudicitiam uiolenter attentantem. Exceperat etiam eos Sylla, qui proscriptione ob relata ciuium capita pecuniam ex ærario accepissent, quos tamen contra legis uoluntatem Cæsar, cum de Sicarijs quæreret, & ipsos Sicariorum numero habuit, authore Suetonio in uita eius. Pœna legis Cornelie iuxta personarum qualitatem irrogatur. Nam qui in honore aliquo positi sunt, deportantur, Reliqui uerò capite puniuntur. Qua pœna non solum Sicarij et Venefici tenentur, sed etiam ij, quorum fraude aut consilio naufragi suppressi per uim fuerint, ne nauis ibi uel periclitantibus opitulari possint. l. Qui naufragum. ff. de Incendio, ruina, naufragio. Item ex constitutionibus, qui data opera in aduersæ partis res atque bona incendium intulissent. l. Data. C. Qui accusare non possunt. Cæterum Pomponius, qui hanc Quæstionem primum à Sylla constitutam tradit, uidetur errasse.

rasse. Nam Cicero libro secundo de finibus dicit
 antea Quæstionem hanc fuisse scribit, his uer-
 bis: Antume de L. Tubulo putas dicere, qui cum
 Prætor quæstionem inter Sicarios exercuisset, ita
 aperte cepit pecunias ob rem iudicandam, ut
 anno proximo P. Scæuola Tribunus plebis fer-
 ret ad Populum: Vellent ne de eâ re quæri? Quo
 Plebiscito decreta à Senatu est consuli quæstio
 Cn. Scipioni. Sed hic locus nihil officit Pompo-
 nio. Nam tametsi etiam ante Syllam Quæstio
 inter Sicarios fuit exercita, non tamen erat ea
 perpetua, sed extra ordinem Prætoribus uel ex
 Senatusconsulto, uel ex Plebiscito mandabatur.
 Pomponius autem loquitur de perpetua quæstio-
 ne, cuius causa singulis annis Prætor ordinarius
 creabatur, ex constitutione, ut diximus, Syllæ
 Dictatoris. Meminit huius Quæstionis Ci-
 cero pro Cluentio. Ipsius autem legis Seneca li-
 bro primo de diuina Prouidentia. Et libro De-
 clamationum tertio. Item in ludo quem de mor-
 te Claudij Cæsaris composuit, ubi pulchrè iudi-
 ciorum antiquorum formam explicat. Ducit il-
 lum, inquit, ante Tribunal Aeaci, is lege Corne-
 lia, quæ de Sicarijs lata est, quærebat, postulat,

LEGVM ANTIQ.

nomen eius recipit, & dicitur subscriptionem: Occisos Senatores triginta; Equites Romanos Trecentos quindecim, atq; plures, Ceteros ducentos uiginti unum. Haec tenus Seneca.

LEX CORNELIA DE

Iniurijs.

LEX Cornelia de Iniurijs competit ei, qui Iniuriarum agere uolet, ob eam rem, quod sepulatum, uerberatumue, domumue suam ui introitam esse dicat. Qua lege cauetur, ut non iudicet, qui ei, qui aget, gener, socer, uiricus, priuignus, sobrinusue est, propriusue eorum, quos quaque in ea cognatione affinitateue attingit: quiue eius parentisue eorum patronus erit. l. lex Cornelia. ff. de Iniurijs. Ex hac lege iniuriarum actio introducta est. §. Sed & lex. Inst. de Iniurijs. Tota autem lex in liberis tantum personis locum habet, Nec enim seruus ex lege Cornelia iniuriarum reus recipiebatur, cum ei durior poena extra ordinem imminet. Ipsa uero Actio, tamen si pro publica utilitate exercetur, priuata tamen est, unde & procurator dari potest: & ciuilitate agi conceditur, condemnatione aestimatione

tione iudicis facienda. l. licet. ff. de procuratori-
bus & defensoribus, et in l. Constitutionibus. ff.
de Iniurijs. Tulit & alias leges Sylla, quas suo lo-
co & tempore declarabimus.

LEX CORNELIA DE IIS

qui legibus solvuntur.

Cornelius Trib. pl. fuit, C. Cal-
phurnio Pisone, M. Acilio Glabrio
ne Coss. Is legem tulit, ut scribit
Pedianus, ne quis in senatu legibus

solueretur, nisi ducenti adfuissent: neue quis, cum
solutus esset, intercederet, cum de ea re ad popu-
lum ferretur. Nam antiquitus, cum quis legibus
per Senatum soluebatur, adijciebatur S. C. ut de
ea re ad populum ferretur: sed paulatim ferri erat
desitum, resq; in eam consuetudinem iam uene-
rat, ut postremo ne adijceretur quidem in S. C.
de rogatione ad populum ferenda, eaq; ipsa S. C.
per paucos admodum fiebant. Morem igitur an-
tiquum hac lege, non sine graui optimatum of-
fensa, quibus ex hac re non paruus gratificandi
locus dabatur, retulit Cornelius. Soluitur autem
legibus, cui id permittitur, quod leges prohi-
bent.

LEX

LEGVM ANTIQ.
LEX CORNELIA

De Iure dicundo.

DE M Cornelius aliam legem tulit, multis inuitis, nemine tamen repugnante: ut Prætores ex Edictis suis Perpetuis ius dicerent, quæ res gratiam ambitiosis Prætoribus, qui ius uariè dicere solebant, minuit, ut tradit Pedianus. Causa ferendæ legis fuit, quòd Prætores, cum edicta sua Perpetua haberent, neglectis ijs, ipsi quæ uidebantur edicebant, unde fiebat, ut singulis annis noua Edicta proponerentur, cum semper nouus Prætor nouum edictum proponeret, quæ licentia faciebat, ut multa edicta cum ad gratiam, tum ad lucrum conscriberentur, ipsumque ius Prætorium, quod Honorarium uocant, ob Edictorum uarietatem turbaretur. Inde est, quòd Cicero Edictum Prætoris legem Annuam uocat, actione 3. in Verrem. Quare ne ius ita uariè diceretur, quod & litigantibus incommodum, & Prætoribus indecorum erat, sanxit Cornelius, ut in iure dicundo Prætores Perpetuum Edictum obseruarent. Hoc autem edictum Saluius Iulianus auus Imperatoris Didij Iuliani, Hadriani temporibus

ribus in unum collegit, atque in certos Titulos digestum interpretatus est, ut scribit Eutropius, & meminit Imp. in l. 2. C. de ueteri iure enucleando. Tanta autem fuit Edicti Perpetui auctoritas, ut si ex eo aliquid decernatur, quò minus id fiat, non permittatur appellare. l. finali. ff. de Appellationibus recipiendis uel non.

LEX FVRIA

Testamentaria.

FURIA Lex de Testamentis ad ius ciuile pertinuit, qua legandi licentia, quæ ex XII. tabularum iure proueniebat, restricta est. Nam ex eo iure uel totum patrimonium in legata erogare licebat, quippe in quo ita cautum esset, Ut quisque legasset suæ rei, ita ius esto. Quare omnino modus imponendus erat legatis, ipsorum maxime Testatorum gratia, ob id, quò plerumque intestati moriebantur, recusantibus scriptis heredibus pro nullo, aut tenui lucro hereditates adire. Inst. de lege Falcidia in principio. Theophilus in Græcis Institutionibus, hac lege constitutum fuisse tradit, ne cui plus quam mille nummi, sicut

LEGVM ANTIQ.

mi, siue ut ipse scribit, *ἄλῃα νομισματα* legari possent, alioquin eius, quod amplius legatū esset, quadruplum restitui debere. Tulit hanc legem C. Furius tribunus plebis, ut tradit Cicero pro Cornelio Balbo.

LEX FALCIDIA.

V. M. Lex Furia parum sufficere ad consummationem rei testamentariae uideretur, lata est lex Falcidia, qua cauetur, ne plus legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum, id est, ut siue unus hæres institutus sit, siue plures, apud ipsum, eosue pars quarta remaneat. Verba legis Falcidiæ, quibus legatorum modus constituitur, sunt hæc ex secundo capite: Quicumq; ciuis Romanus post hanc legem rogatam Testamentū faciet, is quantum cuiq; ciui Romano pecuniam iure publico, dare, legare uolet, ius potestasq; esto: dum ita detur legatum, ne minus, q̄ partem quartam hæreditatis ex eo testamento hæredes capiant. Eis quibus ita datū, legatumue erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto, isq; hæres, qui eam pecuniam dare iussus, damnatusue erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est. Hæc te

nus uerba legis posuimus, ut liquidius appareret, in quam sententiam lata esset. Cæterum Eusebius in Chronicis scribit, latum ita fuisse, ut quarta pars tum demum hæredibus superesset, si quatuor aut minus essent. Quod equidem in Iurisconsultorum libris nusquam me legere memini. Sed & Dion celebris historicus lib. 48. Falcidiū sub Augusto legem tulisse scribit, ut hæredibus scriptis liceat quartam hæreditatis partem retinere, reliquum omittere, si grauati sint. Atqui ex iure nostro utiq; hæres, nisi totam hæreditatem agnoscat, non admittitur. Ait enim Paulus in l. i. ff. de acquirenda hæreditate: Qui totam hæreditatem acquirere potest, is pro parte eam scindendo adire non potest. Et Vlpianus ait, Neminem posse quasdam partes repudiare, quasdam agnoscere, etiam si ex pluribus partibus in eiusdem hæreditate institutus sit. Sed Eusebium & Dionem diuersum ab hoc professionis genus facile tuetur, ut eis ignosci non solum possit, sed etiam debeat. Tulit autem legem C. Falcidius tribunus plebis, ijs temporibus, quibus Triumuiro reipublicæ constituendæ Cæsar, Antonius, & Lepidus dominabantur, authore eodem Eusebio et Isidoro in. c. Quædam .ij. dist.

LEGVM ANTIQV

LEX FV SIA CANINIA

LEX FV SIA CANINIA
 certus modus constitutus fuit in ser-
 uis Testamento manumittendis, quã
 Iustinianus Imperator in fauorem
 libertatis, cui iniquior uidebatur, sustulit. Hęc
 est nimirum lex Fusia ista, cuius & Cicero acti-
 one tertia in Verrem meminit.

LEX FAVIA DE PLAGIO.

LEX FAVIA contra Plagiarios lata
 est, qua cauetur, ut liber, qui homi-
 nem ingenuum, uel libertinum in-
 uitum celauerit, in uinculis habue-
 rit, emerit, sciens, dolo malo: quiue in earum qua
 Re socius erit: quiq; seruo alieno, seruaue persua-
 serit, ut a domino, dominaue fugiat, uel eum, e-
 anue inuito uel insciente domino, dominaue ce-
 lauerit, in uinculis habuerit, emerit, sciens, do-
 lo malo, quiue in eare socius erit, pœna legis te-
 neatur, inquit Callistratus in l. Non statim. ff. ad
 legem Fauiam. Pœna autem huic legi primum
 pecuniaria constituta fuit, quæ deinde in usu esse
 desijt. Nanq; in hoc crimine detecti pro delicti
 modo

modo coërcentur, & modo gladio feriantur,
 modo in metallum damnantur. l. finali. C. ad legē
 Fauiam. Meminit huius legis Cicero pro Rabi-
 rio Perduellionis reo, & Iureconsulti in l. i. ff. de
 fugitiuis, & l. Merito. ff. pro socio. Quis autem
 eam tulerit, incertum est. Sed ne de nomine qui-
 dem satis constat, cum eam alij Fauiam, alij Fabi-
 am, alij Flauiam appellent.

LEX GABINIA TABELLARIA

& Reliquæ leges Tabellariæ.

ROPVLVS Romanus suffragiū
 primò uoce tulit, cum in magistrati-
 bus mandandis, tum in iudicandis
 reis, legibusq; sancieendis, uel abro-
 gandis. Sed cum hac ratione suffragandi obnoxio-
 us optimatibus uideretur, data est populo Tabel-
 la, quæ ut inquit Cicero pro Plancio, frontes ape-
 rit hominum, mentes tegit, eamq; libertatem dat,
 ut quod uelint faciant, promittant autem quod
 rogantur. Erant autem Tabellæ istæ cera illitæ,
 in quibus puncta scribebantur, quæ uocalis suf-
 fragij uicē obtinebant. Vnde etiam Cic. pro Mu-
 rena et Plancio puncta pro suffragijs usurpauit.

LEGVM ANTIQ.

Ceterum leges tabellariæ quatuor latæ sunt, ut scribit Cicero libro tertio de Legibus. Ex his prima est *Gabinia*, quã tulit *Gabinus* homo sordidus, & ignotus, *Cn. Calphurnio Pisone*, *M. Popilio Lenate Coss.* Ut comitijs, quibus magistratus crearentur, *Populus* non uoce, sed *Tabella* suffragium ferret. Et quò id liberius esset, cautum est: Ne quis inspiceret *Tabellam*, ne roga-
ret, ne appellaret, ita ab omni parte liberũ iudiciũ suum in magistratibus creandis *populus* habebat.

Lex   Secuta est biennio post *Cassia*, uti in iudicijs
Cassia *populi* de damnando uel absoluendo reo, quemadmodũ et in creandis magistratibus, *tabellare* suffragium esset. Hanc autem Legem tulit *L. Cassius*, homo nobilis, quem Cicero in *Bruto* scribit multum potuisse, non eloquentia, sed dicendo tamen, hominem quẽ fuisse eum non liberalitate, ut alij, sed ipsa tristitia & seueritate popularem.

Lata est *Lex M. Aemilio Lepido Porcina*, & *C. Hostilio Mancino Consulibus*, aduersante *Lepido Consule*, & *Tribuno plebis L. Anitio Brisone*. *Pedianus* in secundam actionem in *Verrem*, uidetur de pluribus legibus *Cassijs* loqui, Inde sunt, inquit, leges *Cassie tabellariæ*, de suffragijs

fragijs liberè ferendis, non uoce, sed tabella. Meminit etiam Cicero pro Sestio, & in libro de Amicitia, quibus in locis indicat, magno Patrum dolore has leges latas esse, cum prudentioribus neutiquam uideretur è repub. esse, tabellæ licentiam populo committi.

Tertia Lex est Papyria, quam tulit Carbo Lex
 seditiosus atque improbus ciuis, de iubendis & Papy-
 uetandis legibus. Cum uerò sua lege Cassius ria.
 perduellionis iudicium excepisset, quòd ei scilicet iniquum esse uideretur, in ciuis Romani, uita honorumque omnium discrimine, tabellarum licentiæ locum dari, dedit huic quoque iudicio
 Coelius Tabellam, atque ita uocis suffragium pe- Lex
 nitus sublatum est. Cæterum, cum suffragia Cœlia
 ablata à populo, iusque creandorum magistratum Tiberius Princeps, authore Tacito, ad Senatum transtulisset, etiam Senatus, cum antea uocali suffragio uteretur, circa Traiani tempora per tabellam magistratus creare cœpit. In Tabellis tamen Senatorijs non puncta, sed ipsa Candidatorum nomina scribebantur. Noua tamè hæc ratio non diu in Senatu mansit, ob singularè quorundam impudentiam atque petulantiam, de qua re plura

LEGVM ANTIQ.

scribit Plinius libro epistolarum quarto & quinto ad Maximum. Dicuntur autē apud authores suffragia illa Tabellaria etiam Clancularia, seu Tacita: Vocalia uerò Manifesta, quòd illa clam, hæc autem palam fierent.

LEX GABINIA DE

Piratis persequendis.

A. GABINIUS tribunus plebis legem tulit, ut Pompeio bellum Piraticum decerneretur. De qua lege ita scribit Paterculus libro secundo: Conuerterat in se Cn. Pompeij persona totius terrarum orbem, & per omnia maiore ui habebatur, qui cum Cos. perquam laudabiliter iurasset, se in nullam Prouinciam ex eo magistratu iturum, idq; seruasset, post biennium A. Gabinius tribunus plebis legem tulit, ut cum belli more, non latrociniorum, orbem classibus, non iam furtiuis expeditionibus Piratæ tenerent, quasdamq; etiã Italiae urbes diripuissent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur, essetq; ei imperium æquum in omnibus Prouincijs cum Proconsulibus usq; ad quinquagesimum miliarium à mari. Hæc tenus Velleius, & plura alia Plutarchus in uita Pompeij.

Pompeij. Hic est autem ille Gabinius, qui Consul cum Pisone fuit, atq; ex consulatu Prouinciam Syriam adeptus, Regem Ptolomæum in regnum restituit pulso Archelao Cappadoce. Notissimus etiam inimicitijs Ciceronis, & singulari fauore Pompeij. Lata est autem lex, L. Metello et Qu. Martio Consulibus.

LEX GABINIA

De Fcenore.

DEM Gabinius legem de fœnore tulit, qua Prouincijs ære alieno oppressis prospexit. Cicero libro sexto ad Atticum; Salaminij cum Romæ uersuram facere uellent, non poterant, quòd lex Gabinia uetabat. Et in eadem epistola: Audio omnino Scaptium pœnitere, nam quòd S. C. esse dicebat, ut ius ex Syngrapha diceretur, eo consilio factum est, quòd pecuniam Salaminij contra legem Gabiniam sumpserant. Vetabat autem Auli lex ius dici de ita sumpta pecunia. Ex his facile colligitur, lege Gabinia certum usurarum modum per Prouincias constitutum, quæ rapacitate Publicanorum ita uexabantur, ut illis

LEGVM ANTIQ.

nihil ad supremam miseriam deesset. Exemplo est Scaptius ille, quem in epistolis ad Atticū Cicero quatuor Centesimas à Salaminis exegisse terrore militari, obsessōq; & afflicto illorum Senatu, scribit. Huic autem malo prospexit Gabinius, & sanxit, ut Syngraphæ, quæ contra legem datæ essent, in ius productæ, nihil ualerent. Fecerat autem idem etiam antea in Asia L. Lucullus non sine graui offensa Publicanorum, quorum rapacitati uix maxima atque opulentissima regna sufficiebant. Sed et Cicero cum in eam Prouinciã proconsulari Imperio uenisset, coërcitis publicanis ciuitates fcenore obrutas subleuauit. Idem postea Casar fecit,

LEX HORTENSIA.

ANC LEGEM TULIT
 Qu. Hortensius Dictator. Nam cū Plebs Romana, ut inquit Florus, propter æs alienum, grauesq; atque longas seditiones ad ultimum secessisset in Ianiculum, atque ob eam rem in magno timore essent Patres, creatus Dictator Qu. Hortensius Plebē inde deduxit, legemq; tulit, Vt omnes Quirites plebiscita

plebiscita non minus ac reliquæ leges tenerent. Gellius libro decimo quinto, capite 25. Tribuni, inquit, neque aduocant Patricios, neque referre ad eos de ulla re possunt. Ita ne leges quidē propriè, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antea Patricij non tenebantur, donec Qu. Hortensius Dictator eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Et Plinius libro decimo sexto capite decimo: Qu. Hortensius Dictator cum plebs secessisset in Ianiculum, legem in esculeto tulit, ut quod ea iussisset, omnes Quirites teneret. His astipulatur Imp. in. §. plebiscitū. Inst. de iure naturali, gentiū, et ciuili. Sed et plebiscita lege Hortensia nō minus ualere, q̄ leges, cœperunt. Et Pomponius in l. 2. ff. de origine iuris. Deinde, inquit, cum esset in ciuitate lex XII. Tabularum, & ius ciuile, essent et legis actiones, euenit ut plebs in discordiā cū Patribus ueniret, & secederet, sibiq; iura constitueret, quæ plebiscita uocantur: mox cum reuocata esset plebs, quia multæ discordiæ nascebantur ex his plebiscitis, pro legibus placuit et ea obseruare lege Hortensia, & ita factum est, ut inter plebiscita

LEGVM ANTIQ.

Et leges, species constituendi interesset, potestas esset eadem. Haec tenus Pomponius. Hic autem Hortensius Dictator in ipso magistratu mortuus est authore Floro lib. 11. Liuianae Epitomes, & D. Augustino lib. de ciuitate dei 3. cap. 17.

LEGES HORATIAE.

OST restitutam Tribunitiam potestatem, quae ob decemuirale Imperium creari desierat, ac receptam secessione Auentiniana libertatem, creati Coss. L. Valerius, M. Horatius uiri populares, ac Decemuirali Tyrannidi infensi, leges pro populo tulerunt, ut scribit Liuius lib. 3. Nam primum omnium cum ueluti in controuerso iure esset, tenerentur ne patres plebiscitis, legem Centuriatis Comitibus tulere, ut quod plebs tributim iussisset, populum teneret. Qua lege tribunitijs actionibus telum acerrimum datum est. Hanc autem legem non esse obseruatam argumento est lex Hortensij, quam in eandem sententiam iterum ferri opus non fuisset, si hac patres uti statuissent. Aliam deinde Consulare legem de prouocatione unicum praesidium libertatis, decemuirali potestate

testate euersam, non restituerunt modo, sed etiam
 in posterum munierunt, sanciendo nouam legem,
 Ne quis ullum magistratum sine prouocatione
 crearet, qui creassent, eum ius phasq; esset occi-
 di: ne uē ea cædes capitalis noxæ haberetur. Ter-
 tia lex pro Tribunitia potestate lata est. Vt qui
 Trib. Pl. Aedilibus, Iudicibus, Decemuiris, no-
 cuisset, eius caput Ioui sacrum esset: familia ad
 ædem Cereris, Liberi, Liberæ uē uenum iret. Eo-
 dem etiam anno M. Duellius plebiscito cauit, qui Lex
 plebem sine Tribunis reliquisset, quiq; magistra. Duel.
 tū sine prouocatione creasset, tergo ac capite pu- lia-
 niretur. Harum legum etiam Dionysius meminuit
 lib. 13. Acta sunt hæc anno V. C. trecentesimo
 sexto.

LEX HOSTILIA.

EGE Hostilia permissum fuit
 it furti agere eorum nomine,
 qui apud hostes essēt, aut reip.
 causa abessent, qui uē in eorum
 cuius Tutela esset. §. Præte-
 rea. Inst. per quos agere possu-
 mus. Aetiones quæ ex hac lege prodeunt Cicero
 lib. 1. de Oratore sub persona Antonij Hostilia-

LEGVM ANTIQ.

nas uocat. Et credo, inquit, in illa militis causa, si tu aut hæredem aut militem defendisses, ad Hostilianas te actiones, non ad tuam uim, & oratoriam facultatem contulisses. Quis autem hanc legem tulerit, aut quo tempore lata sit, non constat.

LEX HIRCIA.

. Hircius Cæsaris amicus, qui postea in pugna ad Mutinam Cos. cecidit, legem tulit, qua Pompeiani magistratus capere, aut tenere prohibebantur: ut habetur in epistola Antonij, quæ inserta est Philippicæ Ciceronis decimæ tertie. Huius autem legis authoritatem uehementer eleuat Cicero, qui & ipse Pompeij partium fuerat, earumq; ruinas restaurare eo tempore frustra moliebatur.

LEX ICILIA.

CILIA lex una ex sacratis legibus fuit, quas sibi populus abiectus antea, & obnoxius. parandi iuris, & constituendæ Maiestatis gratia, secessione in Sacrum montem ut Liuius & Cicero, siue ut Piso & Salustius uolunt, in Auentinum

tinum facta, parauit. Linius li. 3. ab urbe condita: placet, inquit, creati Decemuiros sine prouocatione, & ne quis eo anno alius magistratus esset, admiscerenturue plebeij, controuersia aliquandiu fuit. Postremo concessum Patribus: modo ne lex Icilia de Auentino, aliaq; sacratae leges tollerentur. Erant autem hac lege iura populi, & Tribunitiae potestatis comprehensa. Sacratae autem leges iccirco dicuntur, authore Festo, quia illis sanctum erat, ut si quis aduersus eas fecisset, saceralicui Deorum esset, cum familia pecuniaq;. In quam sententiam etiam Cicero pro Cornelio Balbo scribit: Primū Sacrosanctum nihil esse potest, nisi quod populus plebsue sanxisset. Deinde sanctiones ipsae sacrandae sunt, aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut poena, cum caput eius, qui contra facit, consecratur. Tulit autem hanc legem L. Icilius Tribunus plebis quinq; annis ante creatos Decemuiros.

LEX IUNIA ANNALIS.

EGEM Iuniam Annalem L. Manlio Accideno, Qu Fulvio Flacco Coss. latam fuisse Linius author est lib. XXXX. Eo inquit,

LEGVM ANTIQ.

anno rogatio primùm lata est ab L. Iunio Trib.
 pl. quot annos nati quenq; magistratum peterent
 caperent, inde cognomen familiae inditum ut
 Annales appellarentur. Ferendæ autem legis cau-
 sam pulchrè indicat Cicero Philippica 5. his uer-
 bis: Legibus Annalibus cum grandiore æta-
 tem ad consulatum constituebant, adulescentiæ
 temeritatem uerebantur, C. Cæsar ineunte ætate
 docuit ab excellenti eximiaq; uirtute progressum
 ætatis expectari non oportere. Itaq; maiores no-
 stri ueteres illi admodum antiqui leges Annales
 non habebant, quas multis post annis attulit am-
 bitio, ut gradus esset petitionis inter æquales.
 Itaque sæpe magna indoles uirtutis, priusq; reip.
 prodesse potuisset, extincta est. At uerò apud an-
 tiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij: Recen-
 tiore autem memoria superior Africanus, T. Fla-
 minius admodum adulescentes Consules facti
 tantas res gesserunt, ut Po. Ro. Imperium auxe-
 rint, nomē ornârint. Quid Macedo Alexander,
 cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset,
 nonne tertio & trigesimo anno obiit, quæ est
 ætas nostris legibus decē annis minor, q̄ Consu-
 laris. Ex his uerbis apparet Consularem ætatem
quadra-

quadraginta trium annorum fuisse, unde etiam Cicero gloriatur se suo anno Consulatum adeptum, id est, eo anno quo ei primum per leges Annales, petere licuit. Quod si uero aliquis computet à Consulatu C. Serrani, & Qu. Cepionis, emergent anni quadraginta tres ad consulatum usq. Ciceronis. Duobus autem annis minor fuit Prætoria ætas, rursus biennio minor quam Prætoria fuit Aedilicia. Multos tamen legimus his legibus solutos fuisse ex quibus primus fuit Africanus posterior, qui cum iuuenis ædilitatem peteret, non sine maxima contentione senatus & plebis Consul creatus est, ut scribit Appianus in Libyco. Appellatur autem hæc lex etiam Annaria. Festus lib. 1. Annaria lex dicebatur ab antiquis ea qua finiuntur anni magistratus capiendi. Et Lampridius in Commodo. Post hæc uenia legis Annariæ impetrata Consul factus est. Sed et M. Pinnarium Ruscum legem Annalem tulisse Cicero lib. 2. de Oratore scribit.

LEX IUNIA NORBANA.

EX Iunia Norbana circa libertinorū statum uersatur. Nam ex hac lege libertini qui Latini uocantur instituti sunt,

LEGVM ANTIQ.

sunt, qui uiui liberi quidem erant, sed cum moriebantur in seruillem conditionem recidebant, & bona eorum iure quodammodo peculiij manumissores tenebant, cum ipsi nec testamenti facultate, nec alia liberorum Romanorum iura haberent. Huic legi primū. S. C. Largiano, deinde D. Traiani edicto abrogatum est. Postremo autē Iustiniani Principis constitutione tota sublata est, qua constituitur, ut omnes libertini, sublatis antiquis differentijs, ciues Romani sint. §. Sed hæc de libertinis. Inst. de successione libertorum. Lata est autē lex imperante Claudio Tiberio à Consulibus M. Iunio Sillano, & L. Norbano Balbo, post natum saluatorem nostrum Dei filium anno uicesimo primo.

LEX IUNIA VELLEA.

LEX Iunia Vellea de Testamentis lata est, qua cauebatur, ut is qui testamentum facturus esset, omnes uirilis sexus, qui ei sui hæredes futuri essent, cum nascerentur, necessario instituat. Deinde, si quis ex suis hæredibus suis esse deserit, liberi eius, & cæteri in locum suorum, sui hæredes succedant, si in Testamento hæredes insti-

CATALOGVS. 40

tuti sint. Multa præterea in hac lege de testa-
 mentis sancita erant diligentius, quam apud anti-
 quos, ea potissimum ratione, ne tam facile Testa-
 menta agnatione, aut quasi agnatione rumpere-
 tur. S. Posthumum. Inst. de Exheredatione libe-
 rorum. Atq; astipulatur Cicero lib. 1. de Orato-
 re dicens Agnascendo rumpi testamentum iure
 antiquo. Quæ deinde pleraq; Tribonianus et so-
 cius eius in Pandectas suas passim transtulerunt. l.
 Si hereditas. ff. de Tutelis. l. Gallus. ff. de liberis
 & posthumis.

LEX IULIA MISCELLA.

EGIS IULIAE MI-
 scellæ studium circa procreatio-
 nem liberorū uersabatur. Permit-
 tebat enim uxori, ut tamen si uir pro-
 hibuisset, & quædam etiam ad hoc reliquisset,
 ne ad secundas nuptias transfret, si tamen ipsa
 intra annum iuraret, se liberorum procreandō-
 rum causa ad secundas nuptias progredi, &
 in mariti ius ueniret, & quod relictum esset
 caperet. Quod si annus præterisset, siquidem
 mulier

LEGVM ANTIQ.

mulier relictum uolebat capere, non aliter id ca-
 pere licebat, quam cautionem exposuisset, se ad se-
 cundas nuptias non peruenturam. Hanc autem
 appendicem siue clausulam non ipse Iulius Miscel-
 lus adinuenit, uerum Qu. Mutius Scaeuola, qui in
 omnibus, quæ ex facti prohibitione penderent,
 eiusmodi cautiones excogitauit, hanc fortè legi
 apposuit. Cæterum cum iniquum uideretur atq;
 naturali æquitati minus consentaneum, ob uile
 compendium, & periuria ab mulieribus ad se-
 cunda uota transeuntibus, fieri: & fœminas, quæ
 adhuc parere, atque reipub. sobole augere pos-
 sent, à connubijs arceri, promulgauit constitutio-
 nem maximus, sapientissimusq; Imperator Justi-
 nianus, qua totam legem sustulit, & mulieribus,
 nullo obstante legis Iuliæ impedimento, liberè ad
 secundas nuptias transire permisit, qua constitu-
 tione uisus est optimè et Iurifurandi religioni, et
 reipub. utilitati prospexisse.

LEX IVLIA, ET RELIQ. VAE

Leges ad ius Ciuitatis Roma-

næ pertinentes.

LEGE

LEGE IVLIA Ciuitas uniuers
 so Latio data est, cum socij Latini,
 ob negatam Ciuitatem ingens bel-
 lum mouissent, ut tradit Appianus
 libro primo, & Cicero pro Cornelio Balbo, &
 Gellius libro quarto, capite quarto. Vt autem
 facilius causa huius belli, legisq; ferendæ percipi-
 atur, repetenda est altius ad eam rem pertinens
 historia, totumque ius cum Latij, tum Ciuitatis
 oculis subiiciendum. Princeps igitur & condi-
 tor Romanæ ciuitatis Romulus, ab initio statim
 deuictos populos in ciuitatem recepit, augendæ
 multitudinis causa: Itaque eo tempore ciues Ro-
 mani facti sunt Ceninenses, Crustumini, An-
 temnates, & deinde ex fœdere Albani. Romuli
 postea atque Regum authoritate et exemplo nun-
 quam intermissa est à Romanis largitio & com-
 municatio ciuitatis. Dabatur autem Ciuitas a-
 pud antiquos duobus modis, cum suffragio, &
 sine suffragio. Qui Ciuitatem cum suffragio
 nanciscebantur, æquo iure cum Romanis ciuibus
 magistratus creabant, leges ferebant, Iudicia fa-
 ciebant, in censum deferebantur, & si uolebant,
 Romæ etiam habitabant, hæreditates atq; legata

LEGVM ANTIQ.

capiebant, inque liberos patronorum filios in potestate habebant, & Iuris connubiorum participes erant. Vtebantur etiam iure Gentilitatis, Adoptionis, Agnationis, Togæ ferendæ, ac in Romanis legionibus militandi, Quæ Iura omnia propria ciuium Romanorum fuerunt. Quibus accesserunt deinde Immunitates à supplicijs, à Tributis, ab Exactionibus ac multis alijs grauaminibus, quibus Romani ciues non tenebantur. Ius autem Latij, siue Latinitas originem habet ex Fœdere, siue Societate, quod cum priscais Latinis Romani pepigere. Cum enim eos magna pugna ad lacum Regillum & deinde ad Veferim deuicissent, in eas conditiones pacem cum ijs firmarunt, ut Latini suo iure uiuerent, atque in bello milites darent, hostesque communes cum Romanis haberent: In bellis autem atque expeditionibus Romani Latinis Tertias prædæ præstarent: Ipsique Latini Populi Romani socij atque amici dicerentur. In hoc autem multo deterior erat Latinorum conditio, quod omnes illorum res pace belloque ex nutu atque arbitrio Romanorum pendebant. Nam tametsi liberi essent, nihil tamen publice decernere sine

CATALOGVS. 42

re sine assensu Populi Romani audebant, & ipsis militibus Latinis quoties in expeditionem ibant, Praefectus non ex Latinis, sed ex Romanis dabatur, cumque suo sanguine regna ac Prouincias acquirerent, nihil ex ijs, praeter tertiam praedae partem, nanciscebantur. Quas ob res saepe conati sunt Latini, partim precibus, partim minis, ius suum in meliorem conditionem restituere, modo ipsum ius Ciuitatis, modo ut alter utique Consul ex Latinis crearetur, postulantes. Quorum alterum illis in perpetuum denegatum, alterum tandem sub hac conditione concessum, ut qui ex Latinis stirpem ex se domi relinquerent, ciues Romani fierent. Horum uerborum sententiam multi circumuenientes, partim Romanis, partim Socijs iniuriam faciebant. Nam & ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibus quibus Romanis, in eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant, libertinique ciues essent: et quibus stirpes deesset, quam relinquerent, ut ciues Romani fiebant. Postea his quoque imaginibus iuris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe in ciuitate Romanam per migrationem & Censum transibant. Hac ratione cum exhauriretur Latium, nec faci-

LEGVM ANTIQ.

lè tam multis migrantibus Latini milites ex for-
 mula dare possent, conquesti apud Senatum impe-
 trârunt, ut C. Claudius Consul legem ex Sena-
 tus consulto de ijs ferret: Ut qui socij, ac nominis
 Lex Clau- Latini ipsi maiores uè eorũ M. Claudio, T. Quin-
 dia. tio Censoribus, postquè eos apud socios nominis
 Latini certi essent, ut omnes in suam quisque ci-
 uitatè ante Calendas Nouembris redirent. Quæ
 stio, si qui ita non rediissent, L. Mummio Præto-
 ri decreta est. Hanc legem Claudiam primam
 de socijs in sua ciuitate regundis, latam inuenio
 anno Urbis conditæ quingentesimo septuagesimo
 Lex Papia. mo septimo. Postea uerò alia lex Papia de eadè
 re lata est, qua constitutum fuit iudicium, quo so-
 cij Latini nominis, omnesquè aliæ gentes Roma-
 no imperio subiectione, aut societate, uel fæde-
 re affines, ciues suos repeterent, si qui ciuitatem
 Romanam usurpauissent. Cicero pro Corne-
 lio Balbo: Iudices cum præ se ferrent, palamq; lo-
 querentur, quid essent de M. Crasso Mamertinis
 lege Papia repetentibus iudicaturi, Mamertini
 publicè suscepta causa destiterunt. Idem pro Lici-
 nio Archia: Quid cum cæteri non modo post ci-
 uitatem datam, sed etiam post legem Papiam in-
 earum

earum ciuitatum tabulas irrepserunt. Et Valerius Maximus libro tertio, cap. quarto de M. Perpenna: Cū interim cuius uita triumphauit, mors Papiæ lege damnata est. Namq; patrem eius, nihil ad se pertinentia cuius Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitū redire in pristinas sedes coegerunt. Ex his satis constat in peregrinos, qui sibi ciuitatis ius usurpabant, lege Papiæ iudiciū datum. Tulit autē hanc legem Papius quidam, paulo ante Gracchana tempora, ut uix de hac loqui uideatur Cicero libro tertio Officiorum: Male, inquit, qui peregrinos urbibus uti prohibent, eosq; exterminant, ut Petronius apud patres nostros fecit, Papius nuper. Nam urbis usu prohibere peregrinos sanè inhumanum est. Loquitur igitur hic non de ciuitatis iure, sed de urbis usu Cicero. His uerò legibus remotos à spe consequendæ ciuitatis Socios denuò inflammauit M. Fuluius Flaccus, qui cū in consulatu, tum in Triumuiratu agri, lege Sempronia diuidendi, Ciuitatem omnibus Italicis pollicitus est primus, ut scribit Appianus, Quamuis Velleius & Plutarchus tradant Tiberium Gracchum P. Mutio, L. Calpurnio Coss. Ciuitatem Italicis

LEGVM ANTIQ.

promisisse. Fulvianæ actiones, quoniam in consu-
latu ipsius perferri non potuerunt, postquam i-
pse priuatus esse ccepit, exarmatæ sunt. Sed cum
eas in Triumviratu suo retractaret, adiuuante
C. Graccho, ambo decreto Senatus interfecti
sunt. Destitutos autem hac spe Socios post ali-
quot deinde annos M. Livijs Drusus Tribunus
plebis erexit, is iratus Senatui, quem actionibus
suis aduersari sentiebat, ad dandam Italiæ ciuita-
tem animum adiecit, quo facto, cum Italorum a-
nimos in se conuertisset, atq; ingenti stipatus tur-
ba e foro reuenteretur, percussus in turba actio-
nes suas uitamq; simul deposuit. Hic uero Drusus
cum se magnifice gereret, Socijsq; persuasum es-
set, ipsum utique quod promiserat præstaturum,
magna multitudo ex Latinis fiducia illius uiri
Romam se contulerat, ob quam causam L. Lici-
nius Crassus, & P. Mutius Scaeuola Consules,
legem tulerunt, qua sociorū unusquisque in suæ ci-
uitatis ius redigeretur, quæstioq; in eos constitu-
ta est, qui se nō ciues pro ciuibus gerebant. Cuius
rei Cicero pro Cornelio, & in eam orationē in-
terpres eius Pedianus authores sunt. Hæc lex Li-
cincia et Mutia appellatur. Idem Cic. lib. 3. Offic.

Lex
Lici-
nia &
Mutia

Nam

Nam esse pro ciue qui ciuis non sit, rectum est non licere, quam legem tulerunt sapientissimi Consules Crassus & Scaeuola. Fuit autem lex ista ualde austerâ. Neq; enim solùm ij, qui recens in ciuitatem se insinuauerant, arcebantur, sed etiã ij qui & nati Romæ erant, & muneribus ciuium fungebantur, si maiores eorum iuris Italici fuissent, & ciuitatem Romanam non essent adepti. Cicero in Bruto de Lysia: Est enim Atticus, quoniam certè Athenis & natus est, & mortuus, & omnium ciuium munere functus, quanq̃ Timæus eũ quasi Licinia & Mutia lege repetit Syracusas. Ad eos tamen, qui uel ob legũ præmia in ciuitatem peruenerãt, aut ob uirtutem ciuitate donati ab Imperatoribus erãt, lex non pertinuit, ut scribit idem Cic. pro Cornelio Balbo. Cæterum hac lege animi Italicorum ita exasperati sunt, ut uniuersi propemodũ ducibus Silone Popedio, Herio Asinio, Insteio Catone, C. Pãtio Telsino Samnite, alijsq; uiris fortiss. acerrimisq; à Romanis, moto ingenti bello descuerint. In eo cũ uehementer premeretur Romani uiderentq; defectione Latinorũ, Marsorũ, Samnitium, et Picentum, etiam reliquorum Italiae populorum animos

LEGVM ANTIQ.

labare, ciuitatē lege Iulia primūm Hetruscis atq;
 Vmbris, qui nondū apertē defecerant, dederunt,
 deinde reliquis etiā nominis Latini socijs. Quos
 deinde, cū in octo tantūm tribubus suffragium
 ferrent, in Trigintaquinq. tribus distribuit Cin-
 na, & post eum icō cum Italicis populis foedere,
 confirmauit Sylla. Hocq; potissimū modo Italici
 ciuitatem adepti sunt. Cæterū non in uniuersum
 ius Latij abolitum est, sed passim in Prouincijs ci-
 uitates fuere, quæ eo iure utebantur. Scribit Pli-
 nius Vespasianum Augustum iactatum procel-
 lis reipub. uniuersæ Hispaniæ ius Latij tribuisse.
 Et Suetonius tradit Diuum Augustum plerasq;
 ciuitates merita sua in rempublicam allegantes
 Latinitate uel ciuitate donasse. Hæc autem uocabu-
 lula Latinitatis & ciuitatis: tum demum in de-
 suetudinem abierunt, cū Antoninus Pius Impe-
 rator omnes, qui in orbe Romano essent, ciues
 Romanos esse iussit, ut tradit Iureconsultus VL-
 pianus in. l. In orbe. ff. de statu hominum. Et D.
 Augustinus lib. 5. de Ciuitate Dei c. 17. Vnde
 et Modestinus in. l. Roma. ff. ad municipalem. Ro-
 mam communem patriam esse ait. Ex superiori-
 bus autem legibus oritur reatus Peregrinitatis,
 quem

quem subibant ij, qui ciuitatem Romanam falso usurpabant, quibus pcena erat constituta, ultimã supplicium. Scribit enim in Claudio Suetonius, Claudium eos, qui se pro ciuibus Romanis falso gerebant, in campo Esquilino securi percussisse.

Pertinent etiam ad hanc rem aliæ duæ leges, non ita magni momenti, ex quibus prima est Apuleia, quam tulit Apuleius Saturninus, qui gratificari uolens C. Mario, cuius tum magna erat in rep. potentia, ac singularis ambitio, legem tulit, Vt in singulas Colonias Latinas Marius ternos Cives Romanos facere posset, sed hac lege nihil actum est, ut scribit Cicero pro Cornelio Balbo. Altera est Cornelia & Gellia, qua potestas dabatur Cn. Pompeio Proconsuli in Hispaniam ad periculosum bellum proficiscenti, ciuitate donandi eos, qui de rep. benè meriti essent. Legem tulerunt L. Gellius Publicola, & Cn. Cornelius Lentulus. Iuliam autem legem tulit L. Iulius Cæsar qui cum P. Rutilio Lupo Consul fuit anno urbis conditæ sexcentesimo sexagesimo sexto.

LEGVM ANTIQ.

LEX IVLIA DE IVDICIIS

& reliquæ leges Iudiciales.

RES Iudicialis in Romana rep. uariè agitata est, magnasq. sæpenu-
mero cõtentiones ciuiles excitauit,
propter Senatorij & Equestris or-
dinis dissensiones. Itaq. plures de hac re leges la-
tæ sunt, quas breuiter perstringemus. Iam inde
igitur ab urbe condita, in iudicijs dominabantur
patres, apudq. eos causæ agebantur, & ij soli e-
rant in consilio Cõsulibus prætoribusq. reliquis
autem ordinibus nulla ad iudicandum facultas
dabatur. Hoc autem ius Senatorio ordini tradide-
rat Romulus, ut scribit Dionysius Halicarnasse-
us lib. secundo. Nec sanè inter tot seditiones ac tu-
multus quisquam Patribus hoc iuris eripere co-
natus est, usq. ad C. Sempronium Gracchum, qui
primus insensus Senatui Equestrem ordinem ab
eo disiungere meditatus, legem de Iudicijs ad E-
quites transferendis tulit, nactus occasionem ca-
lumniandi Senatus, quod Iudicia Senatoria largi-
tionem redolere uidebantur, ut author est Ap-
pianus li. i. de bellis ciuilibus, Hoc aut cum haud
frustrà

frustrà diceretur (multi enim eo tēpore Repetundarum rei, qui ob euidentiā et magnitudinem furtorum, et sua et hominū opinione iam condemnati erant, iudicum pecunia corruptorum perfidia erant absoluti) Senatus uerecundia motus, legem ferri passus est. Et ipsa Plebs auide eam accepit, nam ob iudiciorum metum haud parum potentia Patrum obnoxia erat, ut scribit Plutarchus in uita Gracchorum. Legis autem sensus erat, ut trecentis, qui tum erant, Senatoribus sexcenti Equites admiscerentur, authore Floro, quatione fiebat, ut Equites bis tantum uirium in iudicijs haberent. Hæc lex ordinum concordiam uehementer afflixit, ciuitatemque, ut ait Varro, bicipitem fecit. Siquidem post multos demum annos, uariasque ac sæuas discordias, Marcus Tullius Cicero in consulatu Equestrum ordinem Senatorio reconciliauit, profectum se ex eodictitans, et eius uires peculiari popularitate quaerens, ut scribit Plinius, li. 33. cap. 2. Atq; ipse etiā lib. 1. ad Atticum gloriatur ordinū concordiam a se esse conglutinatam. Lege autē Semproniae Equester ordo annis quindecim sine infamia iudicauit, authore Pediano.

quinto

LEGVM ANTIQ.

quinto post Gracchi mortem Senatum in possessionem iudiciorum restituere conatus est Qu. Seruilius Cepio Cos. Cassiodorus in Chronicis, Lex Qu. Seruilio, inquit, & C. Attilio Serrano Con-
 Serui- sulibus, Cepio Cos. iudicia Equitibus & Senato-
 lia. ribus communicauit. Ex his uerbis constat Cepionem non in uniuersum iudicia ad Senatū transtulisse, sed hoc egisse, ut pares uires in iudicijs Senatores & Equites haberent. De hac lege loquitur etiam Cicero lib. 1. de Inuentione: Offensum est, inquit, quod eorum qui audiunt uoluntatem lædit, ut si quis apud Equites Romanos cupidos iudicandi, Cepionis legem Iudiciariam laudet. Idem in Bruto de Scæuola loquens. Omnibus quidem alijs, inquam, magistratibus, sed Tribunus anno post fuit, eoque in rostris sedente suasisit. Seruiliam legem Crassus. Hanc Crassi pro lege Seruilia orationem Cicero sibi quasi magistram fuisse scribit, in qua ornabatur authoritas senatus. Meminit idem lib. 2. de Oratore & in oratione pro Cluentio. Tacitus præterea lib. 12. his uerbis. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum fuerat, cum Sempronij rogationibus Equester ordo in possessione

sessione iudiciorum locaretur, aut rursus Seruilia
 leges Senatui iudicia redderent. Post damnatum
 autem Cephionem, eiusq; calamitosissimum exitū
 Equiti iudicia restituit C. Seruilius Glaucia, qua lege
 Equestrem ordinem, ut inquit Cicero in Bruto, sibi
 uehementer deuinxit. Hanc legē Glauciam authores
 uocant, in qua etiā noui hoc Lex erat, ut comperendina-
 retur reus, antea uero uel Glau-
 iudicari primò poterat, uel amplius pronunciari, cia.
 ut inquit Cicero actio. 3. in Verrem. Quid sit
 autem Comperendinatio, quid item, Ampliatio,
 abundè in eum locum scribit Pedianus. Hac autē
 potestate iudicandi ita immoderatè abusi sunt e-
 quites, ut præter cætera insolenter ac ambitiose
 iudicata etiam P. Rutilium cum iuris scientia ce-
 lebrem, tum in omni uita innocentissimum, inte-
 gerrimumq; uirum condemnârint, quo iudicio
 totius ciuitatis statum conuulsus esse Cicero ex-
 istimat. Quare nõ multò post lata est lex Plotia,
 de qua ita scribit Cicero pro Cornelio. Memo-
 ria teneo, cum primùm Senatores cum equitibus Lex
 lege Plotia iudicarent, hominem dijs ac nobilita Plotia,
 ti perinuisum Cn. Pompeium causam lege Varia
 de Maiestate dixisse, Tulit autem eam M. Plauti-

LEGVM ANTIQ.

Lex
Corne
lia.

us Sillanus Trib. pl. Cn. Pompeio Strabone, L. Portio Catone Consulibus, secundo anno belli Italici, adiuantibus nobiles. Iubebat autē lex ut Tribus singulae ex suo corpore quinos denos suffragio crearent, qui eo anno iudicaret, ex quo fiebat, ut Senatores quoq; in eo numero essent, et quidam etiam ex ipsa Plebe. Hanc legem statim consecutum est bellum civile atrox, atque multiplex, in quo iudicia omnia omissa esse, legesq; tacuisse Cicero in Bruto, ut supra etiam diximus, author est. Quamobrē L. Sylla, recuperata rep. quae multis conscissa uulneribus, acerbis remedijs opus habebat, cum caeteras eius partes, tū etiā iudicia constituit. Itaq; lata Cornelia lege primū omnium iudicia Senatui reddidit, atq; Equites ē iudicū numero omnino sustulit, abrogatis Sempronij legibus, ex quibus tamen aliqua in suam Corneliam transtulit, quare etiam Cic. pro Cluentio dicit, eam quae tunc Cornelia fuerit, olim Semproniam fuisse. Eadem lege cautum fuit, Ne quis plures quam tres iudices reijceret, ut scribit Cicero actio: in Verrem 4. Reiectio autem iecirco dicitur, quod cum multi iudices à Praetore in Consilium conuocandi essent, necesse erat

eos primum ex Decurijs Senatorum Equitumq;
 conscribi: deinde in urnam sortitò mitti, ut de plu-
 ribus necessarius numerus confici posset. Tertiò,
 id est, post urnam, permitti accusatori ac reo, ut
 ex illo numero reijcerent, quos putassent sibi aut
 inimicos, aut ex re aliqua incommodos fore. Mo-
 dum igitur Reiectionibus constituit lex Corne-
 lia, ne plus quàm tres reijcere liceret. Eadem lex
 optionem dabat reo clàm an palàm de se uellet iu-
 dicari, id est, uoce an per tabellam. Cicero pro
 Cluentio: Cùm in consilium iri oporteret, quæsi-
 uit ab eo C. Iunius Quæstor ex lege illa Corne-
 lia, quæ tùm erat, clàm an palàm de se Sententiam
 ferri uellet. Cùm autem decem annis ex lege
 Cornelia iudicassent Senatores, atque munera
 summa cum infamia ac turpitudine à reis acce-
 pissent, lata est lex Aurelia, quam tulit M. Aure-
 lius Cotta, homo, ut Cicero ait, nobilissimus, qui
 tum Prætor erat, authore Floro lib. nonagesimo
 septimo Liuianæ Epitomes. Hic autem Cotta
 tribus ordinibus iudicia commisit, Senatoribus,
 Equitibus, et Tribunis ærarijs, qui & ipsi de cor-
 pore Romanorum Equitū erant, authore Pli. lib.
 33. cap. 2. Velleius li. 2. Per idem, inquit, tempus
 Cotta

LEGVM ANTIQ.

Cotta iudicandi munus quod C. Gracchus erēs
 ptū Senatui ad equites, Sylla ab illis ad Senatū
 transtulerat, æqualiter inter utrunq; ordinē par-
 titus est. Idem uerò antea tentauerat M. Liuius
 Drusus, cuius tamen leges cito interierunt. Lege
 Aurelia per annos circiter decem & sex iudicia
 penes illos ordines permanserunt, cum non multo
 post legem latam, ut dictum est, M. Cicero Sena-
 tui equestrem ordinem reconciliaffet. Deinde au-
 tem Pompeius Magnus in secundo consulatu le-
 gem & ipse Iudicalem tulit, ut scilicet ex am-
 plissimo Censu aliter atq; antea lecti iudices, æ-
 que tamē ex illis tribus ordinibus iudicarent, huius
 legis Iudiciariæ meminit Cicero in Pisonem.
 Sed paulo post idē Pompeius in illo celebri consu-
 latu tertio iudiciariam legem uehementem atq;
 acrem tulit, in qua de ordinibus qui tum iudica-
 bant nihil mutauit, ipsam autem iudiciorum for-
 mam uehementer circumcidit. Iubebat enim lex,
 teste Asconio, ut priusquam causa ageretur testes
 per triduum audirentur, dicta autem eorum Iu-
 dices confirmarent: quarta die adesse omnes in
 diem posterum iuberentur ac coram accusatore
 ac reo, pilæ in quibus iudicum nomina inscripta
 essent,

Lex
 Pom-
 peia.

essent, æquarentur. Deinde rursus postero die
sortitio iudicum fieret unius & septuaginta, qui
numerus cum sorte obtigisset, ij protinus sessum
irent, tum ad dicendum accusator duas horas, re-
us tres haberet, eodemq; die illo res iudicaretur.
Prius autem, quàm sententia ferretur, quinos ex
singulis ordinibus accusator, totidem reus reijce-
ret, ita ut numerus Iudicum relinqueretur quin-
quagesimus & unus. Huiusmodi igitur lex Pom-
peia fuit, quæ, ut ex Asconio colligere licet, ma-
gis quia Pompeij potentia resistere nemo aude-
bat, quàm quod è repub. magnopere uideretur,
accepta est. Ipsi quidem eloquentia perniciosa
ac propemodum exitiabilis fuit. Nam post hanc
legem latam omnis penè Oratorum dignitas ac
contentio collapsa est, cum maximorum Oratorū
facundia intra tam paucarum horarum fines es-
set inclusa, quam indignitatem etiam commemo-
rat Cicero in Bruto his uerbis: Maxime uerò
perspecta est utriusque nostrum exercitatio pau-
lo antequàm perterritum hoc armis studium Bru-
te nostrum conticuit subito & obrutuit, cum le-
ge Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad
causas similimas inter se uel potius easdem nouis

LEGVM ANTIQ.:

ueniebamus quotidie, quibus quidem causis tu etiam Brute præsto fuisti, compluresq; & nobiscū & solus egisti. Armis autem perterritum hoc studium iccirco Cicero dicit, quod Pompeius, cum M. Cœlius Trib. pl. pertinacius in legem inueheretur, eò processit, ut diceret, si coactus esset se armis remp. defensurum. Milonianum præterea in dicitum, quod primum hac lege lata exercitū est, circumpositis armatis sepsit, ne cuiq; integrū esset contra legem aliquid uel dicere, uel facere. Sed et Tacitus tantum Romanæ eloquentiæ casum deplorat in Dialogo de Oratoribus: Transeo, inquit, ad formam & consuetudinem ueterum iudiciorum, quæ etsi nunc arctior est, ita tamen eloquentiam tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, et liberæ comperendinationes erant, et modum dicendi sibi quisque sumebat, et numerus neque dierum, neq; patronorum cauebatur. Primus tertio consulatu Cn. Pompeius astrinxit, imposuitq; ueluti frenos eloquentiæ, ita tamen, ut in foro omnia, & legibus omnia apud Prætorem gererentur, apud quos quantò maiora negotia exerceri solita sint, quod maius argumentū est, quàm quod

quòd causæ Centumvirales, quæ nunc primû ob-
 tinent locum, adeò splendore reliquorum iudici-
 orum obruebantur, ut neq; Ciceronis, neq; Cæsa-
 ris, neq; Bruti, neq; Cælij, neq; Calui, non deniq;
 ullius Oratoris magnus liber apud Centumuiros
 dictus legatur. Hactenus Tacitus. Selegerat eti-
 am Pompeius trecentos sexaginta Iudices, quo-
 rum meminere Cicero libro octauo ad Atticum,
 & Paterculus libro secundo.

Post legem Pompeiam lata est lex Iulia, quam Lex
 tulit Cæsar Dictator, qua lege Iudices ad duo Iulia.
 genera redegit, Senatorij & equestris ordinis,
 Tribunos ærarios, quod tertium erat, sustulit, ut
 author est Suetonius in Cæsare. Multa præterea
 huius legis capita fuerunt, de ipsorum iudicum
 ætate, dignitate, & conditione, de forma & con-
 suetudine iudiciorum publicorum & priuatorû,
 Quæ omnia in antiquis Iurisconsultorum libris
 compræhensa opera Triboniani abolita sunt. Me-
 minere tamen huius legis Vlpianus in l. Consen-
 sisse. ff. ubi quis agere uel conueniri debeat. Calli-
 stratus in l. Cum lege. ff. de receptis arbitris. &
 Modestinus in l. Vnica. ff. de Ambitu. et Gellius
 lib. decimo quarto. ca. ij. his uerbis: Atq; in rerum

LEGVM ANTIQ.

quidem diffusionibus, comperendinationibus, & alijs quibusdam legitimis in rebus ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurij, & quorundam aliorum Iurisperitorum commentarijs commoniti & adminiculati sumus. Post obitum autem Cæsaris Antonius Consul Iudiciariam legem ferre conatus est, qua in tertiam Decuriam, quæ Tribunorum Aerariorum fuerat, Centuriones atque Auludas conijcere decreuerat, de qua lege plenius scribit Cicero Philippica prima. Sed ille prius hostis iudicatus est, quam lex fuerit perlata. Quæ autem postea de iudiciorum ratione sancita sunt, Constitutionum nomine compræhenduntur.

LEX IVLIA DE VI.

IS secundum Iurisconsultos duplex est, Publica & Priuata. Vis publica dicitur, cum ab armatis uolentia committitur. Vis autem priuata quæ fit sine armis. l. Hos accusare. ff. de accusationibus & Inscriptionibus. De Vi publica primum dicemus. De ea igitur duas leges latas inuenio, Plautiam & Iuliam. Vtriusque mentio fit in l. Non solum. ff. de Usucapionibus. & in §. furtiuæ.

furtivæ. Inst. eod: titulo. Vbi dicitur rerum Vi
 possessorum usucapionem lege Iulia & Plautia
 inhiberi. Cæterum antiquior est Plautia, quæ ui- **Lex**
 detur eo tempore lata fuisse, quo M. Lepidus, & **Plau-**
 Qu. Catulus Coss. perniciosas discordias inter **tia.**
 se inuicem alebant. Cicero pro Cælio: De Vi
 quæritis, quæ lex ad Imperium, ad Maiestatem,
 ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet;
 quam legem Qu. Catulus armata dissensione ci-
 uium reip. penè extremis temporibus tulit: quæq;
 illa lex sedata flamma consulatus mei, fumantis
 reliquias coniurationis extinxit. Ciceronem au-
 tem post consulatum, demandata ei extra ordi-
 nem in coniuratos quæstione, Iudicium hac lege
 Plautia in eos exercuisse etiam Salustius ei in In-
 uectiua obijcit. Tenebantur autem ex lege Plau-
 tia omnes qui armati Senatum obsedissent, magi-
 stratibus vim attulissent, rempublicam oppugnaf-
 sent, ex qua parte hæc lex cum lege Maiestatis
 cõiuncta fuit. Item si quis cum telo in publico fu-
 isset, aut pugnae causa loca superiora occupasset,
 alienis uè ædibus saxis, ignibus aut ferro cladem
 intulisset. Præterea ex S. C. Sodalitates & De-
 curiati, qui comitia & iudicia turbabant, ut au-

LEGVM ANTIQ.

chor est Cicero pro Caelio, & de Responſis A-
 ruſpicum, & lib. ſecundo epistolarum ad Qu. fra-
 trem. Peditanus præterea in Milonianam. Ex hac
 igitur lege ante legem Iuliam Romæ iudicia ex-
 ercebantur de Vi publica, ut teſtatur Cicero lib.
 iij. ad Atticum. Et Saluſtius Catilinam ait lege
 Plautia interrogatum fuiſſe ab L. Paulo. Tu liſſe
 autem legem arbitror Plautium ſiue Plotium tri-
 bunum pl. ex authoritate Qu. Catuli Cos. qui eo
 tempore Vrbi contra Lepidi furorẽ præſidebat,
 et in eos potiſſimũ, qui remp. unã cũ Lepido tum
 oppugnabant. Rogatio autem Plotia, cuius Sueto-
 rius in Cæſare, item Gellius meminere, qua qui-
 buſdam, qui Lepidi partiũ poſt mortẽ eius ad Ser-
 toriũ cõfugerant, reditus conſectus eſt, nihil huc
 pertinet. Iuliam autem legem de Vi tulit C. Ju-
 lius Cæſar Dictator, qua tenentur ij, qui quocum-
 que modo vim armatam aut publicẽ aut priuatim
 attẽtauerint, eiusq. rei ergo arma aut homines co-
 egerint, nec ſolũ uis, ſed etiã dolus malus hac lege
 uindicatur, ut ſiquis dolo malo fecerit, quò minus
 iudicia tuto exerceantur, aut iudices, ut oportet,
 iudicent. Nonnunq. etiã dignitas personarũ facit,
 ut in eas etiam ſine armis uis publica cõmittatur,

ut ſi quis

Roga-
tio Plo-
tia.

Lex
Iulia.

ut si quis legatos, oratores, comitesue eorū pulsa-
uerit, aut iniuria affecerit. Item si quis cū impe-
riū potestatemue haberet, ciuem Romanū aduer-
sus prouocationē læserit, ut habetur per totū titu-
lum. ff. ad legē Iuliam de Vi publica. Diligenter
etiā cautū erat de Testimonijs, ne hac lege in reū
testimoniū dicere liceat ei, qui se ab eo, parenteue
eius liberauerit, quiue impubes erit, qui eorum in
integrum restitutus non erit, cū iudicio publi-
co damnatus esset, qui in uinculis custodiaq; pu-
blica erit, quiue ad bestias ut depugnet, se locaue-
rit: quiue palam quæstū fecit, feceritue: quiue ob
testimoniū dicendum uel non dicendum pecuniā
accepisse iudicatus uel cōuictus erit. l. Testiū. S.
lege Iulia. ff. de Testibus. Constitutū etiā erat, ne
quis de ui damnatus prouocaret ad populū, quam
clausulā postea M. Antonius lata lege immutare
conatus est, atq; ob id à Cicerone in Philippicis
merito repræhēditur. Nominatim præterea cautū
erat, ne is, cui obtigisset exercitio, possit eā si p̄fici
scatur mandare. l. quæcūq;. ff. de eo cui mādāta est
Iurisdictio. l. Sed et partus. ff. quod metus causa.
Damnato aut de ui, aqua & igni interdicebatur,
bonaq; eius publicabantur, ut scribit Cic. Philip

LEGVM ANTIQ.

pica prima, & in epistolis ad Brutum. Et Vlpianus in l. Qui dolo. ff. ad legem Iuliam de Vi publica. Quamuis Imperator in. §. Item lex Iulia. Inst. de publicis iudicijs, pœnam ei, qui armatam uim commisisset, deportationem ex hac lege constitutam fuisse dicat. Præterea sic damnati non lugebantur. l. Minimè. ff. de religiosis. Hactenus de ui publica. Nunc pauca de priuata. Lege Iulia de ui priuata tenentur, qui conuocatis hominibus uim fecerint, quò quis uerberetur, aut pulsaretur, item cùm cœtum aliquis & concursum fecisse dicitur, quò minus quis in ius produceretur, et si quis aliquem ex agro suo hominibus congregatis sine armis deiecerit. Præterea ex S. C. Volusiano, qui improbè coeunt in alienam litem, ut quicquid ex condemnatione in rem ipsius redactum fuerit, inter hos communicaretur. De Vi autem priuata damnatis pars tertia bonorum publicatur, ipsiq; infames fiunt.

LEX IULIA MAIESTATIS.

PRIVIS Q. VAM de legibus ad Maiestatem pertinentibus dicamus, operæ precium facturi uidemur, si, quid & cuiusmodi fuerit
apud

apud antiquos Maieſtatis crimen, & ex quibus delictis naſci conſueuerit, oſtendamus. Maieſtatem igitur Victorinus Ciceronis interpres, amplitudinem & magnificentiam eſſe ait, in qua ius totius ciuitatis conſiſtit. Hæc autem olim in populo eſſe dicebatur, quemadmodum authoritas in Senatu. Minuere igitur Maieſtatem eſt, ut inquit Cicero libro ſecundo de Inuentione, de dignitate aut amplitudine, aut poteſtate populi, aut eorum, quibus populus poteſtatem dedit, aliquid derogare. Ex his uerbis colligitur, Maieſtatis crimen partim in ipſum populum, partim in magiſtratus committi. Populi Maieſtatem minuit, ſi quis exercitum Po. Ro. tradidit, ut inquit Cicero libro ſecundo de Oratore: aut ſi legionem uel exercitum iniuſſu Populi aut Senatus ſolicitauerit, delectum ue habuerit: ut idem Cicero pro Cluentio ſcribit, & Martianus in l. lex duodecim tabularum. ff. ad legem Iuliam Maieſtatis. Item ſi quis poteſtate atque imperio præditus exercitum extra ſuam Prouinciam iniuſſu Populi abduxiffet, authore eodem Cicerone in Piſonem. Vnde & Fabius ille Maximus inuidioſe P. Scipioni, qui Proconſul ex Hiſpania ad regem Syphacem ſocietatis cõuenit

LEGVM ANTIQ.

dæ causa nauigauerat, obijcit quòd prouincia & exercitu relicto sine lege, sine S. C. duabus nauibus Po. Ro. Imperator fortunam publicam, & Maiestatem Imperij, quæ in capite eius periclitabatur, commisisset, ut scribit Liuius lib. 28. Maiestatis etiam crimine compræhendebatur si quis rempublicam sua culpa malè gessisset, atq; exercitum amisisset. Exemplo sunt Cn. Fuluius, et Qu. Cæpio, quorum alter Punico secundo, alter Cimbrico bello exercitum amiserat. Huc refertur etiam crimen imbelliæ, et stationis desertæ, authoribus Suida, Suetonioq; in uita Augusti, et Martiano in supra allegata lege. Præcipuè uerò ad hoc crimen pertinuit, si quis regnum affectasse conuictus fuisset, aut reip. occupandæ consilia inisset, in qua causa olim fuerunt Sp. Cassius, M. Manlius, Sp. Melius. Itè si quis seditionibus populū exagitauiisset, aut opera sua doloie bellū populo conflasset, Exemplū est in Cn. Norbano, propter què lex Apuleia lata est, et in uniuersa nobilitate, cuius opera bellū sociale cōflatum fuisse uidebatur, quæ causa fuit legis Variæ ferendæ, de quib. postea dicemus. Hoc autem crimen proprie ad Maiestatem pertinuisse Cic. in Partitionibus author est.

est. *Lesæ præterea Maiestatis rei erant, qui privati hostes publicos domi suæ habuissent, aut ius ciuitatis, uel magistratus sui minuissent, ut testatur Cic. actio. in Verrem. 3. & Interpres eius Pedianus. Itē si quis in regio aliquo Comitatu præter populi Romani dignitatē fuisset. Scribit enim Suetonius, Claudium Cæsarem quendā notasse, quòd comes regis in prouincia fuisset, referēs maiorum temporibus Rabirio Posthumo Ptolemæū Alexandriā crediti causa secuto, crimē Maiestatis apud iudices motū. Caterum, ne dicta quidē impunè erant. Nam Claudia Appij filia, q̄ in conferta multitudine a grē procedēte carpēto, palām optauerit, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atque iterū classē amitteret, quò minor turba Romæ esset, Maiestatis iudiciū apud populū subiit, ut scribit Suetonius in Tiberio, & Gellius li. 10. cap. 6. Postremò in huius criminis nomen omnes transitiones, prodiones, pactionesq; cū hostibus cōtra remp. habitæ aut in itæ ueniebāt. Hactenus quatenus Maiestatis crimen in populum committeretur, diximus, nūc uideamus de magistratib. Quoties igitur, inquit Victorinus, magistratus impediuntur facere officiū suum, offenditur Maiestas.*

LEGVM ANTIQ.

*iestas. Item si cuius opera dolo malo, consilium
 initū erit, quō quis magistratus populi Romani,
 quīue imperium potestatemue habet, occidatur.
 Item si quis intercessioni Tribunitiæ non paruis-
 set, aut concionem ab Tribunis auocasset, cuius
 rei illustre exemplum est apud Liuium de Censori-
 bus C. Claudio, et Tib. Graccho, quibus diem
 perduellionis dixit Rutilius, siue ut Valerius Ma-
 ximus scribit, Popilius. Præterea si quis concili-
 um plebis ui atq; audacia turbasset, Tribunosue
 in ordinem coëgisset, Maiestatis in eum iudiciū
 exercebatur, quale describit Liuius, libro quinto
 decadis tertiæ, de M. Posthumio Pirgensi, & or-
 dine Publicanorum. Sed & si quis Tribuno ple-
 bis de uia non decessisset, in hoc crimen quasi sco-
 pulum quendam impingebat. Scribit enim Plutar-
 chus in Gracchis, C. Veturium ciuem Romanū
 ultimo supplicio affectum, quōd Tribuno plebis
 in foro ambulanti, de uia nō decessisset, quam mo-
 re maiorum omnes ei cedere tenerentur. Cæterū
 hoc crimen antiqui perduellionē uocabant,
 ex ea nimirum causa, quōd huius criminis conui-
 cti, hostili animo aduersus remp. esse uiderentur.
 Nam antiqui hostes perduelles uocabant. Itaque
 ea disse-*

ea differentia est inter perduellionis & Maiestatis crimen, quòd omnia perduellionis delicta sub nomen Maiestatis cadunt, non autem omnia quæ crimina Maiestatis dicuntur, Perduellionis sunt, ut l. finali. ff. ad legem Iuliam maiestatis.

Nunc ad ipsas leges de Maiestate peculiariter latas ueniamus. Ex quibus prima sanè sit Apuleia, quæ lata est in C. Norbanum ciuem improbū, ut seditiosum, qui Qu. Cepionem in iudicium uocatum, nullo nec iure, nec lege, sed excitato populari tumultu, miserabiliter damnauerat. Accusatus est igitur Norbanus, quòd Maiestatem minuisset, contra legem Apuleiam seditiones excitando, populumq; concitando. Accusauit autem Norbanum Sulpitius, defendit M. Antonius, de qua re plura scribit Cicero libro secundo de Oratore. Secunda lex de Maiestate lata est Varia, ex hac causa. Cum bellum sociale, quod maxime omnium cum Romanæ reipub. tum ipsi Italiæ exitabile fuit, opera ac studio nobilitatis conflatum esse diceretur, atque ob id nobilitas in magna esset inuidia, lata est Varia, quæ iubebat ut quæretur de his, quorum ope consilioque socij arma contra Po. Ro. sumpsissent. Tulit autem legem

Qu. Varius

LEGVM ANTIQ.

Qu. Varius Sucionensis Trib. pl. qui etiam ob obscurū ius ciuitatis Hybrida dictus est, Orator sui temporis non uulgaris habitus, qui et ipse tantem sua lege damnatus, & in exilium profectus est, ut scribunt Cic. in Bruto, & Valerius Max. li. 8. cap. 6. Cæterum cum ardente bello una hac lege, cæteris ommissis, iudicia fierent, & multi ex nobilibus iniquè damnarentur, quasi hoc bellum illis authoribus conflatum esset, aliæq; super alias Italicorum defectiones nunciaretur, Senatus tristitiæ eius interuentu, occasionem nactus, decreuit, Ne iudicia dum tumultus Italicus esset exercerentur: atq; eo decreto etiam ea iudicia, quæ ex lege Varia fiebant, sublata sunt, cū adhuc superessent, qui sibi maximè metuerent, ut C. Curio adolescens, cuius filius bello civili Cæsaris fuit partium, ut scribit Pedianus in orationem Ciceronis pro Cornelio.

Corne Post hanc legem lata est Cornelia à L. Sylla
lia. Dictatore, in qua ea potissimum tractabantur, de quibus supra in criminibus Maiestatis diximus. Meminit huius legis Corneliæ de Maiestate Ciceronis in Pisonè, et Pedianus in Cornelianâ. Hanc
Iulia. sequitur lex Iulia, in quâ omnia superiora transf-
lata

lata sunt, adiecta etiam persona principis, quam tamen non ipse Cæsar adiecit, sed post illum Tiberius princeps damnosæ & incommodæ austeritatis. Plinius in Panegyrico: Dicauit, inquit, Tiberius Augustū, sed ut Maiestatis crimen indiceret, & Tacitus lib. 1. de eodem Tiberio: Nam legem, inquit, Maiestatis reduxerat, cui nomē apud ueteres idem, sed alia in iudicium ueniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditio- nibus, deniq; malè gesta rep. Maiestatem Po. Ro. minuisset, facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, cōmotus Cassij Seueri libidine, qua uiros fœminasq; illustres pro- cacibus dictis diffamauerat. Ex his constat Au- gustum nihil de sua persona statuisse, sed cauisse tantum, ne famosi libelli scriberentur, aut a derēs- tur, qui scripisset, qui uē & didisset, aut recitasset, pœna huius legis teneretur. Hinc etiam est quod Horatius dicit in arte poëtica.

Succesit uetus his Comœdia, nō sine magna
Laude, sed in uitium libertas excidit, et uim
Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq;
Turpiter obtinuit, sublato iure nocendi.

Post

LEGVM ANTIQ.

Post mortem igitur Augusti, Tiberius successor eius consultante Macro Prætorē, an iudicia Maiestatis redderentur, Exercendas esse leges respondit, statimque animaduersa uoluntate Principis, crudelissimè frequentissimèq; exerceri lex cœpit. Itaq; in iudicium etiam leuissima quæque deduci cœperunt, passimq; delationes & calumniæ rempub. occupabant. Vnde & Seneca libro tertio de beneficijs, ait sub Tiberio principē fuisse accusandi frequentem & penè publicam rabiem, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecerit. Si quis autē scire cupiat, quàm friuola, quàmq; uix sermone, nedum iudicio, & tam graui pœna digna specie huius legis tractata sint, Suetonium, Tacitumq;, & reliquos auctores temporum istorum legat, in quibus adhuc ueluti uestigia principū crudelitatis reperiet. Quare rectè Plinius in Panegyrico Maiestatis crimē singulare & penè unicum crimen eorum uocat, qui crimine carerent. Pœna autem huius criminis non eadem fuit apud antiquos. Quosdam enim ultimo supplicio affectos legimus, ut M. Manlium, Sp. Cassium: alios exilio damnatos, ut M. Posthumium, Cn. Fuluium: alijs mulctam tantum di-

rum dictam, ut Claudia Appij filia, ad quam pœnam etiam Plautus alludere uidetur :

Nunc Barbarica lege certum est ius meum omne
persequi,

Qui consilium iniere, quò nos uita & uictu prohibeant.

His diem dicam, irrogabo mulctam.

Cicero autem pro Rabirio perduellionis reo, innuere uidetur, damnatos hoc crimine in crucem agi solitos. Nam perduellionis, inquit, iudicium, quod à me sublatum esse criminari soles, meum crimen est, non Rabirij. Quod utinam, Quirites, ego id primus aut solus ex hac repub. sustulisset. Quid enim optari potest, quod ego mallẽ, quam me in consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse. Perduellionis autẽ reis, cum antea ad Populum prouocare liceret, ut manifeste ostendit in Cæsare Suetonius, lex Iulia id fieri prohibuit. Nostris autem legibus pœna huic crimini constituta est amissio animæ, & damnatio memoriæ post mortem, item publicatio omnium bonorum. §. Publico. Inst. de publicis Iudicijs. l. Quisquis. C. ad legem Iuliam Maiestatis, cuius tamen legis diritatem, Budæus nostri tem-

LEGVM ANTIQ.

poris ornamentum multo maximum, in Annotationibus suis super Pandectas posterioribus, mitigatam esse putat per aliam Honorij & Arcadij constitutionem, quæ habetur in l. Sancimus. C. de pœnis. Tulit autem legem Iuliam de Maiestate C. Iulius Cæsar Dictator, authore Cicerone Philippica prima, cui deinde multa alia cum ex Senatusconsultis, tum ex Principum constitutionibus adiecta sunt.

LEX IVLIA REPE-

tundarum.

LEX DE PECVNIIS REPETUNDIS ad coërcendam magistratum auaritiam Sociorum causa constituta fuit, authore Cicerone actione quarta in Verrem, et Tacito lib. decimo quinto. Vnde Lex ipsa Socialis à Cicerone dicitur, ipsumq; iudiciũ arcem Sociorum uocat, quod hac Lege iniurias suas Socij contra magistratus Romanos persequabantur. Legem autem de pecunijs Repetundis primus tulit L. Calphurnius Piso tribunus plebis L. Martio Censorino, & M. Manlio Coss. bello Punico tertio, ut scribit Cicero in Bruto. Et lib. secundo Officiorum: Nondum, inquit,

inquit, centum & decem anni sunt, cum de pecunijs repetundis à L. Pisone lata est lex, nulla antea cū fuisset. Cæterum ex hac lege prima omnium quæstiones Perpetuæ constitutæ sunt, ut inquit Cicero in Bruto, cum antea nullæ fuissent. Quæstiones aut Perpetuæ iccirco dicuntur, quod perpetuo exercebantur, quarumque causa Prætores annis singulis creabantur, quos Quæstores uocabat. Huiusmodi sunt quæstio ex lege Calphurnia nostra repetundarum, & quæstiones ex legib. Cornelij, de Falso, de Sicarijs, de Iniurijs, item ex lege Calphurnia de ambitu, & Plautia de Vi.

Post legem autem Calphurniam, & ante Iuliam etiam aliæ leges de pecunijs repetundis latæ sunt, ut Cæcilia, cuius meminit Valerius Maximus libro sexto capite undecimo: L. Lentulus, inquit, consularis lege Cæcilia Repetundarum crimine oppressus, Censor cum L. Censorino creatus est. Fuit autem hic Lentulus Consul triennio post Censorinum, unde apparet legem Cæciliam post Calphurniam latam fuisse.

Proximam huic inuenio Seruiliam. Pedianus in orationem pro Scauro: Qu. Seruilij Cepio Scaurum obligationis Asiaticæ, & pecuniarum

Cæcilia.

Seruilia.

LEGVM ANTIQ.

contra leges captarum reum fecit lege Repetundarum, quam tulit Seruilius Glaucia. Ex his uerbis apparet legem latam fuisse à Glaucia, qui Equitibus iudicia, ut supra dictum est, restituit. Cicero pro Scauro: Ibidem reus est factus à Qu. Seruilio Cepione lege Seruilia, cū iudicia penes equestrem ordinem essent, & P. Rutilio damnato, nemo tam innocens uideretur, ut non timeret illa. De hac lege loquitur etiam Valerius Maximus libro octauo, capite primo. C. etiam Coscanium Seruilia lege reum propter plurima & euidentissima facinora sine ulla dubitatione nocentem, Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio carmen, contexit. Multa autem in hac lege accuratius sancita erant, quàm in prioribus, ex quibus etiam hoc fuit, Vt siquis ex Latinis, id est, fœderatis Senatorem (nam ij soli cum magistratibus lege Repetundarum tenebantur, ut scribit Cicero pro Rabirio Posthumo) in iudicium adduxisset & damnasset, ut ei ciuitas Romana præmium esset.

Acilia. Lata est præterea de pecunijs Repetundis lex Acilia. Cicero in Verrem actione secunda: Fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem, qua lege

qua lege Populus Romanus de pecunijs Repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq̄e iudicibus usus est. Et Actione tertia: Ego tibi illam Acilianam legem restituo, qua lege multi accusati semel dicta causa, semel auditis testibus condemnati sunt. In priorem locum Pedianus, Acilius, inquit, Glabrio Legem Acilianam tulit de pecunijs Repetundis seuerissimam, in qua nec comperendinari quidem reum licet. Hanc legem primam de Pecunijs Repetundis latam esse Philippus Beroaldus in Commentarijs Suetonianis falso existimauit.

Sed & L. Sylla Legem de pecunijs Repetundis tulit, in qua primum de ipso Proconsulum ac Prætorum Imperio cautum fuit, ut ostendit Cicero libro primo epistolarũ familiarium ad Lentulum. Deinde Legatis, quiq̄e Proconsules & Prætores in Prouincias sequebantur, quos comites magistratuum uocabant, certus modus sumptuum præfinitus fuit, ne immodicis expensis Prouinciæ grauarentur. Cicero libro tertio epistolarum ad Appium: Ad me adire quosdam memini nimirum ex Epiceteto, qui dicerent nimis magnos sumptus legatis decerni, quibus ego non

Corne
lia.

LEGVM ANTIQ.

tam imperavi quàm censui. sumptus legatis quàm maximè ad Legem Corneliam decernendos.

Postremò etiam de ratione decernendi cauebat. Cicero eodem libro : Non modò ibi non fuisti, ubi me quàmprimùm uidere posses, sed eò discessisti, quò ego te ne persequi quidem possem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege, ut opinor Cornelia constituti essent. Meminit etiam idem Cicero in oratione pro Rabirio Posthumo.

Iulia.

Sequitur hinc lex Iulia, quam tulit C. Iulius Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit. Cic. in Vatiniũ : Quæ cū ita sint, quæro ex te, sis nè ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecunijs Repetūdis acerrima, ut omnes intelligere possēt, à te nò modò nostra acta, quos tyrannos uocas, sed etiam amicissimi tui legem esse contemptam. Fuit aut Vatinius eodē anno Trib. Pl. quo Cæsar consulatũ gessit. Idē Cic. pro Sestio de P. Clodio loquens : Etiam ne eius, quæ sua lege, suo beneficio ornatũ, munitũ, armatũ solet gloriari, C. Cæsar de pecunijs Repetundis legem, nò putat esse legē. Lege aut Iulia eæ pecuniæ reuocantur, quas quis in magistratu, potestate, curatione, legatione, uel quo alio officio, munere,

nere, ministerio publico cepit, uel aliquis ex cohorte ipsius, inquit Martianus in l. i. ff. ad legem Juliam Repetundarum. Quoniam autem magistratus omnes aut Urbani sunt, aut Prouinciales, separatim de ijs dicemus, postea autem ad curationes et legationes ueniemus. Cautum erat lege Julia, ut inquit Venuleius, ut Urbani magistratus ab omni sordē se abstineāt, neue plus doni muneris in anno accipiant, quam quod sit aureorum centum: Neue quis ob iudicē arbitrumue dandū, ut ait Marcellus, mutandū iubendumue, ut iudicet: neue ob non dandum, non mutandum, non iubendum, ut iudicet: neue ob hominem in uincula publica conijciendum, uinciendum, uinciriue iubendum, uel ex uinculis dimittendum, neue quis ob hominem condemnandum, absoluendumue, neue ob litem aestimandam, iudiciumue capitis, pecuniæue faciendum, uel non faciendum aliquid accipiat. Quæ uerba legis non minus ad Prouinciales magistratus, quam Urbanos pertinent. Sed & Senatores, qui ob rem iudicandam uel non iudicandam pecuniam accepissent, aut in Senatu consilio publico uenalem sententiam dixissent, lege Repetundarū tenebantur, autho-

LEGVM ANTIQ.

vibus Martiano et Venuleio Inreconsultis, et Ci-
 cerone a^ctione ij. in Verrem. Circa prouinciales
 autem magistratus quantam curam adhibuerint
 ueteres, operæ precium est narrare. Nanque pri-
 mum omnium, cum uiderent, istis magistratibus
 absentibus à patria suisq;, multa opus fore, ne in
 ea re Socijs graues essent, suppellectile eos atque
 pecunia publicè instruebant. Cicero a^ctio. 6. in
 Verrem. Videte dum maiorum diligentiam, qui
 nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur, uerun-
 tamen ea quæ paruis in rebus fieri poterant, pro-
 uidebant, neminem qui cum potestate aut legatio-
 ne in Prouinciam esset profectus, tam amentem
 fore putârunt, ut emeret argentum, Dabatur e-
 nim de publico: ut uestem, præbebatur enim legi-
 bus: mancipium putauerunt, quo & omnes uti-
 mur, & non præbetur à populo: Sanxerunt ne
 quis emeret mancipium, nisi in demortui locum.
 Et a^ctio. 7. Vbi muli, inquit, ubi Tabernacula,
 ubi tot tantaq; ornamenta magistratibus & lega-
 tis à Senatu Populoq; Romano data et permissa.
 Adeo ueteres neminem in Prouincia domum su-
 am instruere uolebant, tantaq; diligentia magi-
 stratus ab emptionibus remouebant, quod puta-
 bant

bant ereptionem esse, non emptionem, cum uen-
 ditori suo arbitrato uendere non liceret. Hanc cō
 suetudinem diu intermissam reuocauit Alexan-
 der Seuerus. Lampridius in uita eius: Iudices cum
 promoueret exemplo ueterum, ut & Cicero do-
 cet, & argento & necessarijs instruebat, ita ut
 præsides Prouinciarum acciperent argenti pon-
 do uicens, phialas senas, mulas binas, equos bi-
 nos, uestes forenses binas, domesticas singulas,
 balneares singulas, aureos centenos, cocos singu-
 los. Et si uxores non haberent, singulas concubi-
 nas, quòd sine his esse non possent, reddituri de
 posita administratione mulos, mulas, equos, mu-
 liones et cocos: cætera sibi habituri, si benè egis-
 sent: in quadruplum reddituri, si malè. Hactenus
 Lampridius. Adeo autem etiam postea cautum
 fuit, ne Prouinciæ Præsidium auaritia grauarien-
 tur, aut exhaurirentur, ut etiam principalibus cō
 stitutionibus cautum fuerit, ne hi, qui prouincias
 regunt, quiue circa eos sunt, negotientur, mutu-
 am pecuniã dent, scenusue exerceant: sed ne uxo-
 rem quidem quisquam ducere potuit ex ea pro-
 uincia oriundam, uel domicilium ibi habentem,
 filio etiam uxorem ducenti consentire non debet,

LEGVM ANTIQ.

qua ratione de iure civili infirmæ erant illæ nuptiæ. l. principalibus. ff. Si certum petatur conditione. l. Si quis. ff. de Ritu nuptiarum. l. Auferatur. ff. de his quibus ut indignis auferuntur. Præterea quod à præside, seu procuratore, uel quolibet alio in ea prouincia, in qua administrat, licet per suppositam personam comparatum erat, infirmato contractu uindicabatur, & æstimatio eius fisco inferebatur, nam & nauem in ea prouincia in qua quis administrabat, ædificare prohibebatur. l. Auferatur. ff. de iure fisci. Cæterum lege Iulia hæc peculiariter circa magistratus prouinciarum sancita inueniuntur: Ne scilicet ijs ius in liberos populos de pecunijs creditis dicere liceret. Item ne quis de prouincia exiret, aut exercitum inde sua authoritate educeret, bellum sua sponte gereret, in regnum alienum iniussu Senatus ac populi accederet. Modus præterea diplomatum, nauium, frumentique exigendi constitutus erat: cautum etiam, ut libertas socijs, ac præmia ob merita in rempublicam data, integra essent, cuius rei author est Cicero in Pisonem, & de prouincijs consularibus. Constitutum etiam erat: Ne cuiquam aurum

Coronarium aut imperare, aut accipere liceret, nisi cui decretus à Senatu esset triumphus, ut inquit idem Cicero in Pisonem. Quid autem sit aurum Coronarium ostendit Gellius lib. quinto capite sexto: Triumphales, inquit, Coronæ sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem Triumpho mittuntur. Id uulgò dicitur aurum Coronarium. De his Coronis etiam Lilius passim loquitur, cum describit triumphos, in quibus huiusmodi coronæ præferebantur. Seruius autem celebris grammaticus in hoc carmen Virgilij, quod habetur Aeneidos octauo. Dona recognosuit populorum. Aurum Coronarium esse ait, quod uictis gentibus ob concessam uitam imponebatur. Quæ sententia mihi minus placet, nam aurum coronarium non tam à uictis ciuitatibus, quam socijs atq; liberis dabatur, eratq; collationis quoddam genus, quod etiam sub Cæsaribus durauit. Capitolinus in Antonino Pio: Aurum Coronarium, quod adoptionis suæ causa collatum fuerat, Italicis totum, mediū Prouincialibus reddidit. Cum igitur multi quasi triumphaturi aurum Coronarium peterent à Prouincijs, idq; uel sponte omisso, uel abnegato triumpho, in priuatos usus uerterent,

uere-

LEGVM ANTIQ.

vehementer grauabantur prouinciæ, quibus toties aurum hoc conferendum esset, quare hac lege cautum fuit, ne cui daretur, nisi cui iam decretus esset triumphus. Sed etiam huic rei fraus tandem adhibita est. Scribit enim Dion lib. 49. Præterea quosdam, partim Antonij, partim Octauij gratia fretos, triumphalia ornamenta à Senatu impetrasse, hocq; prætextu plurimum auri coronarij à prouincialibus, exegisset; adeò nihil tam diligenter sancitum est, in quo circumueniendo hominum auuiditas non elaboret. Cautum etiam lege Iulia fuit quantum à prouincialibus legati cæteriq; comites acciperent, Cicero lib. quinto ad Atticum: Leuantur tamẽ miseræ ciuitates, quòd nullus sit sumptus, neque in nos, neq; in legatos, neque in Quæstorem, neque in quenquam: Scito non modò nos scænum, & quod lege Iulia dari solet non accipere, sed ne ligna quidem, nec præter quatuor lectos & tectum, quenquam accipere quicquam, multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Prohibitum fuit etiam, ne dona acciperent Quæstores aut Xenia. Plinius lib. epistolarum 4. ad Vrsum: Hoc aliàs eum onerabat, quòd homo simplex & incautus quædam

quædam à provincialibus ut amicis acceperat. Nam fuerat in provincia eadem Quæstor. Hæc accusatores furta & rapinas, ipse munera uocabat. Sed lex munera quoq; accipi uetat. Loquitur autem de Iulio Basso Repetundarum reo.

Diligenter præterea de referendis rationibus cautum fuit, primum ut provincialiarum Rectores, rationes, priusquam decederent, apud duas in provincia ciuitates deponerent. Cicero lib. 5. epistol. ad Rufum. Quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret: id, quando lege Iulia relinquere rationes in provincia necesse erat, eademq; totidem uerbis referre ad ætarium, feci in provincia. Et paulò post: Illud quidem certè factum est, quod lex iubebat, ut apud duas ciuitates, Laodicensem et Apamensem, quæ urbes maxima uidebantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas & consolidatas deponeremus. Et lib. 6. epistolarum ad Atticum. Ego Laodiceæ Quæstorem Messinium expectare iussi, modò ipse uenerit, ut confectas rationes lege Iulia apud duas ciuitates possem relinquere. Cautum fuit et hoc: Ne quis Procos. aut Prætor legatum suum ante se de provincia dimittat, in. l. Meminisse. ff. de officio Procos. Exten-

LEGVM ANTIQ.

Extendit autem lex uigorem suum etiam ad eos, qui non cum potestate aliqua sunt, sed curatione tantū, cuiusmodi sunt, quibus operis alicuius publicè faciendi, frumentiuē comparandi, uel uicæ reficiendæ cura committitur. Præterea in legatos, qui prouinciarum rectoribus à Senatu dabantur, præfectosq; & Tribunos, Quæstores etiam, totamq; cohortem Prætoriam ex hac lege iudicium datur, Si quid accepisse à prouincialib. conuicti fuerint. Erat enim quibusdam eorum familiare operam suam rectorib. et Proconsulibus ad turpissima facta accommodare. Nonnunquam autem hæc lex etiam ad priuatos pertinuit, ut ad eos qui ob negotium faciendum, uel non facientem per calumniam pecuniam accepissent. l. 1. ff. de Calumniatoribus l. Quæsitum. ff. de Testibus. Et ex S. C. Claudiano ad Causidicos, atque patronos, qui ultra dena sestertia, siue centū aureos ob causam orandam, patrociniū præstandum accepissent. Hanc enim summam egressi, Repetundarum tenebantur, ut scribit Tacitus lib. undecimo.

Priusquam autem de pœna huius legis dicamus, de ipso iudicio pauca præmittemus. Prouinciales,

ciales, igitur, si qui spoliati essent, iniurias et desideria sua ad eos deferebant, qui aut in eadem provincia iuste, moderateq; præfuisser, ut Siculi ad Ciceronem, Sardi ad C. Iulium. aut quos ipsas uel maiores ipsorum tota provincia patronos cooptasset, ut Achæi ad L. Pisonem contra Pub. Gabiniuum. Vetus enim consuetudo Romæ fuit, & ea quidem laudatissima, defendere socios, aut clientes, aut hospites, atq; etiam eorum causa inimicitias suscipere, ut scribit Cicero in Diuinatione: ij uerò, qui patrociniuum, uindicandasq; provincialium iniurias susceperant, nomen rei ad Prætorem, qui de Pecunijs Repetundis ius dicebat, deferebant, hoc Latini nominis delationem uocabant, atque ex eo tempore is, qui spoliauerat provinciam, inter reos habebatur. Quòd si plures accusatores essent, Iudiciuum prius de accusatore constituendo habebatur, quod Diuinationem appellabant. Quo constituto certum ei tempus ad inquirendum à Prætore datur, quo ipse in provinciam proficisci, crimina colligere, testes euocare, causam denique instruere posset. Et tempus quidem inquirendi alijs longius, alijs breuius datur,

LEGVM ANTIQ.

tur, pro magnitudine criminum, uel prouinciæ
 in quam proficiscendum erat distantia. Testibus
 autem numero centum & uiginti denunciare te-
 stimonium licuit, authore Valerio lib. 8. cap. 1. Si
 quis autem ob denunciandum testimoniū uel non
 denunciandum & ipse pecuniam accepisset, le-
 ge Repetūdarum tenebatur, ut inquit Venuleius
 in. l. Eadem. ff. ad legem Iuliam Repetundarum.
 Inquisitione perfecta accusator una cum testibus
 ac reliquis probationibus decretisq; ciuitatū Ro-
 mam ueniebat, eiq; dabantur uiginti dies ad accu-
 sandum legitimi, & totidem reo ad defendendū,
 ut scribit Pedianus in Verrinam 3. Intra quadra-
 ginta igitur dies iudicium publicum de pecunijs
 Repetundis peragebatur, atque aut absoluebatur
 reus, aut cōdemnabatur. Si damnatus esset reus,
 pecuniam reddere cogebatur (ut inquit Pedia-
 nus) extimata lite, hoc est, in precium redactis o-
 mnibus furtis, quam summam pecunie proscri-
 ptis eius bonis Sectores curabant. Sectores autē
 dicebantur, qui spem lucri sui secuti, bona con-
 demnatorum uel proscriptorum redimebant,
 ijsq; in auctione uenditis pecuniam ærario solue-
 bant. Horū autem nomen infame admodum fuit,

Quare

Quare & Cicero in Philippicis Antonium Sectorem Pompeij per contumeliam uocat. Et Plinius libro trigesimo sexto, capite decimo quinto Metellam Syllæ uxorem Sectricem. Dicitur & Sectio apud Ciceronem Philippica secunda, & Tacitum libro decimo tertio. Si autem ex bonis damnati tantum redigi non posset, quanti lis æstimmata erat, iubebat lex Iulia, & ante eam non modo Cornelia, sed etiam Seruilia, persequi ab ijs, ad quos damnati pecunia prædatitia peruenerat, qua ratione etiam ea quæ creditoribus data erant reuocabantur, ut scribit Cic. pro Rabirio Posthumo. Nonnunquam etiam decernebatur, ut bona quæ reus ante Prouinciam habuerat, à reliquis separarentur, atq; illa liberis eius, hæc spoliatis relinquerentur: Et hæc quidem de bonis. Ipsi uero rei aliquando pro ratione delicti uel exilio puniuntur, aut si immanius egerint, planeq; crudeliter potestatem exercuerint, capite plectuntur, aut in insulam deportantur. Damnati autem nec in testamentis adhiberi possunt, neq; ad dicendum testimonium admittuntur. l. Qui testamento. §. Eum. ff. Qui testa: facere possunt. Actiones etiam contra hæredes dantur duntaxat intra annũ,

LEGVM ANTIQ.

ut inquit Scæuola, quod in iudicio Classici, cum aliquandiu intermissum fuisset, suo tempore reductum fuisse Plinius testatur lib. tertio epistolarum ad Cornelium Minutianum. Is autem ordo exercendi huius iudicij, aut reliquorum iudiciorum publicorum in usu esse desijt, durante tamen pcena legum, ut ait Paulus in l. Ordo. ff. de Publicis Iudicijs. Exercitum est autem postea hoc iudicium in Senatu, à Senatu autem, si criminis ratio id pateretur, iudices dabantur. Plinius libro secundo epistolarum ad Arrianum: Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omiſſa defensione iudices petijt. Ego et Cornelius Tacitus adesse Prouincialibus iuſſi, existiſſi-
mauimus fidei nostræ conuenire, notum Senatui facere, excessisse Priscum immanitate ac sæuitia crimina, quibus iudices dari possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecuniam accepissent. Et Suetonius in Domitiano: Author & Tribunus plebis fuit Aedilem sordidum Repetundarum accusandi, iudicesque in eum à Senatu petendi. Sed & patroni à Senatu dabantur, quos antea Prouinciales eligebant, ut ostendit in eadem epistola Plinius. In-

quisi-

quisitores etiam à Prouincialibus eligebantur, quum antea ipsi accusatores hoc officio fungerentur, ut colligitur ex eodem Plinio lib. iij. epistolarum ad Minutianum, ubi de Norbano loquitur. Legati autem Proconsulum sordium damnati, aut turpiter se in legatione gessisse conuicti uel ordine Senatorio mouebantur, aut sortiri suo loco & tempore Prouinciam prohibebantur, quod & ipsum genus ignominie fuit non uulgare auctore eodem Plinio & Suetonio in Galba, ubi scribit Caium Imperatoris Galbæ fratrem attritis facultatibus urbe celsisse, prohibitumq; sortiri anno suo Proconsulatum uoluntaria morte obisse. Exemplum autem causæ Repetundarum ante legem Calphurniam actæ habes apud Liuium libro tertio decade quinta. & Valerium Maximum lib. quinto capite octauo, de Manlio Torquato Iureconsulto.

LEX IULIA PECVLATVS,

& de Residuis & Sacrilegijs.

HÆC LEX ET SI crimina alio quanto inter se distantia complectitur, ab eodem tamen Prætorè iudicia, quæ ex ea ueniebant, exercita

LEGVM ANTIQ.

sunt, eo scilicet, cuius Quæstio peculatus erat, ut aperte testatur Cicero pro Cluentio, ubi dicit C. Orchinium collegam suum Quæstionem Peculatus pariter & de Residuis exercuisse. Peculatum autem definit Labeo, ut sit pecuniæ publicæ aut sacræ furtum, in quam quidem definitionem non Peculatus solùm, sed etiam Sacriligium cadit. A peculatu dicitur etiam peculator, quem Pedianus in Actionem secundam in Verrem, eum esse dicit, qui furtum facit pecuniæ publicæ. Vnde & Cicero pro Flacco damnatum pecuniæ publicæ eum dicit, qui peculatus damnatus erat. Propriè igitur Peculatus ad pecuniam publicam pertinet, dictus à pecore, authore Festo, Sacriligium autem ad sacram.

Lege itaque Peculatus, ut inquit Venuleius, tenetur, si quis pecuniam publicam surripuerit, aut ut surriperetur curauerit, aut in aurum, argentumue, aut æs publicum quid indiderit, uel immiscuerit, feceritque dolo malo, quò id peius fieret. Præterea qui æs, in quo leges incisæ erant, refixerit, uel quid inde immutauerit, aut in publicis Tabulis quid deleuerit, uel induxerit. Ad hoc crimen pertinebat, si quis Imperator pe-

tor pecuniam ex præda captam penes se priuatim retinuiſſet, eamq; nec in Triumpho tuliffet, nec in ærarium retuliffet. Exempla ſunt apud Liuium libro trigeſimo octauo de L. Scipione. Item ſi quis pecuniam ſibi ex ærario attributam auertiffet, aut pecuniam publicam ad emptionem frumenti, uel alius rei cauſa datam ſceneratus eſſet, authore Cicerone in Verrem Actione ſecunda & quinta. Pœna legis de peculatu uaria eſt. Nam ſi quis prædam ab hoſtibus captam ſubripuit, in quadruplum damnatur, cæteris aqua & igni interdicitur, quam pœnam deinde Deportatio ſecuta eſt, in quem ſtatum deducti, ſicut omnia priſtina iura, inquit Vlpianus, ita etiam bona amittunt. In hoc iudicio æquè ac in pecuniis Repetundis æſtimationes litium ſunt, contraque hæredes actio datur, cum in hoc iudicio non minus principalis Quæſtio ablatae pecuniae moueatur. Iudices autem, id eſt, Præſides, & Rectores Prouinciarum, ſi tempore admiſtrationis publicas pecunias ſubtraxerint, capitali animaduerſione tam ipſi, quam miniſtri eorum, & conſcij puniuntur. §. Item lex Julia Peculatus. Inſt. de Publicis Iudicijs. l.

LEGVM ANTIQ.

Vnica. C. Quando ciuilis actio criminali præiudicet.

Crimini Peculatus finitimum est crimen de Residuis. Pecuniæ autem Residuæ dicuntur, quæ delegatæ in usum publicum, nec in eum usum consumptæ apud aliquem resederunt. Adeo autem similia sunt hæc duo delicta, ut nonnunquam pro eodem accipiantur. Lilius lib. trigesimo tertio: Annibal postquam uectigalia quanta terrestria maritimaq; essent, & in quas res erogarentur, animaduertit, & quid eorum ordinarij reipub. usus consumerent, quantum peculatus auerteret, omnibus Residuis pecunijs exactis, tributo priuatis remisso, satis locupletem rem fore ad uectigal præstandum Romanis pronunciauit in concione, & præstitit promissum. Pecunias Residuas Lilius uocat eas, quas per Peculatum primores ciuitatis ad suos usus detinebant. Si quis igitur pecuniam aut ad bellum decretam, aut ad ædificium instaurandum, uel ædificandum, uiamue muniendam aut faciendam, aut ad aliam quamcunq; rem curandam, datam: non reditis rationibus suppressisset, hac lege tenebatur: atq; hoc iudicium non minus in hæredes, q̄ supe-

riora

rora exercetur. Vnde etiam Cicero pro Cluentio, & contra Rullum, itemq; Pedianus in Cornelianam, iactatum aliquando Romæ in senatu scribūt, ut pecuniæ, quas Sylla Dictator per multos annos non redditis rationibus ex ærario sumperat, à filio eius Fausto reposcerentur. Damnati de Residuis amplius tertia parte, quam debent, puniuntur, authore Martiano.

Sacrilegium autem committit, qui rem sacram aufert ac deprædatur, quo crimine tenentur, qui aurum, uel argentum, aut aliud quid ex templis auferunt, templauē effringunt, atque ad huiusmodi scelera uel consensum suum, uel operam accommodant. Exempla insignium sacrilegorum apud Romanos habemus Qu. Plemis nium Scipionis legatum & C. Verrem Siciliae Prætorem, ut equidem mirer Lactantium tam inuidiose in Ciceronem declamare, qui Verrem huius criminis reum egerit, quod fana ac templa spoliauerit, imagines auexerit, ornamenta detraxerit, cum hæc omnia Verres animo in uniuersum sacrilego commiserit, non odio idololatricæ superstitionis, ueræq; religionis amore. Pœna sacrilegij pro modo & qualitate

LEGVM ANTIQ.

aliquando seuerius, nonnunquam remissius adhibetur, quare de ea re ut plurimum Iudices cognoscunt, inspecta conditione rei, temporis, ætatis, et sexus.

LEX IVLIA DE ANNONA.

ANNONAE cura cum Senatus primùm, tum postea principibus maxima fuit, ob euitandos populi tumultus, quos fames ac annonæ penuria grauitasq; concitabat. Neq; enim facile maiores tumultus plebs excitauit, quàm cum fame quasi rabie quadam agitata est. Quare Aurelianus Imperator ad Flauium Arabianum præfectum Annonæ scribit, Populo Romano saturo nihil esse lætius. Itaque præter ingentes classes, maximasq; prouincias et fertilissimas huic rei destinatas, etiam peculiaris magistratus institutus est, cui annonæ cura incumbat. Lege autem Iulia de annonâ, ut inquit Vlpianus, pœna statuitur aduersus eum, qui contra annonam fecerit, societatemue coierit, quò annonâ carior fiat. Eadẽ lege cauetur, ne quis nauem, nauemue retineat, aut dolo malo faciat, quò magis detineatur, et pœna uiginti aureorum statui-

tur. Eos autem qui Annonam grauabant antiqui Dardanarios uocasse uidentur. l. Dardanarij. ff. de Extraordinarijs criminibus. l. In Dardanarijs. ff. de pccnis.

LEX IULIA DE SACERDOTIJS.

ROMANI leges aliquot de sacerdotijs dandis & capiendis ad ius publicū pertinentes habuere, quas in hunc locum conijcere nobis ui-

sum est. Primam autem de Sacerdotijs legem latam inuenio Ogulniam. Nam anno ab V. C. quadringentesimo quinquagesimo tertio M. Valerio Coruino V. & Qu. Apuleio Pansa Consulibus, Qu. & Cn. Ogulnij Trib. pl. rogationem promulgârunt, ut cum quatuor Augures, quatuor Pontifices eo tempore essent, placeretq; augeri Sacerdotum numerum, quatuor Pontifices, quinque Augures de plebe omnes adlegerentur, cum antea more à regibus tradito solis Patricijs capere Sacerdotia liceret. Itaque Patres, cum hoc ius, cæteris per plebem ablatis, iam ferè solum retinerent, quasi prærogatiuam quandam dignitatis suæ, aliquandiu rogationi aduersati sunt, nec ta-

Ogul-
nia.

LEGVM ANTIQ.

ment tanto animi ardore, quanto superioribus annis decertatum est, patribus iam uinci assuetis. Vnus Appius Claudius uir uehemens & discretus, propugnatorq; nobilitatis acerrimus, de ea rogatione grauiter cū uiro fortissimo P. Decio contendit. Vtriusq; conciones apud Liuium habentur. Vicit tamen ad extremum pertinacia plebis, & eo magis, quod multi in eo ordine, post legem Liciniam, erant Consulares, Triumphalesq; uiri, quorum dignitati & splendori, si sacerdotiorum capiendorum ius daretur, nihil deesse poterat. Quare tum primum de plebe Pontifices quatuor creati sunt. Suasor legis P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Martius Rutilius, M. Liuius Denter. Quinq; item de plebe Augures, C. Genucius, P. Aelius Pætus, M. Minucius Fessus, C. Martius, T. Publius. Author huius rei Liuius lib. 10 ab urbe condita.

Romu
leia. Multis autem annis post hanc legem lata est lex Romuleia, qua Triumuii Epulones creati sunt, atque Epulonum collegium institutum. Liuius lib. 3, dec. 4. Romæ eo primum anno Triumuii Epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, qui legem de creandis his tulerat, & P.

Portius

Portius Lecca. His Triumuiris item ac pontifici datum Togæ Prætextæ ferendæ ius. Causam uero, cur ij creati sint, ostendit Cicero lib. 3. de Oratore. Sed ut Pontifices ueteres propter sacrificiorum multitudinem Tresuiros Epulones esse uoluerunt, cum essent ipsi à Numa, ut etiam ludorū illud Epulare sacrificiū facerent, instituti: sic Sociatici causarū actores à communi Philosophiæ nomine separauerunt, cum ueteres dicendi & intelligendi mirificam societatem esse uoluissent. Cæterum ex istis Triumuiris postea Septemuiri facti sunt. Pli. lib. 2. episto. ad Arrianum: Stabat, inquit, modò Consularis, modò Septemuir Epulorum, iam neutrum.

Post legem Romuleiam aliam legem ad Sacerdotia pertinentē promulgauit C. Licinius Crassus Qu. Fabio Aemiliano, & L. Hostilio Mancino Coss. anno V. C. sexcentesimo nono. Sententia legis erat, ut sacerdotes nō à collegijs cooptarentur, sed per populū fierēt. Legem dissuasit C. Lælius Prætor populusq; eam abrogauit. Hunc C. Liciniū Cic. de Amicitia author est primū instituisse in forum uersus agere cum populo, quod Plutarchus in Gracchis C. Graccho tribuit.

HANC

LEGVM ANTIQ.

Domitia.
 Hanc autem legem a Crasso agitatam, atq; à populo repudiatam reduxit Cn. Domitius Aenobarbus Trib. pl. C. Mario, C. Fimbria Coss. Suetonius in Nerone: Atauus, inquit, Cn. Domitius in Tribunatu Pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius subrogandorum sacerdotum à collegijs ad populum transtulit. Et Paterculus lib. 2. Cn. inquit, Domitius legem tulit, ut Sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, Populus crearet. Cùm autem, ut scribit Cicero contra Rullum, salua religione Sacerdotes ab uniuerso populo creari non possent, ita moderatus est legem Domitius, ut minor pars populi uocaretur, ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur: ita nec collegijs cooptione ademit, & populo potestatem mandandorum sacerdotiorum dedit. Dabatur autem lege petendi facultas etiam absentibus. Cicero in epistolis ad Brutum: Existimo omnino absentium rationem Sacerdotum haberi posse: nam etiam factum est antea: C. enim Marius, cùm in Cappadocia esset, lege Domitia factus est Augur. Sed & Paterculus author est C. Casarem, cùm in Asia esset, Romæ Populi suffragijs Pontificem creatum.

Legem

Legem autem Iuliã de Sacerdotijs tulit C. Iu- Iulia
lius Casar Dictator, cuius meminit in eadem e-
pistola Cicero. Est etiam in lege Iulia quæ lex est
de Sacerdotijs proxima, Qui petit cuiusuis ratio
habebitur. Nec quicquam amplius de hac lege in-
ueni.

LEX IVLIA DE
Fœnore.

FŒNVS malum quocunq; pe-
netrauerit, non solum singulis ho-
minibus, sed etiam totis ciuitatibus
ac populis exitiabile, urbem Romã
primis statim temporibus inuasit, uexauitq; cum
fœeneratorum auaritia ciues primùm pecunijs ex-
hauriret, inde etiam nexos debitores creditorib-
traderet. Hinc ingêtes sæpe seditiones motæ sunt,
ut omnino necesse esset fœnebrem licentiam legi-
bus constringere, ne soluta ac libera in maxima
mala temp. præcipitaret. Primùm itaq; C. Martio
Rutilio, Cn. Manlio Capitolino Consulibus an-
no urbis conditæ trecentesimo nonagesimo octa-
uo lex de Vnciario fœnore à M. Duellio, & L.
Menenio Trib. pl. est perlata, authore Liuiio lib.
7. Quamuis Tacitus lib. 5. Fœnus Vnciarium
duode-

LEGVM ANTIQ.

duodecim tabularum legibus constitutum fuisse
 tradat. Decennio autem post illā de Vnciario fœ-
 nore latam legem Semiunciarium tantum ex Vn-
 ciario factum Tribunitijs, ut inquit Tacitus, ro-
 gationibus, ac solutio æris alieni in portiones ad
 quas Triennij, ita ut quarta præsens esset dispen-
 sata. Hæc autem acta sunt T. Manlio, C. Plautio
 Consulibus: Sed cum ne sic quidem fœnus tolera-
 ri posset, L. Genutius ad plebem tulit, ne fœne-
 rare liceret. Sed cum constricta esset hisce legi-
 bus auaritia, aperteq; grassari metu legum non
 auderet, ad fraudes se conuertit. Via fraudis hæc
 fuit, Ut nomina in socios, qui hisce legibus non
 tenebantur, transcriberent, atque ita libero fœ-
 nore debitores obruebantur. Depræhensa autem
 hac fraude, simulq; perspecta & detecta magni-
 tudine æris alieni M. Sempronius Trib. pl. ex
 Sem-
 pronia authoritate Patrum Plebem rogauit, Plebsq; sci-
 uit, ut cum socijs ac nomine Latino pecuniæ cre-
 ditæ ius idem, quod cum ciuibus Romanis esset.
 Hæc lex Sempronia anno ab V. C. quingente-
 simo sexagesimo primo lata est L. Cornelio Me-
 rula, Qu. Minutio Coss. ut scribit Linius. Quid
 aut deinceps de fœnore constitutū fuerit, non ha-
 betur,

betur, usq. ad belli ciuili Pompeiani tempora, in quo C. Cæsar uictus hostibus suis, recuperataq. rep. cum omnes in nouarum tabularum expectatione essent, ob æris alieni magnitudinē, necessariū iudicauit lata lege cū debitoribus, tum creditoribus consulere. Quare, ut inquit Suetonius, disiecta Tabularum nouarum expectatione de pecunijs mutuis sanxit, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionū, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid Usuræ nomine numeratum et præscriptum fuisset: qua conditione quarta ferè pars crediti deperibat. Meminit huius legis Tacitus lib. quinto: Interea magna uis accusatorum in eos irrupit, qui pecuniam fœnore auctitabant, contra legē Dictatoris Cæsaris, qua de modo credendi, possidendiq. intra Italiam cauerat. Ex his uerbis satis constat Cæsarem maximū præstantissimumq. uirum imposito Usuris modo cōstituisse, ut pecuniæ creditæ ad possessionū modū astringerentur, ne alicui plus crederetur, q̄ ex bonis eius redigi posset. Vnde etiam beneficium Cessionis honorū promanat, debitoribus lege Iulia concessum, quo tamen duntaxat ciues

LEGVM ANTIQ:

Romani utebantur, si soluendo non essent. Postea autem ex constitutione Diuorum fratrum etiam Prouincijs impertitum est. l. legis C. Qui bonis cedere possint. Quæ autem postea de Usuris sancita sint in iuris ciuilibus suis locis reperiuntur. Sed cum diuina scriptura Usuras in uniuersum condemnet, ad principum officium pertinet, rem cum diuina authoritate reprobata, tum multis exemplis perniciosam è Christiana ecclesia tollere: quod tantum abest ut fiat, ut ea quæ de antiqui scenoris magnitudine scribuntur, si cum hisce Usuris, quibus passim per Germaniã mercatores utuntur, conferantur: ludus iocusq; uideri possint.

LEX IULIA DE LIBERTATIBUS.

AD STATVM EORVM, qui ex seruitute manumissi essent, hæc Lex pertinuit, quam Iustinianus sustulit, promulgata constitutione, qua reiecta lege & Senatusconsulto Lariano, solum Ciuitatis Romanæ ius in libertatibus dandis obseruari præcepit, remoto omni discrimine

crimine uel loci, uel ætatis, uel alicuius alius im-
pedimenti. §. Inde adeò autem. Vt liberti de cæ-
tero aureo annulo ne indigeant.

LEX IVLIA DE

Ambitu.

AMBITVM duplicem facit Ci-
cero in oratione contra Salustium,
Concessum alterum, atq; etiam lau-
datum, quem Popularem ipse uo-
cat, cum quis operam suam magistratum aut cu-
rationem petendo reipub. offert, iudiciumq; de se
faciendum populo permittit absque dolo malo.
Hoc genus ambitionis nullis legibus prohibetur,
sed approbatum semper ac à maximis præstantis-
simisq; uiris exercitum est. Nam in reipub. admi-
nistratione necessarium est esse aliquos, qui ho-
nores innocenter & gerant & petant. Illud au-
tem alterum genus infame, ac legum seueritate
notatum, non legitima uia incedit, sed aliquando
ui, nonnunquam dolo grassatur. Vnde homici-
dia, largitiones, ac uariæ corruptelæ nascuntur.
Ad hunc autem Ambitum coërcendum uariæ le-
ges latæ sunt. Primus aut de hac re ad populū tu-
lit C. Petilius Trib. Pl. Cn. Fabio Ambusto, C.

LEGVM ANTIQ.

Plautio Procuro Coss. circa annum conditæ ur-
 bis trecentessimum nonagesimum septimum, qua
 rogatione non largitio aliqua uindicata est, quæ
 in paupere tum ciuitate nulla esse potuit, sed præ-
 postera ambiendi ratio coërcita, cum noui qui-
 dam homines præter morem nundinas & concili-
 abula obirent, sibiq; hominum fauorem concili-
 arent, suffragiaq; peterent. Huius rei author est
 Liius libro septimo. Post multum deinde tempo-
 ris aliæ leges de Ambitu latæ sunt à P. Cornelio
 Lentulo, M. Bebio Pamphilo Coss. eodem Liius
 authore, quæ cuiusmodi fuerint, nec ipse, nec ali-
 us quisquam ostendit. Deinde item aliam legem
 de Ambitu latam scribit Florus libro quadragesimo
 septimo, nec quicquã præterea, nisi latam esse
 dicit. Quare omisissis ijs ad legem Calphurniam
 ueniamus, quam tulit C. Calphurnius Piso, qui
 Cos. fuit cum M. Acilio Glabrione, anno Urbis
 conditæ sexcentesimo septimo & octogesimo, cū
 iam Respub. & Imperij dignitate, & opum ma-
 gnitudine, magnam & ambiendi causam, & lar-
 giendi materiem præberet. In hac lege præter al-
 ias pœnas pecuniaria quoq; erat adiecta, authore
 Pediano in Cornelianam. Hanc legem cum fer-

Cal-
 phur-
 nia.

ret

ret Pifo Consulex Senatusconsulto ad populum,
 ita à multitudine eorum, qui Ambitu pasti ac satu-
 rati, legem contra commoda sua fore arbitraban-
 tur, exceptus est, ut è foro pelleretur. Deinde au-
 tem maiori manu stipatus in forum descendit, cla-
 mans: Qui rem saluam esse uellent, ut ad legē ac-
 cipiendam adessent, eaq; ratione exterritis ijs qui
 aduersabantur, legem pertulit: statimq; apparuit,
 legem nō frustra à latam fuisse, nam sequenti anno
 Coss. Dess. P. Sylla, & P. Antonius lege hac in-
 terrogati damnatiq; pœnas dederunt. Nec tamen
 aut seueritate legis, aut exempli tristissimi noui-
 tate extingui feruens malū potuit. Quare necesse
 fuit Senatui plura ad legem adijcere. Itaque M.
 Tullio Cicerone Consule Senatusconsultum fa-
 ctum est, quo cauebatur: Ne quis biennio quo ma-
 gistratū petat, petiturus uē sit, gladiatores daret,
 nisi ex Testamento præstituta die. Item ne quis
 mercede conductus obuiam Candidatis iret, aut
 conductus sectaretur. Præterea ne quis prandia
 uulgo daret. qui eorū quid fecisset, cōtra legē Cal-
 phurniam factū uideri. Adiecta est etiam pœna
 asperior quàm antea, nempe exilium, cū antea
 damnati in ciuitate remanerent. Hanc autē legem

Tullia.

LEGVM ANTIQ.

de Ambitu Cicero ex Senatusconsulto saluis auspicijs tulit, unde lex Tullia dicitur, cuius meminit ipse Cicero in oratione pro Murena, & pro Sestio, item in Vatinium. Idem uerò Cicero libro primo ad Atticum aliam legem de Ambitu latam fuisse scribit à Lurcone Tribuno plebis, in qua noui hoc fuerit: ut qui nummos in tribu pronunciauerit, si non dederit, impunè sit, sin dederit, ut quoad uiuat singulis tribubus HS CCCC XXXV debeat. Cæterum paulò post gerente res maximas in Gallijs Cæsare, Pompeioque Vrbi præsidente, tantus Romæ Ambitus exarsit, ut in sanientibus Candidatis, ferroque igni inter se depugnantibus, populo uerò corrupto, ac in diuersa studia scisso, comitia haberi non potuerint, atque ipsa urbs octo mensibus, ut scribit Appianus, magistratu caruerit. Quare alijs Dictatorem creandum censentibus, Cato qui extraordinaria imperia oderat, eam sententiam dixit, ut existimaret Pompeium solum absque collega Consullem ad componendam Rempublicam creandum, quæ sententia uicit. solusque Cn. Pompeius tertium Consul ab Interrege creatus est. Is suscepta Reipub. cura, Ambitus leges tulit seuerissimas,

coër-

coërcitisq; diuisoribus, & punitis fontibus Am- Pompe
bitum campo nõ sine magna laude pepulit, ut in- ia.
quit Plinius.

Post Legem autem Pompeiam lata est Iulia, Julia-
quam tulit C. Cæsar Octavianus. Nam cum per
Triumuirorum tempora ius creandorum magi-
stratum à populo ablatum fuisset, ipsiq; Trium-
uiri magistratus reipub. darent: Augustus pristi-
num ius comitorum, solus iam Imperio potitus,
reduxit, ac multiplici pœna, authore Suetonio,
ambitum coërcuit. Sed Tiberij tempore, cum co-
mitia, ut scribit Tacitus, in curiã è campo trans-
lata essent, ac deinde ad ipsum Principem, cessa-
uit lex Ambitus in Vrbe, ut inquit Modestinus.
Et Quintilianus lib. sexto de Ambitu loquens:
Hoc genus, inquit, nostris temporibus totũ penè
sublatum est, cum omnia tutelæ curæq; unius in-
nixa periclitari nullo iudicij exitu possint, cuius
rei etiam Ammianus li. decimo quarto meminit.

Huc autem pertinent aliæ duæ Leges, Fabia Fabia.
de Sectatoribus, & Licinia de Sodalitijs, de qui-
bus breuiter dicemus. Sectatores dicebantur,
qui Candidatos sectabantur, quorum tres partes
facit Qu. Cicero de Petitione Consulatus ad M.

LEGVM ANTIQ.

fratrem. De his legem tulit Fabius, quam Populus aspernatus est. Cicero pro Murena: Itaque et legi Fabiæ, quæ est de numero sectatorum, & Senatusconsulto, quod est L. Cæsare Consule factum, resisterunt. Nulla est enim pœna, quæ possit hanc obseruantiam tenuiorum ab hoc ueteri instituto officiorum excludere.

Licina Lex autem Licinia de Sodalitijs in eos lata est, qui coitiones honorum adipiscendorum causa fecissent, aut operam suam ad corrumpenda suffragia interposuissent: nam hos nomine criminoso Romani Sodales uocabant, ut author est Cicero pro Plancio. Huiusmodi autem erant Sequestres, apud quos, ut inquit Pedianus, pecunia deponebatur, atq; hi nõ minus in corrumpendis populi suffragijs, quam iudicijs adhibebantur, Vt colligitur ex secunda actione Ciceronis in Verrem, & pro Cluentio. Erant præterea Diuisores æquè infames, qui pecuniã in tribus diuidebant, quos Pedianus à Plauto Magistros Curiarũ dici putat. Hi si depræhensi et conuicti essent, damnabantur plerunque in præiudicium eorum, qui largitionem fecisse dicebantur, authore Cicerone pro Plancio. Singulas autem tribus suum Diuisores

rem habuisse scribit idem Cicero de Responſis
 Aruſpicum. Erant & Interpretes, per quos indu-
 cebatur pactio. Quæſtioni autem legis Liciniæ
 de Sodalitijs proprius Quæſitor deputatus erat,
 ut indicat Pedianus in Milonianam. Illud quidẽ
 non prætermittendum uidetur, quòd is, qui ambitus
 condemnatus erat, ſi alium eiſdem criminis
 reum in iudicium adduxiſſet, & damnaiſſet, in
 integrum reſtituebatur, cuius rei authores ſunt
 Cicero pro Cluentio, & Appianus lib. 2. bello-
 rum ciuiliũ. & Quintilianus lib. 5. & 11. Me-
 minit legis Liciniæ Cicero lib. 8. epiftolarum &
 pro Plancio. Sunt qui putent hanc legem latam
 eſſe à M. Licinio Craſſo, qui à Parthis cæſus eſt,
 de quo ego ut in re dubia nihil ſtatuo. Cæterum
 ex iure noſtro ſi quis in municipio contra legem
 Ambitus magistratum aut Sacerdotium petierit,
 per S. C. centum aureis cum infamia punitur: qua
 lege damnatus, ſi alium conuicerit, in integrum
 reſtituitur, nõ tamen pecuniam recipit. Qua pœ-
 na etiam is plectitur, qui nouum uectigal inſti-
 tuit, authore Modestino in. l. Vnica. ff. ad legem
 Iuliam ambitus.

LEGVM ANTIQ.
LEX IVLIA VEL PAPIA
de maritandis ordinibus.

LEGVM Iuliam uel Papiam
tulit D. Augustus salubrem
imprimis reip. ac arario uti-
lissimam. Suetonius in Au-
gusto: Leges retractauit, &
quasdam ex integro sanxit,
ut Sumptuariam, & de Adulterijs, & de Pudi-
citijs, & de Ambitu, & de Maritandis ordinib.
Hanc cum aliquantò seuerius, quam ceteras, e-
mendasset, præ tumultu recusantium perferre nõ
potuit, nisi adempta demum lenitiue parte pena-
rum, & uacatione Triennij data, auctisq; præ-
mijs. Sic quoque abolitionem eius publico specta-
culo pertinaciter postulante equite, accitos Ger-
manici liberos, receptosq; partim ad se, partim in
patris gremium, ostentauit, manu uultuq; signi-
ficans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplũ.
Cumq; etiam immaturitate sponsarum, & ma-
trimoniorum crebra mutatione uim legis eludi
sentiret, tempus sponas habendi coartauit, diuor-
tijijs modum imposuit. Ex his Suetonij uerbis ap-
paret,

paret, hanc legem tam inuisam omnibus & præsertim Equestri ordini, nõ ab Augusto primũ excogitatam sed emendatam tantum, atque restitutam fuisse. Egerat autem de hac re cum populo multos ante annos uir amplissimus Qu. Metellus Censor. Florus lib. 59. Qu. inquit, Metellus Censor censuit, ut ducere uxores omnes omnis nõ cogerentur liberorum creandorum causa. Extat oratio eius, quam Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, uelut eo tempore scriptam, in Senatu recitauit. Et Suetonius in Augusto: Eriam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum sæpe fecit, ut orationes Qu. Metelli de prole augenda, et P. Rutilij de modo ædificiorum, quò magis persuaderet utramque rem non à se primò animaduersam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse. Summa aut orationis Metelli fuerat, ciuitatem sine matrimoniorum frequentia consistere non posse, author Gellius lib. 1. cap. 6. De hac lege loquitur etiam Tacitus lib. 3. Relatum est, inquit, de moderanda Papia Popæa, quam senior Augustus post Iulias rogationes, incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat: nec ideo coniugia & educa-

LEGVM ANTIQ.

tiones liberorum frequentabantur, prævalida orbitate.

Ferendæ legis causa fuit, quòd plæriq; diuites uxores non ducebant, propter uitanda matrimoniorum onera. Hi cum nullos liberos suosq; hæredes tollerent, in magno, propter diuitias atq; opes honore habebantur ab ijs, qui ad successionem ipsorum aspirabant, captabanturq; non solum à propinquis, sed etiam alienis. Hæc autem res cum reip. multipliciter damnosa esset, nam & legitima sobole ciuitas destituebatur, & Testamenta multa Improba, Inofficiosa, et inhumana fiebant, correxit hac lege Augustus saluberrimus Princeps publicum incommodum, statutis multiplicibus præmijs, immunitatibus, atque honoribus ijs qui uxores haberent, atq; ex ijs liberos, Cælibatum autem atq; orbitatem uicissim pœnis subiecit, quæ omnes ad locupletandû ærarium institutæ atq; excogitatæ erant: cumq; noui uectigalis magnâ ad populum inuidiam esse cerneret, hac se ratione excusauit, q; ut id faceret ex Diui Julij, quæ populus uehementer & uiuum dilexerat, & mortuû uindicauerat, cõmentarijs edoctus esset.

Varia autē lex in se continebat, quæ omnia cum

ob amissos antiquorum Iureconsultorum libros referre nō possumus, ea quæ extant, indicabimus.

Primum itaq; cautum erat, Vt si quis hæres extraneus institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, Vicesimam eius partem fisco daret, qua lege filij & proximiores hæredes non tenebantur. Cuius rei author est Andreas Alciatus uir cum cæterarum maximarum rerum, tum uerò Iuris ciuilibus illustri peritia præditus, et legalis disciplinæ nostro seculo inclytus instaurator: libro *Dispunctionum suarum*. 3. cap. 6. Hæc autem legis pars, cum in ijs tantum locum haberet, qui ciues Romani erant ueteres, & ij, qui nuper in ciuitatem uel per Latium, uel beneficio Principis, peruenissent, nisi hoc specialiter impetrassent, excluderentur: primus illud quasi uitiosum aggressus est emendare Nerua sanctus bonusque Princeps. Is itaque sanxit, Vt quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis ad matrem peruenisset, etiamsi cognationum iura non recepissent, cum ciuitatem nacti essent, eius uicesimam ne darent. Neruæ autem adoptione filius, atq; in Imperio successor Traianus delibata a parente rem consumauit. Constituit enim, Vt
quem

LEGVM ANTIQ.

quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filij pater esset immunis, sed & illam Neruæ exceptionem sustulit: Si modò in patris potestate filius esset. Nec uerò contentus primū cognationis gradum uicesimæ abstulisse, etiam secundum exemit, cauitq;: Vt in sororis bonus frater, et contra in fratris soror, utq; auus, auia, in neptis nepotis que, et inuicem illi seruarentur immunes. Postremo cum ex lege Papia omnis utcumq; tenuis hæreditas Vicesimæ onerib. obnoxia esset, idē princeps ad certam summā hæreditatē taxauit, quæ uicesimam penderet, pauperesq; et exhaustas hæreditates uectigalis onere leuauit. Hæc decreta Traiani Plinius in Panegyrico multis atq; illustribus uerbis et laudat et commemorat.

Post Traianum M. Antoninus Augustus & ipse de Vicesima hæreditatum leges constituit, quæ tamen cuiusmodi fuerint non tradit Capitolinus. Gratianus autem Imperator, ut tradit in Gratiarum actione Ausonius, Vicesimam in totum sustulit. De legibus autem Vicesimæ primus scripsit Iurisconsultus A. Offilius authore Pomponio De Origine Iuris.

Fuit & alia Vicesima ex lege Manlia, quam
Consul

Consul Cn. Manlius Capitolinus ad Sutrium tu-
lit, ut Vicesima eorū qui manumitterentur ad æ-
rarum pertineret, author Lilius lib. 7. Huius Vi-
cesimæ meminit et Cicero ad Atticū lib. 2. quam-
uis Blondus in sua Roma Triūphante, ubi de Ve-
tūgalib. disputat, nescio cuius authoritate fretus,
Ciceronem in eo loco de Vicesima quadā loqui,
scribat, quam ex re frumentaria Latini Romanis
præstiterint. Legis autē Iuliæ aliud caput fuit,
ut si hæres institutus uiuente Testatore, uel ante
aditam hæreditatem decessisset, fisco bona addi-
cerentur, ex quo capite tota Caducorum materia
introducēta est, de qua per totum Titulum de Ca-
ducis tollendis. Cautū præterea fuit, Vt si uir et
uxor liberos non haberent, ut eius quod uir uxo-
ri, aut uxor uiro reliquisset decima pars ad fiscū
pertineret, quod deinde sustulere Imp̄p. Arcadi-
us et Honorius, ut habetur in l. finali. C. de Infir-
mandis pœnis cœlibatus.

De libertis etiam multa ad ius nuptiarum, &
matrimoniorū liberorumq; pertinentia sancita e-
rant. Nā ex lege Papiæ si libertus duos filios uel
diuerso tempore in potestate habuisset, obligatio-
ne operarum liberabatur. l. Nec patronis. C. de
operis

LEGVM ANTIQ.

operis libertorū. Remittebatur etiam liberto Ius-
iurandum, quod in hoc oppositum erat, ne uxo-
rem duceret, libertæ uero ne nuberet, si modo nupti-
as contrahere rectè uellent. l. Adigere. ff. de Iure
patronatus. Prohibebat præterea libertam diuer-
tere à Patrono, & alij inuito Patrono nubere. l.
Vnica. ff. Vnde uir & uxor. Mentio fit huius le-
gis etiam in. S. postea. Inst. de Success. libertorū.
l. lege. ff. de ritu nuptiarum. l. Si libertam. C. de
Nuptijs. l. Quidam Testamento. ff. de S. C. Silo-
niano. Ex quo loco facile colligitur, de quo quid-
dam dubitauere, eandem legem fuisse Iuliam &
Papiam, cum dicat ibi Iureconsultus lege Iulia
bona Caduca siue Vacantia ad ærarium perti-
re, quod in Titulo de Caducis tollendis. l. 1. Im-
perator Papiæ tribuit. Quare aliquando ut lex
Licina & Mutia, aut Aelia Santia coniungun-
tur, ut in. l. Sancimus. C. de Nuptijs.

Lege autē Iulia siue Papiæ sexagenarij, quod
generare amplius non posse uidebantur, non te-
nebantur, ex Tiberij constitutione, cui deinde
Claudius abrogauit, authore Suetonio. Memi-
nit & Lactantius his uerbis: Quid est, quod
apud poetas salacissimus Iupiter deserit liberos
tollere,

tollere, utrum sexagenarius est factus & illi lex Papia fibulam imposuit? Quare nuptiæ inter Sexagenarios & Quinquagenarios prohibitiæ erant, quod Imperator Cæsar Iustinianus Augustus aboleuit. d. l. Sancimus. C. de Nuptijs.

Huc etiam pertinuisse uidetur lex Julia de prædio dotali, de qua loquitur Iurisconsultus in Titulo de Fundo dotali, et Imp. Inst. Quibus alienare licet uel non. Postremo uero lege Papia constituta erant præmia delatoribus, qui hæreditates, ex quibus lege Papia aliquid ad fiscum pertinebat, deferebant. Suetonius in Nerone: Præmia delatorum legis Papia ad quartas redegit. Delatores autem istos Traianus in uniuersum sustulit, authore Plinio in Panegyrico. Promanant ex hac lege etiam iura liberorū, de quibus multa Plinius in epistolis, et Martialis, quæ à Principe impetrare necesse erat. Meminit huius legis etiam Apuleius in. 2. Apologia: Lex quidem, inquit, Julia de maritandis ordinibus nunquam scilicet ad hunc modum interdicit: Vxorem in uilla ne ducito. Irridet autem accusatorem, qui ei quasi magnum quoddam crimen obiecerat, quod uxorem in uilla duxisset. Dicitur autem
lex

LEGVM ANTIQ.

lex Papia à C. Papio Popæo Sabino, qui eam ex
 auctoritate Augusti ad populum tulit in consula
 tu, quem cum Qu. Sulpitio Camerino gessit
 Quinquennio ante obitum Augusti. Vnde &
 Isidori error conuincitur qui. ij. dist. c. quædam.
 sic scribit: Leges dicuntur ab his, qui eas condide
 runt, ut Consulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Corne
 liæ. Nam sub Octauiano suffecti Coss. Papius et
 Pompeius legem tulerunt, quæ à nominibus eorū
 appellatur Papia & Pompeia, continens patrum
 præmia pro suscipiendis liberis. Hactenus Isido
 rus.

LEX IVLIA DE A. dulerijs.

VE MADMODVM prior
 lex iccirco constituta est, ut frequē
 tarentur matrimonia, ita hæc con
 tracta in officio continet, pœnasq;
 adulteris constituit. Cautum igitur lege fuit: Ne
 quis stuprum adulteriumue faceret sciens, dolo
 malo, quod ad eum & qui suasisit, & ad eum qui
 stuprum uel adulterium intulit, pertinet. Venia
 etiam dabatur patri ac marito, si depræhensam
 uxorem aut filiam cum ipso adultero interemis
 sent.

sent. Acquum enim uisum est legislatori ignoscere iustissimæ iræ. Ne tamen occasionem dedisset cadibus uideretur, licentiam hanc & temporum et locorum discriminibus, personarumq; differentijs, coartauit. Pertinent uero ad legem non adulteria solum, sed etiam stupra. Committitur autem, ut inquit Vlpianus, adulterium proprie in nuptam, propter partum ex altero conceptum composito nomine. Stuprum uero in uirginem uiduam, quod Græci φθοράν appellant. Lenocinia præterea, siue in uxorem, siue in alias personas exercita, hac Lege puniuntur. De quibus omnibus plenissime scribunt Iureconsulti ad legem Iuliam de Adulterijs, libro quadragesimo octauo Pandectarum. Pœna huius legis capitalis est.

Tulit eam D. Augustus, authoribus Vlpiano, Suetonio, & Seneca libro sexto de beneficijs. A deo autem seuerè eam exercuit, ut ipsam etiam filiam suam neptemq; adulterijs famosas, damnaret, ex quibus filia forum ipsum, ac rostra, ex quibus pater legem de adulterijs tulerat, ut inquit Seneca, ad stuprum placuere. Tulit autem cum hanc, tum alias leges, præter eam, quæ est de Maritandis ordinibus in sexto suo Consulatu,

LEGVM ANTIQ.

quem cū M. Agrippa gessit, quo etiam anno Augusti nomen ei à Senatu delatum est, ut scribit in Chronicis Cassiodorus. Meminit huius legis Plinius libro sexto epistolarum ad Cornelianum, et Vlpianus in l. 1. ff. de Concupinis.

LEX IVLIA

Theatralis.

IV Romæ usitatum fuit, ut promiscuè ludos spectarent Ordines, nec cuiquam ut honoratori secretaus erat in spectaculis locus. Primi autem fecernere Senatum à plebe aggressi sunt Sex. Aelius Pætus, et C. Cornelius Cethegus Censores Ludis Romanis, quos Aediles C. Attilius Serranus, L. Scribonius Libo ædebant. Huius autem rei author Censoribus fuit P. Scipio Africanus, cū quingentis et octo annis antea promiscuè spectatum fuisset. Author Livijs libro tricesimo quarto. Spectabant autem Senatores ex Orchestra, qui locus etiam exterarum nationum legatis honoratoribus spectandi gratia dabatur, ut author est Tacitus.

Roscia
lex. Post multos autem annos lata est lex Roscia, quam tulit L. Roscius tribunus plebis, L. Pisone,
M.A.

CATALOGVS. 82

M. Acilio Consulibus, ut quatuordecim gradus proximi Equitibus assignarentur in Theatro, ut scribit Florus in Epitome, libro nonagesimo nono. Et Cicero pro Murena: L. Otho uir fortis, meus necessarius, Equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam uoluptatem. Itaque hæc lex, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus. Hæc autem lex Othoni haud mediocrem inuidiam peperit, cum plebs hoc sedis discrimine magis notatam se, quam honoratum equestrem ordinem putaret. Roscium tamen in consulatu suo plebi reconciliauit M. Cicero, ut ei Theatrum ingredienti etiam plausum darent, ut scribunt Plutarchus in Cicero, & Plinius lib. septimo capite tricesimo. In quatuordecim tamen ordinibus non sedebant nisi qui Censum etiam equestrem haberent, quamuis alioquin ex familia Equestri essent. Cicero Philippica secunda: Illud tamen audaciæ tuæ, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamuis qui fortunæ uitio, non suo decoxissent. Post aliquot autem annos D. Augustus cum Eque

LEGVM ANTIQ.

strem ordinem recognouisset, censumq. eius au-
xisset, etiam de iure spectandi constituit, legem
Rosciam imitatus. Hæc lex Julia Theatralis di-
citur. Plinius libro trigesimo tertio, capite se-
eundo: Hac de causa constitutum, Ne cuius
annulorum esset, nisi eia ingenuo ipsi, patri, a-
uoque paterno, Sestertia quadringenta Censum
fuisse, & Lege Julia Theatrali in quatuorde-
cim Ordinibus sedendi. Legis autem Rosciæ
rigorem, quæ pauperes Equites à quatuordecim
gradibus submouebat, mitigauit Augustus. Sue-
tonius in uita eius: Cum autem plerique E-
quites, attrito bellis Ciuilibus patrimonio, spe-
ctare è Quatuordecim non auderent, metu pœ-
næ Theatralis, pronunciauit, Non teneri eos,
quibus ipsis, parentibusue eorum Equester Cen-
sus unquam fuisse. Quatuordecim isti Gra-
dus, siue Ordines, quia in ijs Equites resi-
debant, Equestria dicuntur à Seneca, libro se-
ptimo De Beneficijs. Et libro quarto Contro-
uersiarum.

LEX IULIA SVM

IN

IN ROMANA REPUBLICA parsimonia et frugalitatem primo non leges, nec poenae continuerrunt: Sed erat cuique ad retinendas eas magistra paupertas atque continentia. Si quid autem nonnunquam luxuriosius actum uideretur, Censoria animaduersio interueniebat. Sed & domestica disciplina singulorum ita instituta erat, ut ab omnibus uoluptatibus & delitijs abhorreret. Exemplo sunt Quintia prata, & filia M. Curiij, notatusque Consularis Senex, quod decem pondo argenti facti haberet. Cum autem defuncta Punicis Macedonicisque bellis respub. arma in Asiam uertisset, quasi contagione quadam luxuria uoluptatesque primum Romano militi, postea etiam plebi obrepserunt, eoque tandem peruentum est, ut Asiam magistram suam Roma longo interuallo post se uictam relinqueret. Huic malo dum remedium quaeritur, latae sunt leges Sumptuariæ: Ex quibus prima fuit Orchia, quæ conuiuas ad certum numerum redigebat, de modo Sumptuum nihil constituit. Huic Legis latio incurrit in annum quingentesimum septuagesimum primum ab urbe condita, in Con-

LEGVM ANTIQ.

fulatum uerò M. Claudij Marcelli, & Qu. Fabij Labeonis. Legem tulit Orchius tribunus plebis.

Fannia

Post annum deinde uicesimum secundum lata est Fannia de Sumptibus: Ne quis uidelicet plus, quam centenos asses insumeret, & id ludis tantum Romanis, Plebeis, & Saturnalibus, alijsq; quibusdam statis diebus. Decem deinde alijs diebus in singulos menses triceni aeris in conuiuiorum sumptus concessi erant. Cæteris autem diebus plus q̄ denos insumere lex uetabat. Cautum etiam erat, Ne quid uolucrum poneretur præter unam gallinam, quæ non esset altilis, quod deinde caput translatum per omnes alias sumptuarias leges ambulauit, authore Plinio libro decimo, capite quinquagesimo. Tulit autem hanc legem C. Fannius Strabo, qui Cos. fuit cum M. Messala annis undecim ante Punicum bellum tertium.

Didia.

Sequitur hanc Didia, quæ non solum Romanis ciuibus, sed etiam uniuersis Italis iugum suum imposuit, sanxitq; præterea, Vt Qui inuitarent, & qui inuitati adfuissent. poena legis tenerentur. Lata est Lex à Didio Tribuno plebis, Appio Claudio Pulchro, Qu. Metello Macedonico Cos. annis decem & octo post Fanniam. In tantis

tum excreuerat luxuria, ut intra tam paucos annos nouam legem ferre, pœnas augere, atq; etiam ad socios extendere opus esset.

Deinde autem lata est lex Licinia, quæ in cæteris quidem Fannia par fuit, nuptijs tantũ duce. Licinia.
 nos indulfit, certisq; dieb. statuit æris tricenos, deinde carnis aridæ & falfamentorum certũ pondus in dies singulos constituit. Ea autem quæ terra, arbore, uite, nata essent, promiscuè largita est. Ab hac lege Centenarias cœnas uocabant, in quas ex lege non plus centussibus præter terra nata impendebantur, authore Festo lib. 3. Tulit eam P. Licinius Crassus cognomine copijsq; iuxta diues, qui cum Cn. Lentulo Consul fuit anno sexcentesimo quinquagesimo septimo urbis conditæ.

Post hæc ingentia ac ancipitia bella remp. occupauerunt. Italicum primũ, moxquæ ciuile Marianum, quibus, ut fit, cum legum metus excessisset ex animis hominum, multiquæ in magnis opibus belluarentur, atque ampla patrimonia deuorarent, L. Sylla Dictator, qui eo tempore ægram rempub. asperis medicamentis curabat, legem sumptuariam & ipse tulit, quam Cor-

LEGVM ANTIQ.

Corne neliam uocant. Legis sententia erat, ut Calendis, Idibus, Nonis diebusq; ludorum, & ferijs quibusdam solennibus tricenos nummos insumere ius esset. Ceteris diebus omnibus ternos tantum sestertios præfinit. Eadem lege minora rebus precia imposita sunt.

Aemi- Inuenitur apud authores etiam Aemilia Sumptuaria, quam tulisse uidetur M. Aemilius Scaurus Cos. Pli. lib. 8 cap. 57. Sorices & ipsos hyme condi, author est Nigidius, sicut glires, quos Censoriæ leges, princepsq; M. Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademere, quam conchyliam aut ex alio orbe aduectas aues. Hæc autem lex nõ quo sumptu, sed quibus cibus cœnæ instruerentur continebat.

Antia. Lata est etiam lex Antia Sumptuaria, quæ præter certum numerum æris, qui in conuiuia erogaretur, id etiam sanxit: Ne quis magistratus aut magistratum capturus, nisi ad certas personas cœnandi causa accederet. Tulit hanc legem Anitius Restio, sed paulo post consensu repudiata est. Legis Sumptuariæ meminit Cicero lib. 7. epist. familiarium ad Gallum. Lex Sumptuaria, inquit, quæ uidetur *Antia* attulisse, ea mihi
fraudi

fraudi fuit. Nam dum uolunt isti lauti terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorẽ adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suauius. Et Suetonius ait Cæsarem Dictatorem legem præcipuè Sumptuariam exercuisse, dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra uetitum retinerent portarentq; ad se, submissis nonnunquam licitoribus atq; militibus, qui apposita iam è triclinio auferrent.

Post hæc legem Sumptuariam etiam Augu- Julia.
stus tulit, princeps, si ulla alia re, frugalitate certe, ac sumptuum moderatione maxime commendandus, atq; ea lex postrema ad populum peruenit. Qua quidem aliquid de superiorum legum duritia remissum est. Nam profestis diebus ducenti nummi permittebantur, Festiuis autem diebus trecenti, nuptijs uerò & repotijs mille. Postea Edicto Tiberij concessum est, ut sumptus coenarum per dierum uarias solennitates à trecentis sestertijs ad usq; duo millia propagari posset, ut his saltem finibus efferuescens, seseq; longè ac late proferens luxuria contineri, coërceriq; posset. Dicuntur hæc leges etiam Cibariæ, quas ex Rhetris Lycurgi Romam translatas esse scribit

LEGVM ANTIQ.

Amnianus lib. 16. Præterea Gellius lib. 2. cap. 24. & lib. 20. cap. 1. & Macrobius lib. 2. cap. 25. plura de his scribunt. Et hæcenus quidem de legibus Iulij, in quas etiam alias de eisdem rebus latas coniecimus, ob Augustæ familiæ inclytam per omnes terras, omnesq; ætates amplitudinem atq; Maiestatem.

LEX LICINIA DE CONSV.

le ex plebe creando, atq; ære alieno minuendo.

Licinius Stolo Trib. pl. tres simul leges tulit. Vnam Agrariam, de qua inter Agrarias dictum est. Alterã, quæ tamen prima promulgata est, de ære alieno minuendo, ut deducto eo de capite, quod usuris pernumeratũ esset, id quod superesset triennio æquis portionibus persolueretur. Hæc lex maxime plebi placuit, exhaustæ fœnore, atq; ære alieno obrutæ, itaq; huius maxime actionis fiducia etiam reliquas duas Tribuni susceperunt. Tertia lex fuit de altero Cos. ex plebe creando. Nam ad ea tempora soli Patricij in maiorum magistratuum possessione erant, quæ res plebis potentiam uehementer debilitabat. Quare

in hanc

in hanc legem pertinacissimè à Patribus pugnatum est. Conciones atq; adeò contentiones potius apud Liniū habentur. Sed uicti tandem Patres legem perferri passi sunt, atque ita primus de plebe Cos. factus est L. Sextius Lateranus, cū antea per annos trecentos octoginta nouem nemo de plebe, aut consulatu, aut præfectura urbis, Magisteriūve aliquo potitus esset. Deinde autem sancitum est, ut semper alter utique Cos. de plebe crearetur, quod deinceps obseruatum est. Hæ autem tres leges ciuitatem discordia laborantem propter ordinum dissidia in concordiam reducerunt, simulque & patrum nimiam potentiam castigârunt, & plebeiam humilitatem ita extulerunt, ut deinde plebs à patribus contemni desierit.

LEX LICINIA ET

Ebutia.

Æ duæ leges contra ambitiosas atq; quæstuosas magistratuū rogationes latæ sunt, quib. illis facultas præciditur, sub nomine et prætextu popularis cōmodi siue se, siue suos locupletare.

Cic. de lege Agraria cōtra Rullū: Quos tandem

Decem.

LEGVM ANTIQ.

Decemuiros creare uult? Se primū. Qui licet? Le-
ges enim sunt ueteres, neq; eæ consularēs, si quid
interesse hoc arbitramini, sed Tribunitiæ, uobis
maioribusq; uestris uehementer grata atq; iucun-
dæ, Licinia est lex atq; altera Eburia, quæ non
modò eum qui tulerit de aliqua curatione ac po-
testate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines,
excipit, ne eis potestas curatione mandetur. Idē
pro domo sua ad Pontifices: Præterquam quòd,
ne id quidem per legem Liciniam, ut ipse tibi cu-
rationem ferres, facere potuisti. Ex his uerbis
Ciceronis tam claris, tamq; non ambiguis facile
sententia legum Liciniæ & Ebutiæ perspicitur.
Sed hæ quo tempore latæ sunt, cum præsertim
eas Tribunitias esse Cicero dicat, scire non pos-
sum, cum maxima pars Romanarum Annalium
temporum iniuria perierit. Ad has leges Cicero
etiam lib. 13. ad Atticum alludere uidetur. Atq;
hoc etiam accepi, non solitos maiores nostros le-
gare in decem qui essent imperatorum necessarij,
ut nos ignari pulcherrimorum institutorum, aut
negligentes potius M. Lucullum & L. Murenam
& cæteros ad L. Lucullum misimus. Fuit autem
M. Lucullus frater L. Luculli, Murena uero gen-
tilis

tilis & cognatus. Nam & Murenæ & Luculli
ex gente Licinia fuerunt, cognominibus tantum
distincti.

LEX LICINIA DE IUDICIO

communi diuidundo.

VIVS legis obscura admodum
est ratio, cuiusq; uno tantum, quod
sciam, in loco fiat mentio, nempe
apud Martianum in. l. Finali. ff. de
alienatione iudicij causa facta. Si quis, inquit, iu-
dicij communi diuidundo evitandi causa rem alie-
naverit, ex lege Licinia interdicitur ei, ne com-
muni diuidundo iudicio experiatur. Hactenus
Martianus.

LEX LECTORIA DE CIR.

cumscriptione adolescentum.

ECTORIA lex eum, qui ado-
lescentem, aut furiosum, quiq; suæ
authoritatis iurisq; non esset, cir-
cumscripsisset, fraude doloûe malo
iudicio publico persequabantur. Iubebat etiam
huiusmodi personis Curatores dari. Cicero lib.
3. de Divinatione. Inde tot iudicia de Fide mala,
Tutelæ,

LEGVM ANTIQ.

Tutela, Mandati, pro socio, fiducia, reliqua que ex empto, aut uendito, aut conueto, aut locato contra fidem sunt. Inde Iudicium publicum rei priuata lege Lectoria, Idem lib. 3. Officiorum. Atq. iste dolus malus etiam legibus erat uindictus, ut Tutela XII Tabulis, Circumscriptio adoleſcentū lege Lectoria, et sine lege iudicijs in quibus ex fide bona agitur. Item Capitolinus in Antonino Philosopho: De Curatoribus uero, cū ante non nisi ex lege Lectoria uel propter lasciuia, uel propter dementiam darētur, statuit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis. Hanc legē Alciatus nunquam sine summi honoris præfatione à nobis nominandus Quinam uicenariam apud Plautum in Pseudolo in persona Calidori adoleſcentis, dici putat, quem uide lib. 6. parergon Iuris ciuilis cap. XVI. Legem autem tulit Qu. Latorius.

LEX MANILIA.

LEX Manilia Quæstio constituta est bello Iugurthino in eos, qui pecunias à rege accepissent. Salustius de bello Iugurthino: Interea Roma, inquit, Bracchus Manilius Lemetanus Tr.

pl. roga.

pl.rogationem ad populum promulgat, ut quæ-
retur in eos, quorū consilio Iugurtha Senatus de-
creta neglexisset, quique ab eo in legationibus &
Imperijs pecunias accepissent, qui elephantos,
quique perfugas tradidissent, itemque qui de pace et
bello cū hostib. pactiones fecissent. Ad hęc Quæ-
stionē exercendā constituti erant tres Quæsito-
res, inter quos fuit M. Aemilius Scaurus, qui quā-
uis et ipse huic crimini affinis esset, artificio tamē
quodā perfecerat, ut non solum inter reos nō reci-
peretur, sed etiā Quæstor ipse ac iudex in alios
iudiciū exerceret. Quæstione autē hac publica cō-
demnati sunt quatuor Consulares uiri, atque unus
Sacerdos C. Sulpicius Galba. Cōsulares autē fue-
rūt L. Calphurnius Bestia, C. Portius Cato, Sp.
Albinus, L. Opimi⁹, qui C. Gracchū interfici cu-
rauerat, quā ob causam potissimū à Gracchanis
iudicibus. i. Equitibus è ciuitate sublatus est, cū
antea à populo, accusante Qu. Decio Trib. pl.
quod indemnatos ciues in carcerem coniecisset,
absolutus esset, ut scribunt Florus lib. sexagesimo
& Cicero in Bruto. Hęc autem lex inuidiosa ad
modū nobilitatis potentiam uehementer afflixit,
tumque primū plebs iacentibus nobilibus, novos
homines

LEGVM ANTIQ.

homines ambitiosos atq; cupidos ad honores eue-
here cœpit, ex quo paulò post atrox bellum civile
sequutum est, in quo magna parte nobilitatis ex-
tincta, ipsi tandem nobiles duce Sylla uicerunt,
populusq; et præsertim Equester ordo malè con-
sultorum pœnas acerbissimas dedit.

LEX MANILIA DE BEL.

lo Mithridatico.

M A C autem lege Manilia belli Mi-
thridatici cura Cn. Pompeio Ma-
gno demandata est, reluctantibus
patribus, plebe uerò omnibus utri-
bus annitente. Mouebat autem Patres L. Luculli
authoritas, qui ea tempestate sceleriter hoc bellū
gerebat, & penè confecerat: quem à reliquijs bel-
li abstrahi, eiusq; consumati laude & gloria frau-
dari iniquum censebant. Plebem autem agitabant
cum innata leuitas, tum odium Luculli, fauorq;
erga Pompeium. Tulit igitur legem Manilius
Trib. pl. quem Paterculus semper uenalem atque
alienæ ministri potentia fuisse scribit. Legem
autē suasisit Cicero Prætor oratione amplissima,
in qua simul & magnitudinem difficultatemq;
belli demonstrat, & Pompeium magnis laudibus

ornat.

ornat. Hæc autem acta sunt L. Volcatio, M. Lepido Consulibus. Salubris uero Reipub. rogatio Manilia fuit: Nam eo bello singulari Pompeij sceleritate ac uirtute Mithridates omnibus rebus exutus, filij sui scelere mortem sibi afferre conatus est, populoque Romano uectigalia antiqua omnia restituta, ac noua insuper adiecta sunt. De qua re plura scribunt Historici. Meminit huius legis Quintilianus libro secundo his uerbis: Nec me fallit eas quoque leges esse, quæ non in perpetuum rogentur, sed de Honoribus, aut Imperijs, qualis Manilia fuit, de qua Ciceronis oratio est.

LEX MANILIA DE

Suffragijs Libertinorum.

ANC legem, authore Pediano, idem Manilius tulit, ipsis Compitalibus, post pauculos dies q̄ tribunatum inierat. Ut autem ratio ipsius legis plenius percipiatur, pauca de Libertini Ordinis suffragijs dicemus. Cum igitur Romæ triginta quinque Tribus essent, in quas uniuersus Po. Ro. distributus erat, Libertini ex instituto Seruij Tullij in quatuor tantum Urbanis Tri-

LEGVM ANTIQ.

bubus suffragia ferebant, cum Rusticæ propriè in-
 genuorum essent, ut inquit Plinius. Multoq. tem-
 pore nemo libertinus in tribu Rustica census fuit
 præter Vindicium, cui ob coniurationem Aequi-
 liorum detectam, optio à P. Valerio Consule da-
 ta est, ut in qua tribu uellet suffragium ferret, ut
 scribit Plutarchus in uita Publicolæ. Ipsi deinde
 Censores, ad quorû curam hæc pertinebant, ma-
 xima opera hoc egerunt, ne libertini Rusticis tri-
 bus immiscerentur. Appius autem Claudius,
 cum in Censura, quas sperauerat in Senatu opes
 non esset consecutus, ad humilimam plebè se con-
 tulit, ac libertinos in omnes tribus distribuit, non
 nullos etiam in Senatum allegit, quamuis eam le-
 ctionem ratam nemo habuerit. Hi autem cum &
 multi essent, ac assiduè in foro uersarentur, cum
 in alijs urbanis actionibus, tum uerò in comitijs
 planè dominabantur, statumque ciuitatis turba-
 bant, mandando infimis quibusque honores, quip-
 pè opera illorum Cn. ille Flavius & ipse liberti-
 ni generis ad ædilitatem summa cum Nobilita-
 tis indignatione peruenerat. Ipsa uerò plebs
 ingenua agriculturæ operam nauabat, nec in-
 teresse omnis ciuilibus negotijs poterat, ita fie-
 bat,

bat, ut omnia quæ per populum agebantur, forensis illa factio ageret. Quæ res cum totius rei publicæ faciem turpitudine quadam deformaret, Qu. Fabius Rutilianus Censor libertinos omnes in quatuor Urbanas Tribus, in quibus antea fuerant, coniecit. Et Linius quidem Urbanarum Tribuum nomen tum primum emeruisse scribit. Dionysius autem Halicarnassæus author ipso Lino haud paulò diligentior, Quatuor illas Seruium Tullium instituisse tradit, quem nos libentius sumus secuti. Sæpe postea libertini, cum se Rusticis tribubus infudissent, inde emoti sunt. Cæterum L. Cornelius Cinna Cos. pulsus per dissensionem ciuilem ab Octauio collega, Libertinis pollicitus est, si ad recuperandam dignitatē suam auxilio eorū adiutus esset, distributurū se eos in triginta quinque Tribubus; et paulò post occupata urbe, quod promiserat præstitit, cuius rei Appianus & Florus authores sunt. Improbata autē post uictoriā nobilitatis Cinne tyrannide, actisq; eius rescissis, etiā libertinis Cinne beneficiū ereptum est. Nec quisq; deinde causam eorū recepisse traditur, præter hunc Cn. Manliū, qui Libertinorū ac seruorū manu subnixus, perditissimam legē tulit, ut liber-

LEGVM ANTIQ.

tinis in omnibus tribubus suffragium esset, idq; per tumultum egit, & cliuum Capitolinum ob-
 sedit. Hunc autem cœtum L. Domitius Aenobar-
 bus Quæstor perrupit, atque disiecit, & quibus-
 dam Manlianis interfectis, Libertinos omnes, i-
 psūque Maniliū à spe ferendæ legis remouit.
 Hæc legis Maniliæ sententia fuit, de qua & Cæ-
 cero pro Milone loquitur.

LEX MARIA

De Pontibus.

HAEC LEX AD COER-
 cendum Ambitum Pontes angus-
 tiores fecit, ut dicit Cicero libro
 tertio De Legibus. Erant autem
 Pontes in campo Martio, per quos suffragia fere-
 bantur, ut colligitur ex Cicerone libro primo ad
 Herennium, ubi de Constitutione diffinitiuæ tra-
 ctat, & ex Suetonio in Cæsare, ubi dicit coniu-
 ratos in animo habuisse Cæsarem in campo per
 comitia tribus ad suffragia uocantem, diuisis par-
 tibus è ponte deijcere, atque exceptum trucidare.
 A quo autem Mario Prætorène, an Consule
 VII. lata sit hæc lex non magni momenti, affir-
 mare non possum.

LEX

LEX MARIA

De Moneta.

MARIA LEGE RATIO

Nummaria constituta est, quæ eo tempore ita uaria erat, ut homines quid haberent ignorarent. Cicero libro tertio de Officijs: Ne Marius quidem Grati- dianus officio boni uiri functus est, tunc, cum Prætor esset, collegiumq; Prætorum Tribuni plebis adhibuissent, ut res Nummaria de commu- ni sententia constitueretur. Iactabatur enim tem- poribus illis nummus sic, ut nemo scire posset, quid haberet. Conscripserunt communiter Edi- ctum cum pœna & iudicio, constitueruntq; ut omnes simul post meridiem in rostra descende- rent, & cæteri quidem alius alio. Marius à sub- sellijs in rostra recta, & quod communiter com- positum fuerat, solus edixit. Quod autem Cice- ro hic Edictum dicit, Plinius legem uocat libro tricesimo tertio, cap. nono, de Denario loquens: Alij, inquit, è pondere subtrahunt, cum sit iustum octoginta quatuor è libris signari. Igitur ars fa- cta Denarios probare, tam incunda lege plebi, ut Mario Gratidiano uicatum totas statuas dicârît.

LEGVM ANTIQ

Ad has autem statuas etiam ihus & cerei adhibi-
ti sunt, quo modo dijs supplicabatur. Huius rei au-
thores sunt Cicero & Seneca libro tertio de Ira.
Hic est ille Marius Gratidianus, cuius caput Ca-
tilina per urbem tulit, quod ei inuidiosissime ob-
ijcit Cicero.

LEX MEMMIA DE

Calumniatoribus.

EMMIA lege Calumniatoribus
pœna constituta erat. Calumnian-
tur autem, qui falsas accusationes
instituant, fraude doloque malo. Ci-
cero pro Roscio Amerino: Ita tamen te quæstus
cupidum esse oportebat, ut horum existimatio-
nem & legem Memmiam putares aliquid ualere
oportere. Vlpianus in l. i. ff. ad Senatusconsultum
Turpilianum: Calumniatoribus, inquit, pœna
lege Memmia irrogatur, sed non utique qui non
probat quod intendit, protinus calumniari ui-
detur. Papinianus etiam in l. Quæsitum. ff.
de Testibus ait, eos qui in publicis iudicijs ca-
lumniæ damnati sunt, postea in iudicio publico
testimonium dicere non prohiberi Lege Mem-
mia. Cautum etiam erat hac lege, Vt absentes

reip.

reip. causa iudicium subire non cogerebantur. Vale-
rius lib. 3. Contra M. Antonius ille disertus Qua-
stor proficiscens in Asiam Brundisium iam per-
uenerat, ubi literis certior factus, Incesti se postu-
latum apud L. Cassium Praetorem, cuius Tribu-
nal propter nimiam seueritatem scopulus reorum
indicebatur, cum id vitare beneficio legis Memmiae
sinceret, quae eorum qui reipublicae causa abessent
recipi nomina uetabat, in urbem tamen recurrit.
Haec lex in libris Iuris civilis duobus in locis fal-
so legitur Rhemnia pro Memmia. Quas enim un-
quam, apud Romanos, nominis alicuius Rhem-
nius fuit, a quo lex denominationem haberet?
cum contra Memmij & honoribus summis fun-
cti, & apud Historicos & Oratores celebres
sint. Praeterea cum haec lex cum apud Cicero-
nem tum apud Valerium incorrupte ac recte le-
gatur, nemo uel mediocri iudicio praeditus du-
bitabit, quin in duobus illis locis supra productis
non Rhemnia sed Memmia legendum sit. Vnde
magis miror, quosdam Ciceronis Interpretes lo-
cum illum pro Roscio ex libris legum conatos e-
mendare, nulla nec probabili nec uersimili ratio-
ne apposita.

LEGVM ANTIQ.

LEX MENIA DE AVTHO.

ritate Patrum.

HÆC lex de minuenda au-
thoritate Senatus lata est. Au-
thoritatem autem non uoto
opinionem grauitatis, pruden-
tia, ac magnitudinis cuiusdã,
quam in magnis ac claris uiris esse credimus: sed
consensum maioris uel prudentioris alicuius, sine
quo res à nobis actæ ipso iure, nihil ualent. Hinc
uocabant antiqui Autores mulierum, sine quorũ
consensu, quæcunque egissent mulieres rata non
erant, ut scribitur Lilius lib. 37. & Cicero pro
Flacco & A. Cecinna. Quid autem sit Autho-
rem fieri, tradit Paulus in. l. Etiam si. ff. de Au-
thoritate & consensu Tutorum. Etiam si, inquit,
non interrogatus Tutor author fuerit: ualet au-
thoritas eius, cum se id probare dicit, quod agi-
tur: hoc est etiam Authorem fieri. Antiquitus igitur
id iuris Patres habebant, ut tum demum rata
essent quæ populus iusserat, si Patres authores
fierent, id est, cum rem factam probarent. Lilius
lib. 6. Et ne is quidem finis certaminum fuit: quia

Patri.

Patricij se auctores fore negabant. Et Victori-
 nus ait, sine auctoritate & consensu Senatus nul-
 lam legem olim ferri potuisse. Cum autem saepe
 fieret, ut Patres rerum à populo decretarum au-
 thores fieri nollent, lata est lex Menia, quam ita
 moderati sunt latores, ut Patribus auctoritas qui-
 dem relinqueretur, sed enervata plane ac inutilis.
 Cui enim antea post latum suffragium auctori-
 tas Patrum requireretur, sanxit legislator, ut in-
 te initum suffragium auctores fierent eius rei,
 quã populus iussurus erat, ita fiebat, ut quicquid
 populus iussisset, ex auctoritate Patrum actum
 videretur. Livius li. primo. Decernerunt enim, ut
 cum populus regem iussisset, id sic ratum esset, si
 Patres auctores fierent: hodieq; in magistratibus
 legibusq; rogandis usurpatum idem ius ut adem-
 ptum, priusquam populus suffragium ineat, in in-
 certum comitiorum euentum Patres auctores
 fiunt. Et Cicero pro Plancio. Nam si ita esset, ut,
 quod Patres apud maiores nostros tenere non po-
 tuerunt, ut repræhensores essent comitiorum, id
 haberent Iudices, quod etiam uel minus est feren-
 dum: Tum enim magistratum non gerebat is qui
 ceperat, si Patres auctores non erant facti: nunc

LEGVM ANTIQ.

postulatur à uobis, ut eius exilio qui creatus sit,
 iudicium P. Ro. reprehendatis. Hinc est quod
 Salustius in oratione Maeri Trib. pl. dicit: Libe-
 ra, inquit, ab authoribus Patricijs suffragia maio-
 res uestri parauerunt. Hanc autem legem à Trib.
 pl. Menio latam fuisse arbitror, cum etiam antea
 in eadem potestate M. Curius Patres authores
 fieri coëgisset. Plinius de uiris illustribus, de Cu-
 rio loquēs: Trib. pl. Patres authores fieri epēgit
 comitijs, quibus plebeius magistratus creabatur.
 Item Cicero in Bruto: M. Curium, quod is Trib.
 pl. Appio Cæco diserto homine comitia contra
 leges habente, cum de plebe Consulem non acci-
 piebat, Patres antea authores fieri coëgit; quod
 fuerit permagnum lege Menia nondum lata. Hac
 igitur ratione Patribus adempta est authoritas,
 quam ijs Romulus, ut scribit Dionysius tradide-
 rat, quamuis sub specie quadā usurparetur. Qua-
 re quidam, dum superiorem locum Liuij interpre-
 tantur, falso existimârunt Liuium de Cæsaribus
 loqui, qui Patribus antiquum illud authoritatis
 ius u. ademissent, cum iam dudum lege hac Me-
 nia ablatum fuisset.

LEX

LEX METELLA

AE C lex non ita multum ad statum reip. pertinuit, sed magis ad Fullones. Plinius lib. 35. ca. 17. ubi de creta loquitur, qua uestes poliuntur: Umbrica, inquit, non nisi poliendis uestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum lex Metella ex ter Fullonibus dicta, quam C. Flaminius & L. Aemilius Censores dedere ad populū ferendam, adeo omnia maioribus cura fuerunt. Ex his constat hanc legem de ratione poliendarum uestium Fullonibus datam, quam ex praecepto et uoluntate Censorum, Metellus tulit ad populū, unde lex Metella dicitur.

LEX OPPIA DE MVN-

do muliebri.

ANC legē ad coërcendam mulierum luxuriā tulit C. Oppius Trib. pl. Qu. Fabio Maximo, Tib. Sēpronio Graccho Consulibus in medio ridore belli Punici Secundi: Ne qua mulier plus semuncia aurī haberet, neu uestimento uersicolori uteretur, neu iuncto uehiculo in urbe oppidone, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum
publi-

LEGVM ANTIQ.

publicorum causa ueheretur. Post hæc autem, cum quieta à bellis tam ancipitibus esset resp. M. Fundanius & L. Valerius Trib. pl. de Oppia lege abroganda ad populum tulerunt. Dixit pro lege M. Portius Cato Consul, rursus contra legem Tribunus L. Valerius, quorum orationes disertæ sanè atque uehementes apud Liuium extant. Lex autem populi iussu, ingenti sceminarum gaudio antiquata est, uicesimo anno quam lata erat, author huius rei Liuius lib. 37.

LEX PAPYRIA DE SA-

crandis agris.

NTIQ. VA consuetudo in rep. Romana fuit, ut consecrarentur ædes, quæ Sacræ appellantur, agri præterea de hostibus capti, cuiusmodi fuit ager Carthaginensis, ut scribit Cicero contra Rullum. Campus etiam Martius expulsis regibus sacratus fuit, authore Liuius lib. ij. Sacrabantur præterea aræ, quæ religionem loco afferrent, in quo erant consecrata, ut ara Martis in campo Martio, ut tradit Liuius lib. 39. Prohibuit igitur lex Papyria iniussu populi, ædes, terram, aramque consecrare. Hanc autem legem male intel-

le intellexit P. Clodius, qui putauit iussu populi
 etiam priuatorum ciuium ædes consecrari, eaq̃
 ratione possessoribus auferri posse, ut scribit Ci-
 cero pro domo sua ad Pontifices. Tulit autem le-
 gem Qu. Papyrius Trib. pl. sed quo tempore in-
 certum. Agri autem qui consecrabantur in nul-
 lius bonis erant ex iure Romano, quemadmodũ
 & ciuitates, si in ijs aratrum ductum esset, quod
 passa est Carthago, omnia iura ciuitatum quasi
 morte habere desinebant, authore Modestino in
 l. Si Vsfuuctus. ff. Quibus modis Vsfuuctus
 uel usus amittatur. Ad hanc consuetudinem etiã
 alludit Horatius Carminum lib. 1. Ode 16.

Ira Thyesten exitio graui

Strauere, & altis turribus ultimæ

Stetere causæ, cur perirent

Funditus, imprimeretq; muris

Hostile aratrum exercitus insolens.

Fuit igitur, ut Acron inquit, eadem consuetu-
 do & condendis & euertendis ciuitatibus. Ara-
 trum enim, cum conderentur urbes, duci consue-
 nisse ex Virgilio, & Plutarcho in uita Romuli,
 itemq; Cicerone Philippica .ij. notius est, quam
 ut hic diu sit immorandum. Antiquum autem il-

lum

LEGVM ANTIQ.

lum morem in euertendis urbibus retulisse uide-
tur fortissimus sapientissimūq; princeps Frideri-
cus Aenobarbus Augustus, qui Mediolanum ca-
ptum euersumque aratro uertit, ut ostenderet o-
mnia ciuitatis iura inde penitus sublata. Idem in
Brixiam & Bononiam statuisse Henricum scri-
bunt, Bartolus in. l. aut facta. §. Nonnunquam.
ff. de pœnis, & Panormitanus in. c. Dilectus. ex-
tra. de Simonia.

LEX PAPYRIA DE

Nexis.

X iure XII tabularum constitutū
olim fuit, ut debitores, si soluendo
non essent, creditori sese nexum da-
re cogerentur, ut miser scilicet de-
bitor, quod in ære nō haberet, lueret in corpore.
Erat autem nexorū miserrima conditio, cum ad
omnes iniurias cōtumeliasq; creditorum expositi
essent, & catenis constrieti, multis laborib. quasi
serui attererentur. Hoc igitur ius ad extremum
ob L. Papyrij foeneratoris singularem libidinem
ac crudelitatem esse desijt. Is cum C. Publium æ-
rate formaq; præstantem adolescentem, qui se ei
ob æs alienum paternum nexum dederat, de tur-

pissimo

pissimo obsequio appellare ausus fuisset, atque ad
 adolescens ingenuitatis magis, quam presentis for-
 tunæ memor, impudicum ac incestum sermonem,
 non solum animo, sed ne auribus quidem recipe-
 ret, indignatus scenerator tergum iuuenis uerba
 ribus lacerauit. Quæ indignitas cum in populum
 uociferante adolescente emanasset, ingens con-
 cursus factus est: ibi ob repentinum tumultum cõ-
 uocato Senatu, negotiũ Consulibus L. Papyrio,
 et C. Petilio datum est, ut legem ad populum fer-
 rent. Ne quis nisi qui noxam meruisset, donec pœ-
 nam lueret, in compedibus aut in neruo tenere-
 tur. Pecuniæ debitæ bona debitoris non corpus
 obnoxium esset. Ita nexi soluti cautumq; in poste-
 rum ne necerentur. Author Liius lib. 8.

LEX PAPYRIA DE RE-

fectione Trib. pl.

. Papyrius Carbo Trib. pl. roga-
 tionẽ tulit, ut eundem trib. pl. quoti-
 es quidẽ uellet creari liceret, quod
 multis legib. uetitum erat. Rogatio-
 nẽ Carbonis disertissimi ciuitatis, atq; in his etiã
 C. Lælius & P. Africanus dissuaserunt, in que
 etiã oratione P. Africanus dixit, Tib. Gracchiã

DE LEGVM ANTIQ.

iure caesum uideri. Suasit contra Rogationē C. Gracchus, sed Scipio obtinuit, lexq; admodum popularis uisa, suffragijs populi repudiata est. Cuius rei authores sunt Florus lib. 59. & Cicero in Lælio. Hic est ille C. Carbo homo seditiosus, qui eidem illi Scipioni uim attulisse existimatus est, authore Cicerone lib. ij. epistolarum ad Qu. Fratrem. Et cum deinde à L. Crasso oratore præstantissimo accusatus fuisset, dissidens causæ suæ Cætharidas sumpsisse dicitur, ut scribit idem Cicero lib. 9. epistolarum ad Papyrium Pætum.

LEX PAPHYRIA MO-

netaria.

ASSES quibus olim Po. Ro. utebatur, uario & diuerso pondere percussi sunt, pro ratione temporum, statuq; reip. Cæterum post bellum Punicum secundū Asses Semunciales facti sunt lege Papyria, ut tradit Plinius lib. 33. ca. 3. Quis autem ex gente Papyria hanc legem tulerit, non traditur.

LEX PEDIA.

LEGE

LEGE Pedia, quam Consul Peditus collega Cæsaris Octavianus tulit, omnibus qui Cæsarem patrem interfecerant damnatis, aqua & igni interdictum est. Ex his autem præcipui fuerunt, M. & D. Bruti, C. Cassius, Sulpitius Galba, Tullius Cimber, C. Trebonius, Seruilij duo cognomento Cascæ, et multi alij, qui diuersis modis, omnes tamen mox miserè periere. Consul autem Peditus ædita proscriptione Triumvirali, cum in urbe tumultus ac consternatio orta esset, Urbem circumiens, ac laboribus solitudineq; confectus, interijt, authore Appiano, lib. quarto bellorum ciuiliū. Meminit huius legis Suetonius in Nerone & Galba.

LEX PETILIA DE
Peculatu.

PETILIA LEGE PECULATUS quæstio constituta est in eos, qui pecuniam ex præda bello Asiatico, quod cum rege Antiocho gestum est, interuertisse in sumalabantur. Hoc autem maxime pertinebat ad L. Scipionem, qui bellum illud Consul gesserat, atque ad Legatos eius

LEGVM ANTIQ.

Quæstoresq;. In omnes præterea, qui pecuniam publicam ad suos usus auerterant, Terentio Culo leoni Prætori, quoad in magistratu fuit, Quæstio mandata est. Vnde Liuius libro tricesimo nono scribit Cn. Manlium Volsionem serius triumphasse, ne Qu. Terentio Prætores causam lege Petilia diceret. Pœna autem legis erat, ut lite æstimata, si pecunia iudicata ex damnati bonis redigi non posset, duceretur reus iussu Quæstoris in uincula, ibiq; ad finem usque uitæ esset. Deinde post mortem nudus ante carcerem projiceretur. De qua re plura scribit Liuius libro tricesimo octauo.

LEX PETRONIA.

V Adere principaliter hæc lex lata sit, affirmare non ausim, duo tamen ea cauta fuisse inueni, Primò, Ne dominis potestas esset ad bestias depugnandas suo arbitratu seruos tradere. l. Circumcidere. ff. ad legem Corneliam de Siciarijs. Secundò, Vt ei, qui iure uiri delatum adulterium non peregisset, nunquam postea deferre hoc crimen permitteretur. l. Abolitionem. C. ad legem Iuliam de Adulterijs & stupris.

LEX

CATALOGVS. 98
LEX POMPEIA DE

iure Coloniarum.

COLONIAS olim Romani ad exemplum Græcorū plurimas in uaria loca deduxerunt, quæ essent ceu propugnacula Imperij, atq; rei pub. Romanæ quasi effigies quædam & simula- chra. Hæ autem colonie duorum generum fue- runt. Nam aliæ Romanæ, aliæ Latinæ diceban- tur, propter iuris diuersitatem. Nam Romanæ co- lonie ciuium Romanorum erant, quibus ius ciui- tatis non minus ac ijs qui in urbe habitabant, inie- grum erat. Latinæ autem Colonie, tametsi & i- pse à Romanis, et ex Romanis constituerentur, non tamen simulac deductæ erant. Romanorum ciuium iure, sed Sociorum, id est, Latinorum iure utebantur. Ex iure enim Romano ita com- paratum erat, ut si ciues Romani in Latinam Co- loniam nomina dedissent, uel sua uoluntate, uel metu mulctæ, aut pœnæ alicuius, ipsi Latini iuris fierent, Ciuitatemque amitterent. Cuius rei author est Cicero pro Domo sua ad Pon- tifices, & pro A. Cecinna. Si autem Latini in Coloniam Romanam essent profecti, ciues Roma

LEGV M ANTIQ.

ni propterea non fiebant, sed Latini iuris erant, ut scribit Lilius libro tricesimo quarto, de Ferentinatibus. Huiusmodi igitur discrimen inter Latinas & Romanas Colonias fuit. Cæterum postquam Latinis, id est, Socijs ciuitas data est, lege, ut diximus, Iulia, cœperunt Latini omnes, qui in Latio erant, & plerique Itali ciuitatis iure uti, a quo tamen exclusæ erant Transpadanæ Colonie, quæq; extra Italiam finitimæ Pado in agro Gallico erant constitutæ, ut Ariminum & reliquæ. His igitur Cn. Pompeius Strabo Consul lata lege idem ius dedit, quod Latinis, id est, ut Ascinius inquit, ut petendi magistratus gratia ciuitatem Romanam adipiscerentur, & hæreditates à Po. Ro. capere, reliquoq; iure Romanorum ciuium uti possent. Has ego duodecim Colonias fuisse puto, de quibus Cicero pro Cecinna loquitur. Fuit autem Cn. Pompeius Consul anno post L. Cæsarem, qui Socijs ciuitatem dedit. Erant & aliæ Latine Colonie per Gallias, Hispaniasq; & cæteris orbis Romani partibus, quæ Ciuitatem non habebant. Quare Suetonius scribit Cæsarem Colonias Latinas de petenda Ciuitate agitantibus adijisse, & aliquid utique effecturum fuisse,

se, nisi Consules conscriptas in Ciliciam legiones
ob id ipsum retinuissent. Lex igitur Pompeia ad
solos Transpadanos pertinuit.

LEX POMPEIA

Parricidij.

UPERIORIS Pompeij filius
Cn. cognomento Magnus, prin-
ceps suo tempore in repub. cum au-
thoritate, tum opibus, aliquot & i-
pse leges tulit, ex quibus pleræque post ruinam
uiri illius interciderunt. Inter eas autem, quæ re-
manserunt, est ea, quæ in parricidas lata est. Et
conditor quidem urbis Romulus interrogatus ali-
quando, Quid ita nihil de ijs sanxisset, qui paren-
tibus uim mortiferam intulissent. Respondit, Se
nō credere quenquam ad tantam dementiam per-
uenire posse, & propterea lata lege admonere ho-
mines facinoris inusitati noluisse. Sed nihil tam
aut natura sanctum, aut legibus munitum est, ad
quod prophanandum euertendumq; humana au-
dacia non adspiret. Nam ut ait Plutarchus, post
annum urbis conditæ sexcentesium L. Ostius
patrem occidit. Deinde P. Malleolus post bellum
Cimbricū C. Mario, L. Valerio Flacco Coss. ma

LEGVM ANTIQ.

trem interemit, isque primus culeo insutus, ac in mare præcipitatus est. Postea de Parricidijs quaestionem constituit Sylla, ut author est Pomponius, quam deinde Pompeius emendauit, nouamque de ijs legem tulit, qua cautum fuit, Ut non solum qui patrem aut matrem sed etiam qui cognatos aut patronos necassent, parricidij tenerentur. §. Item. l. Hos accusare. ff. de accusationibus et inscriptionibus. Pœna autem legis Pompeiæ de Parricidio duplex fuit. Nam qui personam aliquam extra patrem aut matrem, avum aut auiam occidisset, pœna legis Corneliæ, ut scribit Martianus, de Sicarijs tenebatur. Qui aut patrem uel matrem, aut ex ascendentibus aliquem necasset, ea pœna, quæ more maiorum constituta erat, adficiebatur, Ea huiusmodi fuit. Iudicato statim folliculo lupino os obuoluebatur, & soleæ lignæ pedibus inducebantur, deinde in carcerem usque ad supplicij sumendi tempus conijciebatur. Productus deinde, uirgisque primum sanguineis uerberatus, culeo insuebatur cum cane, gallo gallinaceo, uipera, & simia: postea in mare profundum culeus iactabatur, aut si mare propinquum non esset, in profluentem, ut scribunt Cicero lib. ij. ad Herennium, et Modesti

nus in l. finali. ff. ad legem Pompeiam Parricidij. Huius autem supplicij uim atq; atrocitatem pulcherrimè describit Cicero pro Roscio Amerino: Quid enim tam commune, quàm spiritus uiuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis? Ita uiuunt, dum possunt, ut ducere animã de cœlo non queant: ita moriuntur ut eorum ossa terrã non tangant, ita iactantur fluctibus ut nunquam alluantur: ita postremo eijciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Hac pœna nisi confessi non adficiuntur. Vnde Suetonius scribit Augustum mitissimum principem quendam manifesti parricidij reum ita interrogasse: Certè patrem tuum nõ occidisti. Exercebatur autem hæc lex cum pœna non solum in urbe, sed etiam in pro uincijs, ut apparet ex epistolis Ciceronis ad Qu. fratrem. Hoc genus supplicij primus inuenit Tarquinius rex, qui M. Tullium Duumuirum, quòd librum secreta ciuiliū sacrorum continentem custodiæ suæ commissum corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit, ut tradunt Valerius Max. lib. 1. cap. 1. & Dionysius lib. 3.

LEGVM ANTIQ.

LEX POMPEIA, QV AE

Bithynis data est.

BITHYNIA Prouincia populi Romani Mithridatico bello uel maxime appetita et uexata est, unde magnus legum uel interitus uel contemptus consecutus est. Quare composito Orientis statu Pompeius Bithynis legem conscripsit, quæ maxime ad normam Romanæ consuetudinis adaptata erat. Legis uaria capita fuerunt, Ne quis scilicet caperet magistratum, neue esset in senatu minor annis triginta, utq; qui magistratum cepisset in Senatu esset. Huic capiti postea derogauit edictum D. Augusti, quo permiserat minores magistratus ab annis duobus & uiginti capere. Cautum etiam erat, Ne quid Decuriones, qui in Buleu uel Curiam à Censoribus legebantur, pro introitu darent, quam pecuniam olim Honorarium Decurionatus uocabant. Sed deinde etiã ab hoc capite recessum est, cum ij quos Imperatores ex indulgentia ciuitatibus supra legitimum numerum permittebant, et singula millia denariorum, et bina inferrent, quod deinde etiam ad eos,

qui

qui inter ordinarios & legitimos legebantur, translatum est. Præterea permissum erat Bithynicis ciuitatibus, adscribere sibi quos uellent ciues, dum ciuitatis non essent alienæ, sed suarum quisq; matrū ciuitatum, quæ essent in Bithynia. Hæc pars legis consensu quodam exoleuit. Quare Traianus per rescriptum ad Plinium Bithyniæ Procos. iussit legem Pompeiam in posterum obseruari, de ijs autem quæ ante acta erant, nihil mutari uoluit, ne prouinciæ tranquillitas concuteretur. Postremò certæ causæ scriptæ erant, propter quas Senatores à Censoribus ordine mouerentur. Hac autem lege etiam finitimi Bithyniorum Pontici utebantur, ut plenissimè scribit Pli. lib. 10. epistolarū ad Traianum. Plures præterea Pompeius Magnus leges tulit, in quibus etiam unam de Iure magistratuum, qua inter alia etiam hoc statuebatur, ut absentes à petitione honorum submouerentur, ut auctor est Suetonius in Cæsare. Plinius etiam de lege Pompeia loquitur lib. 3. cap. 20.

LEX PORTIA DE IURE

ciuium Romanorum.

LEGVM ANTIQ.

Vale-
ria.

RES leges apud antiquos de liber-
tate ciuium Romanorū latae sunt.
Prima Valeria, quæ ter ab eadem
familia repetita est. Causa innouan-
de sæpius haud alia fuit, quàm quòd plus pauco-
rum opes, quàm libertas plebis poterant. Iubebat
autem lex Valeria: NE QVIS qui prouo-
casset uirgis cederetur, aut securi necaretur, si
quis aduersus ea fecisset, nihil ultra, quàm impro-
bè factum iuderi, adiecit: id, qui tum pudor erat,
uisum uinculum satis ualidum legi.

Portia

Post hanc lata est lex Portia efficacior multò
quàm superior, graui enim poena sanxit, si quis
uerberasset, necasset uè ciuem Romanū, ut inquit
Liuius lib. 10. Hinc Cicero pro Rabirio perduel-
lionis reo: Portia, inquit, lex uirgas ab omnium
ciuium Romanorum corpore amouit. Portia lex
libertatem ciuium licitori eripuit. Et Salustius
Ciceroni grauius obijcit, quòd ciues Romanos
Catilinæ socios indicta causa, contra legem Por-
tiam necasset.

Sem-
pronia

Sequitur legem Portiam Sempronia qua cau-
tum fuit, ut inquit Cicero pro Rabirio perduel-
lionis reo, & Plutarchus in Gracchis, Ne de ca-
pite

pite ciuium Romanorum iniussu populi iudicatur, qui iudicasset, uti in eum populi animaduersione esset. Meminit huius legis Cicero in *Catilinam*, & Salustius in oratione *Cæsaris*. His autem legibus non impunitas facinorosis ciuibus dabatur, sed exilium damnatis permittebatur. Salustius in eadem oratione. Sed eodem illo tempore Græcia morè imitati uerberibus animaduertebant in ciues, de condemnatis summū supplicium sumebant. Postquam res p. adoleuit, & multitudine ciuium factiones ualere, circumueniri innocentes, alia huiusmodi fieri cœpere, tunc lex *Portia* aliæq; leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hinc est quod Cicero dicit pro *A. Cecinna*: Exilium, inquit non supplicium est, sed perfugium portusq; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eò solum uertunt, hoc est, sedem ac locum mutant. De his duabus legibus loquitur & Cicero aetione 7. in *Verrem*, ubi grauitè in eum inuehitur, quòd *Gaium* municipem *Cossanum* *Messanæ* in crucem sustulisset. Sed ne uinciri quidem ciuem Romanum licuit, ut ostendit *Lucas Euangelista* in *Actis* de *Diuo Paulo* apostolo

LEGVM ANTIQ.

apostolo loquens: Accedens, inquit, Tribunus dixit ei, dic mihi num tu Romanus es, cui respondit Paulus, Esse se utiq; ciuem Romanum. Dixit que Tribunus: Ego multa summa ciuitatem Romanam consequutus sum. Paulus uero respondit, se etiam natum esse ciuem Romanum. Proinus ergo recesserunt ab eo, qui ut eum torquerent, astiterant. Et ipse Tribunus uehementer timuit, audito Paulum ciuem Romanum esse. Exemplo autem apostolorum principis discimus: neminem ius suum negligere debere.

Tulit autem legem Valeriam M. Valerius Consul collega Qu. Apuleij Pansa, Portiam uero M. Portius Cato Censorius, Semproniam C. Sempronius Gracchus. Has leges postea Cæsar in suam Iuliam de Vi publica transtulit, iussit que eum, qui cum Imperium potestatemue haberet, ciuem Romanum aduersus prouocationem, necauerit, uerberauerit, iusseritue quid fieri, aut quid in collum iniecerit, ut torqueatur, legis Iuliae de Vi pœna teneri, ut ait Vlpianus in. l. lex Iulia. ff. ad legem Iuliam de Vi publica.

LEGES PUBLILIAE.

Q. Publi-

Publius Philus Dictator anno ab V.C. quadringentesimo decimo quarto tres leges aduersus Senatū tulit. Vnam, ut plebiscita omnes Quirites tenerent. Alteram, ut legum, quæ comitijs Centuriatis ferrentur, ante initum suffragiū Patres authores fierent. Tertiam, ut alter utique ex plebe, cum eò uentum sit, ut utrunq; plebeium fieri liceat, Censor fiat. Hæ autem leges statim euauerunt. Nam prima longo post tempore ab Hortensio repetita & perlata est: secunda uero à Menio, ut supra diximus. Author Lilius libro octauo.

LEX PVPPIA DE SENA

tu habendo.

EXE Pupia certum tempus constitutum fuit, quo Senatus haberetur, quæ ex eo legitimum uocabat, alium uero Indictū. Capitolinus in Gordiano: Non legitimo. sed indicto Senatus die Cos. in Curiam uenit. Et Aelius Spartianus in Adriano: Senatus legitimo, cū in urbe aut extra urbem haberetur, semper interfuit. Meminit huius legis Cicero lib. i. epistol. Senatus, inquit, ha-
beri

LEGVM ANTIQ.

berì ante Calendas Februarias, id quod scis, per legem Pupiam non potest, neque mense Februario toto, nisi perfectis aut reiectis legationibus. Quod autem hic Cicero de legationibus dicit, sciendum est, Mense Februario olim legatis Prouinciarum Senatum dari solitum, quare totus ferè ille mensis audiendis prouinciarum postulatis cõsumebatur. author Pedianus in Verrinam tertiam. Idem Cicero lib. secundo epistolarum ad Qu. Fratrem: Appius interpretatur, non impediri se lege Pupia, quò minus habeat Senatum, et quòd Gabinia sanctum sit, etiam cogi ex Calendis Februarijs usque ad Calendas Martias Senatum legatis quotidie dari, ita putantur detrudi comitia in mensem Martium. Hanc legem tulisse videtur M. Pupius Piso Calphurnianus, qui cum M. Messala Cos. fuit, authore Cæsare lib. primo de bello Gallico. Cæterum tempora, quibus haberetur Senatus legitimus, etiam Cæsar Octavianus constituit, de qua re Suetonius scribit.

LEX RVPILIA SIVE

Hieronica.

LEX

LEX Rupilia Siculis data est, quæ admodum Pompeia, de qua supra diximus, Bithynis. Cic. actio. 4. in Verrem: Siculi hoc iure sunt, ut quod ciuis cum ciue agat, domi certent suis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiusdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudicet ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorũ sententia statuit, quam legẽ Siculi Rupiliam uocant, sortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate qui iudicet datur: cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. Quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur: quod Siculus à ciue Romano: ciuis Romanus datur. Cæterarũ rerum selecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi solent. Inter Aratores & Decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. Ex his uerbis Ciceronis satis constat, quæ uis legis Rupiliæ fuerit. Tulit autem legem P. Rupilius qui cum aliquando in operis publicanorum esset, Consul factus est, & Siciliam bello prædonum & fugitiuorum liberauit, atq; Siculis de decem legatorum sententia leges cõscripsit, cuius rei authores sunt Valerius

Max.

LEGVM ANTIQ.

Max. lib. 6. cap. 10. & Pedianus in Verrinam
 quartam. Eadem lege cautum fuit, ne extra forū
 suum uadimonia promitterent aratores, multaq;
 alia ad sustinendam prouinciæ tranquillitatem
 salubriter excogitata. Lex autem Hieronica scri-
 pta est ab Hierone Tyranno, qua constitutū fuit
 quantum frumenti, aut quo precio. quoue tempo-
 re, arator frumentum Decumano, id est, publica-
 no, qui decimas redemerat, daret. Hæc autem o-
 mnia ita diligenter & cautè scripta erant, ut nec
 arator Decumanum fraudare, nec Decumanus
 plus decimā ab aratore auferre posset. Quare ob
 æquitatem legis, Romani Sicilia potiti, nihil mu-
 tauerunt. Memorabile etiam hoc in Lege fuit,
 quod numerus aratorū quotannis apud magistrat-
 us publice subscribebatur, tanta erat diligentia
 meterum in magnis iuxta ac paruis rebus.

LEX SEMPRONIA

Frumentaria.

ANC legem damnosam admo-
 dum ærario tulit C. Sempronius
 Gracchus Trib. pl. ut frumentum,
 quod antea plebi aut omnino non
 dabatur,

dabatur, aut integro precio ab ærario ueniebat, semisse & Triente plebi daretur. Author Florus in Epitome libro sexagesimo. Huic legi Senatus diu aduersatus est, cum propter ærarij incommo- dum, tum quod plebes, quia uictus ei largè sine labore suppeditabatur, ab industria ad desidiam, ut inquit Cicero pro Sestio, uocari uidebatur. Gracchus contra putabat, ut ait Florus libro ter- tio, Aequum esse inopem populum ex ærario suo uiuere. Iubebat autem lex, Vt frumentum publicè emeretur, quod deinde plebi uilissimo pre- cio dabatur, eratq; locus Romæ constitutus, in quo frumentum publicum asseruabatur, unà cum legibus frumentarijs, quem locum horrea Sem- pronia uocabant, authore Festo. Frumentum au- tem singulis mensibus per singulas tribus in ple- bem diuidebatur; quæ res quam sumptuosa æra- rio fuerit, ostendit Plutarchus in Cæsare. Scribit enim menstruum frumentum, quod plebi diuide- batur, quingentis & quinquaginta myriadibus stetisse, quæ summa ad æstimationem nostri num- mi quingenta & quinquaginta aureorum millia conficit. Refert Cicero memorabile dictū L. Pi- sonis Frugi Tusculanarum Quæstionū lib. iij. Is

itaq; Pifo ſemper contra legem frumentariam dixerat. Deinde lata lege Conſularis ad frumentũ accipiendũ uenerat. Animaduertit Gracchus Piſonem in concione ſtantẽ. Quærit audiente Po. Ro. Qui ſibi conſtet, cum ea lege frumentum petat, quam diſſuaſerat. Cui Piſo: Nolim equidem tibi mea bona Gracche uiritim diuidere liceat. ſed ſi facias partem petam. Qua uoce uir grauis et ſapiens declarauit patrimonium publicũ lege Semproniam diſſipari. Hanc autẽ legem M. Octauium Cn. filium populi frequentis iuſſu abrogaffe, aliamq; reip. magis tolerabilem ſubſtituiſſe ſcribit Cicero in Bruto, & lib. ij. de Officijs. Caterum Apuleius Saturninus legem frumentariam obſiſtentibus multis ex integro tulit, ut tradit Cicero li. ſecundo ad Herennium. Itaque datum eſt frumentum plebi Semilibris & Trientibus uſque ad P.

Lex Clodij Pulchri Tribunatum. Is enim Clodius legem tulit, ut frumentum plebi gratis daretur, ut ſcribit Aſconius in Piſonianam. Et Cicero pro Seſtio inter alia inuehitur in Clodium, quod remiſſis Semilibris & Trientibus, quintam propẽ uectigalium partem ſuſtulerit. Alterius etiam legis frumentariæ Roſciæ meminit idem Cicero

libro secundo ad Atticum. De qua lege etiam lo-
 qui uidetur Salustius in concione Macri Tribu-
 ni plebis. Quanta autem multitudo frumentum
 ex publico acceperit, disertè ostendit Suetonius
 in Casare his uerbis: Recensum populi nec mo-
 re, nec loco solito, sed uicatim per dominos Insu-
 larum fecit, atque ex uiginti trecentisq; millibus
 accipientium frumentum è publico ad centum quin-
 quaginta retraxit. Hanc frumenti largitionem fru-
 mentationem uocat idem Suetonius in Augusto:
 Romani, inquit, populi censum uicatim egit, ac
 ne plebs frumentationum causa frequentius à ne-
 gotijs auocaretur, ter in anno quaternorum men-
 sium tesseras dare destinauit, sed desideranti con-
 suetudinem ueterem concessit rursus, ut sui cuiusq;
 mensis acciperet. Ex his duobus locis colligitur,
 nec omnibus frumentum datum fuisse, nec quocunq;
 tempore, sed semel tantum in mense, unde et frumē-
 tum menstruum appellatur. Ne aut frumentum dees-
 set, magna ad hoc classis deputata erat, quæ ex
 frumentarijs prouincijs, cuiusmodi fuerunt Sicilia,
 Sardinia, Africa, Hispania, Aegyptus, & in Ita-
 lia Hetruria, annonam Romam deportaret. Cui aut
 pleraq; ex Sempronij legibus mature perierint,

LEGVM ANTIQ.

sola hæc ad extremum usque permansit. Adeo enim dulce fuit uictum ex alieno paratum habere, ut eam populus aboleri nunquam passus sit.

LEX SEMPRONIA

de Colonijs deducendis.

CCASIONE legis Agraria, quam post fratrem C. Gracchus instituit, aliam etiam legem tulit, ut coloniae Romanorum ciuium in diuersas orbis partes deducerentur. In his autem etiam Carthago fuit, quam non ita multo antea Scipio Africanus deleuerat. Quæ res uel maxime Patres infensos legi reddidit, cum ad eam diem nulla extra Italiam colonia deducta esset. Nam maiores cum uiderent tanto potentiores Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæa, Syracusas Corintho, Cizicum ac Byzantium Mileto genitali solo, diligenter id obseruarent, ne extra Italiam coloniam deducerent. Obtinuit tamen Gracchus, suaque lege Triumuir creatus, colonias in uarias orbis partes deduxit, nemine potentiae eius palam resistere auso. De hac autem re plura scribunt, Plutarchus in Gracchis, Appianus in Libyco, & Paterculus libro secundo.

LEX

CATALOGVS. 107
LEX SEMPRONIA DE

Militum commodis.

DEM C. Gracchus duas alias le-
ges tulit ad rem militarē pertinen-
tes. Vnam, ut uestis quæ militibus
mitti solebat, gratis daretur, nec ijs
propterea, id quod antea fieri solebat, de stipendio
quicquam detraheretur. Huius ferendæ legis cau-
sa hæc fuit. L. Aurelius Horestes Consul prouin-
ciam Sardiniam sortitus, bellum in ea gerebat,
huic Horesti Quæstor erat Gracchus. Cùm au-
tem ualida ac propemodum intolerabilis uis hye-
mis ingruisset, atque quotidie multi milites nu-
ditate ac inopia perirent, miserat ad ciuitates con-
sul, ut uestis militibus publicè præberetur. Ciui-
tates rem ad Senatum detulerunt. Senatus censu-
it eos ab hoc onere immunes esse. Cùm itaque ni-
hil neque à ciuitatibus, neque à republica præbe-
retur, multi ex militibus partim affligebantur fri-
gore, partim omninò peribant. Gracchus igitur
misericordia motus ciuitates ipse adiit, easq;
suadendo eò perduxit, ut uestes militibus ultrò
darent. Quæ cùm Romæ nunciata essent, Sena-
tus grauitè tulit, qui Graccho cum ob fraternas

LEGVM ANTIQ.

actiones, tum ob singulare populi erga ipsum studium, infensus erat. Quare Tribunatum postea nactus Gracchus de hac re ad populum tulit, populusq; iussit. Qua rogatione ingens iterum uulnus ærarium accepit.

Altera lex erat, Ne minores decem et septem annis ad militiam cogereentur. Vnde hæc postea ætas militaris obseruata est, ante quam nemo inuitus sacramento adigi potuit. Has autem duas leges C. Gracchū tulisse author est Plutarchus in uita Gracchorum.

LEX SEMPRONIA DE

Prouinciarum administratione.

ANC LEGEM IDEM

Gracchus tulit pro Senatu, cuius uires agrarijs iudiciarijsq; legibus attenuauerat. Cauebatur autē hac lege, ut de Prouincijs Senatus statueret, easq; regendas daret magistratibus. Florus libro tertio de legibus Gracchanis loquens: Quid ad ius libertatis æquandæ magis efficax, quam ut Senatu regente prouincias, ordinis equestris auctoritas saltem iudiciorum regno niteretur. Item Salustius de bello Iugurthino: Sed ubi Senatus de-

licti

licti conscientia populum timet, Prouinciæ futu-
 ris Consulibus Numidia atque Italia Lege Sem-
 pronia decernuntur. Et Cicero libro primo epi-
 stolarum familiarium ad Lentulum: Nam & sti-
 pendium Cæsari decretum est, & decem legati,
 & ne lege Sempronia succederetur, facile perfe-
 ctum. Idem pro Balbo: Senatus uictorem exer-
 citum in angustijs ærarij stipendio affecit, Imper-
 ratori decem Legatos decreuit: lege Sempronia
 succedendum non censuit. Ex his satis constat,
 Prouinciarum decernendarum ius, & potestatem
 dandi successores magistratibus prouincialibus,
 omnino lege Sempronia penes Senatum fuisse.
 Quod etiam plenius idem Cicero in Vatinium
 declarat: Eripueras, inquit, Senatui prouinciæ de-
 cernendæ potestatem, Imperatoris deligendi iu-
 dicium, ærarij dispensationem, quæ nunquam si-
 bi Populus Romanus appetiuit, qui nunquam
 hæc à summi consilij gubernatione auferre cona-
 tus est. Hæc autem iccirco obiicit Cicero Va-
 tinio, quod is lata ad populum lege, Gallias et Il-
 lyricum Cæsari decreuerat cum decem legioni-
 bus in quinquennium, quam legem Vatiniam au-
 thores uocant.

LEGVM ANTIQ.
SEMPRONIA DE PO.

puli suffragijs.

ERVIVS Tullius rex cum Cē-
turiata comitia instituisset, iussit ut
Centuriæ ex censu suffragium fero-
rent, ratus hoc genere suffragiorū
magistratuum creationem penes optimates fore,
de qua re plura scribunt Livijs et Dionysius. Cō-
tra hanc igitur Seruij constitutionem Gracchus,
qui optimatum partibus aduersabatur, aliam le-
gem in Tribunatu promulgauit, ut scilicet ex cō-
fuis quinque classibus sorte Centuriæ uocaren-
tur, non autem ex censu: qua ratione fiebat, ut
Comitia Centuriata non minus in tenuiorum,
quàm diuitum potestate essent. Hæc autem lex nō
est accepta. Author uero huius rei est Salustius
ad C. Cæsarem de rep. ordinanda.

LEX SEMPRONIA DE LO.

catione agri Attalici & Asiæ.

T TALS rex Pergami Eume-
nis filius testamento Po. Ro. reli-
quit hæredem. Hanc hæreditatem
tum recentem C. Gracchus lata le-
ge in alimēta populo dedit, utq; agri regij à Cent
sori.

foribus per singulos annos locarentur, sanciuit. Ex hac locatione Po. Ro. uectigal maximum annuum percipiebat. Cic. in Verrem actio. quinta. Inter Siciliam, inquit, cæterasq; prouincias Iudices, in agrorum uectigali ratione hoc interest, quod cæteris aut impositum uectigal est certum, quod stipendium dicitur, ut Hispanis & plerisq; Pœnorum, quasi uictoris præmium, & pœna belli: aut Censoria locatio constituta est, ut Asia lege Sempronia. Meminit huius uectigalis Cicero etiam contra Rullum.

LEX SCANTINIA.

CANTINIA lex in eos lata est, qui aut alienam pudicitiam sollicitassent, aut suam ipsi prostituissent. Pœna autem constituta fuit

primum pecuniaria, decem millium scilicet nummum, authore Quintiliano lib. 4. & 7. Oratoriarum Institutionum. Sed postea ob magnitudinem huius sceleris, atq; culpæ maximam atrocitatem pœna gladij à Christianis Imperatoribus constituta est, quam primum sanxerunt Constantius & Constans, ut habetur in l. Cùm uir nubit. C. ad legem Iuliam de Adulterijs. Sunt qui putent

LEGVM ANTIQ.

hanc legem latam fuisse à C. Scantinio Capitolino Tribuno plebis, qui cum M. Marcelli uiri illustris filium de impudicitia appellasset, patre accusante damnatus est, ut scribit Plutarchus in uita Marcelli, et Valerius Maximus libro sexto capite primo. Meminere huius legis Suetonius in Domitiano, & Iuuenalis Satyra sexta, & apud Ciceronem in epistolis Caelius.

LEX SVLLANI ET

Carbonis.

EX GE Sullani & Carbonis data est ciuitas eis, qui scederatis ciuitatibus ascripti fuissent, si tum, cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, & si sexaginta diebus apud Prætorē esset professi, cuius rei author est Ci. pro Archia.

SVLPITIAE LEGES.

Sulpitius uir fuit suo tempore cum bonis omnibus charus atq; gratus, tum eloquentia omniq; facultate dicendi magnus & celebris. Postea autē Trib. pl. creatus ambitione ac ardore quodam contentionis eo prouectus est, ut & optimatum fauorem amitteret, & eloquentia sua in propriam per-

niciam

niciē abuteretur. Causa autem contentionū hæc
 erat. C. Julius Cæsar, de cuius festiuitate ac lepō
 re multa in libris de Oratore Cicero dicit, gestā
 ædilitate Consulatum omiſſa Prætura petiturus
 erat, quod legibus Annalibus omninō prohibitū
 erat. Huius igitur extraordinariæ petitioni cum
 alij Tribuni plebis, tū Sulpitius ipse sese obiecit,
 primumq; modeste et legitime res acta est: postea
 tamen nimia contentione uincendiq; studio ad ar
 ma ferrūq; processit. In hoc tumultu Sulpitius in
 census ira multa, ita gessit, ut ei nihil ad extremū
 furorem deesse uideretur. Leges etiam quas d. tu
 lit, authore Plutarcho in uita Syllæ, ex quib. una
 fuit aduersus Senatum: Ne Quis ordinis Senato
 rij ultra duo millia drachmarū æs alienum con
 flare possit. Ipse autē legislator, cū uita excessit,
 ultra trecentas myriades debiti nomine reliquit.
 Tres etiā præterea alias leges tulit, ex quib. pri
 ma fuit, ut exules reuocarentur. Altera, ut liberti
 ni ac noui ciues in Romanas tribus ingenuasq; di
 stribuerentur, cū eo tēpore noui ciues in octo tan
 tū tribub. suffragiū ferret, authore Appiano, eorū
 que suffragiū propter reliquarū tribuū multitudine
 nē nulli⁹ momēti esset. Tertia lex cōtra Cos. Sylla
 lam

LEGVM ANTIQ.

lam lata fuit, cui cū magnæ cū C. Mario essent
 contēiones, iamq; ipse à Senatu dux ad bellum
 Mithridaticū destinatus esset: tulit ad populū Sul-
 pitius, ut Mario Prouincia illa decerneretur.
 Hæc lex una ex causis belli ciuilibus, quod mox se-
 quutum est, fuit, dicente Sylla, se legibus Sulpi-
 tii, quod per uim latæ essent, non teneri, moxq;
 Capuam ad exercitum profectus, urbem occupa-
 uit, Marium expulit, Sulpitium occidit, eiusq; de-
 creta omnia rescidit. Authores huius rei sunt Ci-
 cero Philippica 8. & de Responsis Aruspicum,
 ubi in omnibus exemplaribus mendosè legitur
 C. Thuscius pro C. Iulio. Item Appianus lib. 1.
 Florus lib. 77. & 86. Hæc autem acta sunt Con-
 sulibus L. Cornelio Sulla, et Qu. Pompeio Ruso.

LEX TERENTIA ET

Cassia.

ANC legem tulerunt M. Terentius, & C. Cassius Varus Con-
 sules ex S. C. qua constitutum erat,
 ut frumentum in penuria annonæ,
 populo emeretur, ut scribit Cicero actio. 5. & 7.
 in Verrem. Quam autem damnosa fuerit ærario
 illa largitio, ostendit Cicero. Ait enim tribus il-
 lis an-

lis annis, quibus Sicilia Verres obtinuit, HS centies & tricies in solam Siciliensem emptionem fuisse erogata. Quæ summa in nummo aureo solato conficit trecenta & uiginti quinque millia. Erat autem ex lege frumentum Siciliae ciuitatibus æqualiter distributum, quantum quæque ciuitas daret, atque omnia ita accommodata erant, ut nec Siculi, nec Romani damni aliquid acciperent. Sed hanc legis æquabilitatem Verres in suum quæstum auertit, quæ ei multis in locis detectis eius fraudibus obijcit Cicero.

LEX TERENTILLA.

POPVLVS Romanus ab initio nullo iure scripto, authore Dionysio lib. 10. usus est. Sed primum ipsi reges iura postulantibus reddebant, et, quod ab ipsis decretum pronunciatumque esset, pro lege habebatur. Pulsis autem Regibus cum cætera officia Regum, tum etiam Iurisdictio ad Cõsulare Imperium transiit, usque iudicibus controuersia & lites agitabantur. A quo officio etiam Consules dicti sunt, nam consulere pro iudicare ueteres usurpabant, ut tradit Quintilianus li. 1. Formulas autem actionum, diesque quibus lege agi possent,

LEGVM ANTIQ.

posset, Scribæ magistratum & Iureconsulti te-
 nebant, quos populus ipse consulebat, ijsq; hono-
 res et dignitates quasi pro præmio reddebat. Præ-
 terea in libris Pontificijs pauca erāt reposita, quib;
 bus uis legis erat, quæ soli Patricij nouerant, qui
 quæ in urbe frequēter uersabantur. Qui uerò aut
 mercaturæ, aut cultui agrorum operam dabant,
 ea prorsus ignorabant, cum non nisi nundinis in
 urbem uenirent. Cum igitur is status ciuitatis
 esset, & Consules Iurisdictionem suam liberam
 sæpe non ad æquitatis iustiquæ normam, sed pro-
 priam uoluntatem atq; libidinem dirigerent, cre-
 brò fiebat, ut multa ab ijs uariè atq; ambitiose de-
 cernerentur. Quam inæqualitatem dicundi iuris
 uariæ querelæ plebis, partim ex iniquitate decre-
 torum, partim ex inuidia, quæ magis potestatib;
 assidua comes esse solet, consequebatur. Anno itaq;
 que urbis conditæ ducentesimo nonagesimo secū-
 do, cum Consules L. Lucretius & T. Veturius
 bello Hernico occupati essent, Qu. Terentillus
 Arsa Trib. pl. ratus locum Tribunitijs actionib;
 datum, per aliquot dies patrum superbiam ad ple-
 bem criminatus, maximè in Consulare Imperi-
 um, tanquam nimium, nec tolerabile liberæ ciui-

tati, inuehebatur, nomine enim tantum minus inuidiosum, re ipsa propè atrocius quam regium esse, quippe duos pro uno dominos acceptos immoderata, infinita potestate: qui soluti atq; effrenati ipsi, omnes metus legum, omniaq; supplicia uertent in plebem: quæ ne æterna ijs licentia sit, legem se promulgaturum, ut Quinqueuiri crearentur legibus de Imperio Cōsulari scribendis: quod populus in se ius dederit, eo Consulē usurum, non ipsos licentiam atq; libidinem suā pro lege habituros: Et hætenus quidem Lilius. Dionysius autē diligentissimus Romanæ historiæ scriptor, nō de Quinqueuiris, sed Decemuiris promulgatū fuisse scribit, ijsq; potestatem non tantum de Consulari Imperio leges ferendi decretam, sed de omnibus publicis & priuatis rebus, cuius quidē sententiæ mihi magis placet, quis dubium nō sit, ipsum etiā Liliū aliquem suæ opinionis authorem habuisse. Cæterū eo anno, quo lex promulgata est, Terentillus castigatus à Qu. Fabio præfecto urbi, atq; aduersante præterea omni Senatu nihil egit. Sequenti autē anno P. Volumnio, Ser. Sulpitio Coss. lex à toto collegio Tribunitio relata ingentes motus excitauit, suscipiente primas actionis partes A.

LEGVM ANTIQV

Virginio Trib. pl. uiro acerrimo, nec parum di-
 ferto. Hæc uerò contentio in nonum usq; annum
 producta est, intenta in legem plebe, Tribunisq;
 acerrimè pro lege in Patres ac Consules dimicā-
 tibus. Tandem Sp. Tarpeio, A. Aeternio Consu-
 libus, cū superioris anni Consules, quia legem
 ferri non patiebantur, damnati essent, nec tamen
 eorū calamitas segniores novos faceret, palamq;
 iactarent, se utiq; damnari posse, plebem uerò &
 Tribunos legem ferre non posse: Tribuni plebis
 constantia Consulū commoti, deposita lege le-
 nius agere cū Patribus cœpere, resq; tandem ad
 eas condiciones peruenit, ut leges quidem scribe-
 rentur, non tamen ab ullo ex plebe, sed à Patricijs
 tantū. Ibi cū aliquandiu leuiter certatum fuisset,
 concessum id tandem Patribus est, sicq; abrogatis
 cæteris magistratibus, Decemuirī legibus
 scribendis sine prouocatione creati sunt, qui ius
 scriptum partim ex Atticis legibus, quas Solon
 inclytus sapientia et iusticia scripserat, partim ex
 aliarum ciuitatum iure composuerūt, totumq; in
 XII Tabulas redegerunt, unde Ius XII Tabula-
 rum etiam hodie appellatur. Occasionē itaq; his
 legibus scribendis dedit lex Terentilla, atque ex

eo tem.

eo tempore Po. Ro. primum ius quoddam certum habere cœpit. Quare & Imperator Iustinianus in suis Constitutionibus, quas Nouellas uocant, in Titulo De his qui nuptias iterant, legem XII Tabularū omnium uetustissimam uocat, & quæ prima ferè Romanam Rempub. constituerit. Fuit autem antea Ius Papyrianum, quod tamen exactis regibus, authore Pomponio, Tribunijs actionibus sublatum est.

LEX TITIA ET

Cornelia.

AS leges nusquam me legere memini, quam apud Martianum Iureconsultum, in l. In quibus. ff. de Aleatoribus. S. C. inquit Paulus, uentuit in pecuniam ludere: præterquam si quis certet disco uel pilo iaciendo, currendo, saliendo, ludendo, pugnando, quod uirtutis causa fiat. In quibus, inquit Martianus, ex lege Titia et Cornelia, etiam sponsionem facere licet. Sed ex alijs ubi pro uirtute certamen non fit, non licet. Ex his Iureconsulti uerbis colligere possumus, hanc legem de Alea latam fuisse: Ne quis scilicet in pecuniam luderet, sponsionemq; eius rei ergo

Q

LEGVM ANTIQ.

faceret, nisi uirtutis causa. Legis autem de Alea meminit Cicero Philippica secunda: Hominem uerò nequissimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege quæ est de alea condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissimè studium suum profitetur. Loquitur autem de Licio Lenticula, quem de Alea condemnatum Antonius in integrum restituerat.

LEX TITIA DE

Vacatione Consulatus.

. Titius Tribunus plebis dominatibus in repub. Triumuiris legem tulit, ut Consulatus dum Triumuiri remp. constituerent in quinquennium uacaret, qui pari modo ac Consules illum obtinerent. Author Appianus libro quarto.

LEX TITIA.

ALTERIVS legis Titia mentionem facit Cicero in oratione pro L. Murena, ubi de Quæstura Murena loquitur: Habuit hic, inquit, lege Titia prouinciam tacitam & quietam. Solebant autem olim etiam ex Quæstoribus quidam prouincias sortiri primùm ex S. C. quod factum

est

CATALOGVS. 114

est D. Bruto & Porcina Coss. authore Vlpiano de Officio Quaestoris. Deinde ex lege Titia, ut ostendit hic Cicero, & Iustinianus Imperator in Institutionibus suis, Titulo De Attiliano Tutore scribit Tutores in prouincia dari solitos ex lege Julia & Titia. Ex quibus omnibus colligitur lege Titia de Quaestorijs Prouincijs, deq; eorum qui in eas proficiscebantur iure, atque potestate diligenter cautum fuisse. Quis autem hanc legem tulerit incertum est. De Titio quodam Seruii discipulo scribit Pomponius de Origine Iuris. Et Cicero duos commemorat Titios in Bruto, Sextum & Caium, atque utrique modicam eloquentiam tribuit. An autem ex his aliquis legem tulerit affirmare non possum.

LEX VALERIA DE

Prouocatione.

P. VALERIVS Volesi filius salubres aliquot in Consulatu reip. & libertati Romanae leges tulit, unde ei ob singulare studium erga populum Publicolae nomen inditum est. Ex his una fuit, Vt aduersus omnes magistratus prouocatio esset ad populum. Qua lege Consulare

LEGVM ANTIQ.

Imperium dissolutum fuisse Linius libro quarto scribit. A Dictatore tamen ad populum prouocare non licuit, ut idem Linius lib. ij. tradit.

LEGES VALERIAE

reliquæ.

IDEM Valerius etiam alias Leges tulit. Ne quis haberet Romæ imperium, nisi cui id à populo datum esset, sacrandoq; cum capite bonis eius, qui regni occupandi consilia inisset. Hæc lex proprie ad crimen Maiestatis pertinuit, qua conciderunt postea Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius. Pecuniæ autem, quæ ex bonis ita damnatorum redigebantur, sacræ erant Cereri, auctore Dionysio libro decimo. Aliam eundem legem tulisse Plutarchus scribit, qua plebs à portorijs & tributis præstandis liberabatur. Satis enim stipendij pauperes pendere uidebantur, si liberos tollerent. Hanc autem legem tulerat obsidentibus Romam Tarquinijs, ut his delinimentis affecta plebes facilius & libentius obsidionis incommoda sustineret.

LEX VALERIA DE

are alieno.

Vale.

VALERIVS Flaccus, qui in locum C. Marij septies Cos. demortui successus est, in Consulatu suo turpissimæ legis author fuit, ut scribit Paterculus, qua iubebat creditoribus quadrantem tantum solui, id est, quartam tantum æris alieni, siue debitæ pecuniæ partem: cuius facti merita eum poena intra biennium secuta est. Nam ex consulatu provinciam Asiam sortitus, cum eo peruenisset, seditione exercitus sui, operaq; C. Fimbriæ scelestissimi atque audacissimi hominis interfectus est, manifesto exemplo: Neminem debere potestate sua ad eripiendum ius suum alteri, abuti.

LEX VALERIA DE
Proscriptione.

Valerius Flaccus, quem Florus principem Senatus uocat Interrex, legem tulit, uti Sylla Dictator crearetur, eiq; uitæ & necis potestas in ciues esset. Cicero de lege Agraria contra Rullum: Omnium legum iniquissimam, dissimilamq; legis esse arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sulla tulit: Ut omnia quæcumq; ille

LEGVM ANTIQ.

fecisset, essent rata. Nam cum cæteris in ciuitatibus Tyrannis institutis leges omnes extinguantur & tollantur: hic Reip. Tyrannum lege constituit. Est inuidiosa lex, sicut dixi, ueruntamen habet excusationem, non enim uidetur hominis lex esse, sed temporis. Hanc legem etiam alijs in locis tum Valeriam, tum Corneliam uocat. Ut pro Roscio Amerino: Verum ego hoc quæro, qui potuerint ista ipsa lege, quæ de proscriptione est, siue Valeria est, siue Cornelia, nõ enim noui, nec scio, uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? Scriptum enim ita dicunt esse, Ut eorum bona ueneant, qui proscripti sint. Et Actio-
ne in Verrem tertia absolutè Corneliam uocat: Lex, inquit, Cornelia proscriptum inuari uetat.

LEX VOCONIA.

VOCONIA lex de coërcendis mulierũ hæreditatibus lata est, auctore Gellio lib. xx. cap. i. Et Cic. actio. iij. in Verrem, cautum lege fuisse scribit, ne quis hæredem uirginẽ, neue mulierem faceret. In quẽ locum Pedianus scribens, ait Voconiũ legem tulisse, Ne quis Census, hoc est, pecuniosus hæredẽ relinqueret filiã. Et Augusti-

nus lib. 3. de ciuitate dei. Lata est etiam, inquit, illa lex Voconia, Ne quis heredem fœminam faceret, nec unicam filiam. Qua lege quid iniquius dici aut cogitari possit, ignoro. Erat aut̄ constituta lege certa summa, quæ posset ex testamēto patris aut alterius ad uirginem uel mulierem peruenire, quod ex Cicerone colligitur lib. secundo de finibus: Memini me, inquit, adesse P. Sextilio Rufo, quum is ad amicos rem ita deferret, se esse heredem Q. Fadio Gallo, cuius in Testamento scriptum esset, se esse ad eo rogatum ut omnis hæreditas ad filiam perueniret, id Sextilius factum negabat. Poterat autem impune. Quis enim redargueret? nemo nostrum negabat, eratque uerissimilius hunc mentiri cuius interesset, quam illum qui id se rogasse scripsisset, quod debuisset rogare. Addebat se etiam in legem Voconiam iuratum, contra eam facere non audere, nisi aliter amicis uideretur. Aderamus nos quidem adulescentes, sed etiam multi amplissimi uiri, quorum nemo censuit plus Fadiæ dandum, quam posset ad eam lege Voconia peruenire. Hactenus Cicero. Hanc autem legem etiam ad Usucapiones pertinuisse scribit Paulus in. l. Sequitur. ff.

LEGVM ANTIQ.

de Vſucapionibus, his uerbis: Libertatem ſeruitutum Vſucapi poſſe uerius eſt: quia eam Vſucapionem ſuſtulit lex Voconia, quæ ſeruitutem cõſtituit, non etiam eam, quæ libertatẽ præſtat ſublata ſeruitute: itaque ſi cum tibi ſeruitutem deberem, ne mihi, puta, liceret altius ædificare, et perſtatutum tempus altius ædificatum habuero: ſublata erit ſeruitus. Tulit hanc legem Qu. Voconius Saxa Trib. pl. eamq. ſuaſit, ut ſcribit Cic. de Senectute, M. Portius Cato, Qu. Seruilio Cepione, Qu. Martio Philippo iterũ Conſulibus. Fuit autẽ Voconius legiſlator Aricinus, authore Cicerone Philippica. 3. Sed et apud Florum lib. 4. falſo pro Voconio legitur Volumnius.

LEX VISCELLIA.

ÆC lex cuiuſmodi fuerit, indicat reſcriptum Diocletiani & Maximiani, quod habetur lib. 5. Codicis, titulo ad legem Viſcelliam, his uerbis: Lex Viſcellia libertinæ conditionis homines perſequitur, ſi ea, quæ ingenuorum ſunt, circa honores & dignitates auſi fuerint attentare, uel Decurionatum arripere: niſi iure aureorum annulorum impetrato à principe. ſuſtineantur,

tunc

tunc enim quoad uiuunt, imaginem, non statū ingenuitatis obtinent, & sine periculo ingenuorū officia peragunt etiam publica. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civilibus poterit, quam legis Viscellia crimine perurgeti. In Curiam autem se immiscens damno quidem cum infamia afficitur. Et hæc quidem sunt uerba rescripti.

LEX VOLERONIA.

LEX Voleronia cautum fuit, ut Plebeij magistratus, cuiusmodi fuerunt Aediles & Tribuni plebis, Tributis comitijs fierent. Sciendū est autem triplicia potissimum apud Romanos comitia fuisse, Curiata, Centuriata, & Tributa. Ex his Curiata antiquissima fuerunt, quippè quibus ipse Romulus usus sit, eoq; tēpore totius reip. cura per sententias Curiarum expediebatur, auctore Pomponio. ff. de Origine Iuris. Hæc autē Comitia Curiata in creandis magistratibus maioribus, cum Centuriata à Seruio Tullio instituta fuissent, abolita sunt, in minoribus autem etiā post exactos reges ad annos sexaginta tres circiter permanserunt, unde Gellius lib. 12. ait. Mino-

LEGVM ANTIQ.

ribus Magistratibus magistratum Tributis comitijs, sed iustius Curiata lege dari. Et Tacitus lib. 21. author est, Quæstores sub Regibus lege Curiata creatos, quam legem L. Brutus repetierit. In quibusdam etiam alijs rebus Curiata comitia auspicioꝝ gratia in republica remanserunt. Ut in re militari. Nam Consuli absq; lege Curiata rem militarem attingere non licebat, ut scribit Cicero de lege Agraria contra Rullum. Et Liviꝝ lib. sexto Comitia Curiata, ait, rem militarem continere. Quod idem etiam lib. decimo clarius ostendit, his uerbis: Papyrius C. Junium Bubulcum magistrum equitum dixit, atque ei legem Curiatam de Imperio ferenti, triste omen diem diffidit, quod Fauciae Curiae fuit principium duabus insignis cladibus, captæ urbis, & Caudinae pacis. Ex his constat neminem in re militari Imperium habere potuisse, nisi cui id in urbe Curiata lege datum fuisset, cuius rei etiam Cicero author est lib. primo epistolarum ad Lentulum, & ad Qu. fratrem. Nemini autem Curiata lege imperium dabatur, nisi cui antea ueris comitijs, id est, Tributis uel Centuriatis datus esset magistratus, ut tradit idem Cicero

contra Rullum. Arrogationes etiam lege Curia-
 ta fiebant, nam hac Imperium constituebatur ar-
 rogatori in arrogatum. Gellius lib. quinto cap.
 19. Sed arrogationes non temere, nec inexploro-
 rato conceduntur. Nam Comitia arbitris etiam
 pontificibus, quæ Curjata appellantur, ijs comi-
 tijs populus ita rogabatur: Velitis, iubeatis, ut
 L. Valerius L. Titio tam iure legeque filius sibi
 fiet, quam si ex eo patre matreque familiâs natus
 esset, utique ei uitæ necisque in eum potestas
 fiet, ut pariendo filio est, hoc ita ut dixi, ita uos
 Quirites rogo. Hinc rogatio dicta, quia hic
 in alienam familiam transitus per populi roga-
 tionem fit. Et Cicero in oratione pro domo
 sua ad pontifices ita de hac arrogatione scri-
 bit: Credo enim, quanquam in illa adoptione
 legitime factum est nihil, tamen te esse interro-
 gatum: Author ne esses, ut in te P. Fon-
 teius uitæ necisque potestatem haberet, ut in
 filio: quæro si aut negasses aut tacuisses, si ta-
 men id triginta Curia iussissent, num id ius-
 sum esset ratum. Appianus etiam libro secun-
 do bellorum ciuiliū scribit C. Casarem Octa-
 uianum iterum se parenti in adoptionem dedisse
 lege

LEGVM ANTIQ.

lege Curiata. Esse autem id à populo in adoptione confirmari. Hoc autē genus adoptionis postea in principem translatum est, quod alioquin iure antiquo necessario per populum fiebat. l. 1. C. de Adoptionibus. §. 1. Inst. Quibus modis Testamenta infirmentur. Omne enim ius populi lege Regia in Imperatorem translatum est. Inst. de iure naturali, gentium et civili. §. Sed et quod principi. Hæc autem Comitia auspicioꝝ causa remanserunt, unde & de cælo seruabatur, & Pontifices Auguresq; ijs intererant, ut tradit Cic. de Prouincijs Consularibus, & lib. 4. epistolarū ad Atticum, ubi de pactione Domitij cum Consulibus loquitur, quā detexit Memmius, & Gellius in loco supra allegato. Hæc uerò Comitia per triginta lictores peragebantur, ad speciem atq; usurpationem quandam uetustatis, authoribus Cicerone de lege Agraria contra Rullum, & Gellio lib. 15. cap. 27.

Secunda ratio comitiorum Centuriata dicitur, quam excogitauit Seruius Tullius rex, in qua sic omnia instituta ac ordinata erant, ut ea comitia in potestate optimatum essent, ipsaq; plebes nihil posset. Quare aucta postea ciuitate, &

Tribuum

Tribuum numero, ut inquit Lilius lib. 1. consummato, recessum est ab instituto Tullij ad seruandam ordinum concordiam. Nā cum primū Centuriæ omnes centum et nonaginta tres essent, auctore Dionysio, Prima classis, in qua ditissimi erant, prima uocabatur ad ferendum suffragium. Habebat autem ea classis octo & nonaginta Centurias, Secunda uiginti, quarum duarum classium Centuriæ, si consentirent, reliquas numero superabant, eaq; ratione suffragia nunquam ad infimam plebem perueniebant. Postea uero, ut concordia ordinum, ut diximus, conseruaretur, comitia hæc sic haberi consueuere. Primū omnium ex omni numero Centuriarum sortitō Prærogatiua constituebatur Centuria, quæ prima in suffragium mitteretur. Deinde primæ classis Centuriæ uocabantur & Secundæ, quæ Primò Vocatas Centurias appellabant. Cicero Philippica 2. Ecce Dolabellæ Comitiorū dies: sortitio prærogatiuæ, quiescit: renuntiatur: tacet. Prima classis uocatur, renuntiatur: deinde ut assolet, suffragiatum Secunda classis uocatur, quæ omnia citius sunt facta quam dixi. Et Lilius lib. 9. Nemi dubium erat, quin Qu. Fabius omnium consensu

sude.

LEGVM ANTIQ.

su destinaretur, cumq; & Prærogatiuæ et primò uocatæ omnes Centuriæ Consulem cum L. Volunio dicebant. Post hæc autem uocabantur tribus, quas Iure uocatas dicebant. Liuius lib. 4. Haud inuitis patribus P. Licinium Caluum Prærogatiua Trib. militum non petentem creat, moderationis expertæ in priore magistratu uirum, cæterum iam tum exactæ ætatis: omnesq; deinde ex collegio eiusdem anni refici apparebat, qui priusquam renunciarentur, Iure uocatis Tribubus permissu interregis, P. Licinius Caluus ita uerba fecit. Et Cicero de lege Agraria contra Rullum: Itaque me non extrema tribus suffragiorum, sed primi illi uestri concursus: neque singulæ uoces præconum: sed una uoce uniuersus Po. Ro. Consulem declarauit. Ex his satis constat, hanc Comitiorum formam admixtis Tribubus quasi duplicem factam. Quod etiam Ascognius in Verrinam secundam testatur: Prærogatiuæ, inquit sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante Iure uocatas. Mos enim fuerat, quò facilius in comitijs concordia seruaretur, bina de iisdem candidatis comitia fieri, quorum tribus primæ Prærogatiuæ dicebantur, quos uellent

Consu-

Consules fieri. Secundæ Iure Vocatæ, quod in
 his sequente populo, Prærogatiuarum uoluntate
 omnia complerentur. Tribus autem hic in prio-
 re membro pro Centurijs accepisse uidetur Asco-
 nius. Neque enim apud authores Tribus Præ-
 rogatiuæ, sed Centuriæ dicuntur. Prærogati-
 uam autem Iustorum Comitiorum uolebant es-
 se Romani, authore Cicerone lib. primo de Di-
 uinatione. Quare etiam nomen illud uariè usur-
 patur. Nam & præiudicium siue authorita-
 tem quandam significat, ut apud Liuium libro
 primo Decadis tertiæ in principio. Et Cicero
 actione in Verrem secunda pulchra Dialogia lu-
 dit in Metellum, qui cum magna pecunia, a Ver-
 re qui tum reus erat accepta, atque in Prærogat-
 tiuam Centuriam erogata, Præturam nactus
 fuisse, uel emisse potius existimaretur: præ-
 iudicio suo reum Verrem iuuabat. Hic, in-
 quit Cicero, Metellus, quam sit isti amicus
 attendite: dedit enim prærogatiuam suæ uo-
 luntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiua red-
 didisse uideatur. Priore loco præroga-
 tiua hic pro præiudicio accipitur, in posteriore
 uero

uero pro Centuria. Sed & Iureconsulti hac uoce uarie utuntur, modo pro authoritate & eminentia quadam, modo pro iure quodam specialiter indulto. Vlpianus in l. Rescripto, et l. Munerum. ff. de Muneribus & honoribus. l. Obseruare. ff. de officio procos. l. Si quis. C. de episcopis et clericis.

Cum autem haec duo genera Comitiorum ob auspiciorum rationem, patrumq; authoritatem optimatum potentiae obnoxia uiderentur, tulit legem P. Volero, ut plebei magistratus Tributis comitijs fierent, in quibus nec auspicia seruabantur, nec authoritas patrum requirebatur, sed plebes per trigintaquinque tribus distributa suffragia nullo nec religioso aut sacro, nec civili uinculo astricta ferebat. Propositis igitur tribus Comitiorum generibus, uideamus quomodo singula discretata a se inuicem fuerint. Curiata Comititia a Tributis ita differunt, quod Curiata et antiquiora sunt, auspiciatq; fiebant, & patres ijs Comitijs authores erant. Quorum ante legem Aeliam Fusiam in Tributis nihil obseruabatur. Praeterea Tributa ex regionibus & locis, ut inquit Gellius, conficiebantur. Curiata ex ratione Sacro-

rum, secundum quam à Romulo constitutæ erant, fiebant. Vtrisque tamen hoc commune fuit, quòd mixtim suffragium ferebatur, in quo etiam à Centuriatis differunt, Nam ijs Comitijs populus Censu, ordinibus, et atibusq; descriptus adhibebatur in suffragium, ut inquit Cicero libro tertio de Legibus. Centuriata etiam Comiticia sæpè una die confici non poterant. Tributa uerò una die perfici necesse erat. Præterea Curiata & Tributa cum in urbe tum in campo habere phas fuit, Centuriata uerò in urbe haberi non potuerunt, cuius rei authores sunt Dionysius libro nono, Liuius libro tricesimo septimo, Dion Cassius libro tricesimo primo, & Gellius libro decimo quinto, capite uicesimo septimo. Unde liquidò apparet, uehementer errare eos, qui ducem sententiæ suæ sequuti Flauium Blondum libro Romæ Triumphantis tertio, Curiata & Tributa Comiticia eadem fuisse asserunt: & multò magis eos, qui Festum celebrem Grammaticum imitati, ex Curiatis & Centuriatis idem comitiõrum genus faciunt.

Hæc quàm breuissimè de antiquis comitiõrum generibus, quibus Romani cum in magistra

LEGVM ANTI. CATAL.

tibus creandis, tum in legibus ferendis, siue res
iudicando, utebantur: differere libuit. Lata
est autem lex Voleronia T. Quintio, Appio
Claudio Consulibus.

F I N I S.

INDEX RERVM ET VERBORVM
 memorabilium, in quo, ut in superiori, obser-
 uabit Lector Vno puncto priorem, gemi-
 nato posteriorem paginam si-
 gnificari.

A

Adulterium	81.
Ambitus	73.
Annariæ leges	39.
Asses Semunciales	96.
Atilianus Tutor	7.
Aurum coronarium	62.
Author & Authoritas quid significant	6:92:

B

Bigati nummi	19.
--------------	-----

C

Cæsaris interfectores damnati	97.
Calumniatores	91:
Cassius	8:
Censoria potestas	22:
Centenariæ cenæ	84.
Centuriata comitia	118:
Cibariæ leges	85.
Ciceronis locus restitutus	3:

INDEX.

<i>Ciuitates condendi et euertendi consuetudo</i>	95.
<i>Ciuitatis ius apud Romanos quale</i>	41.
<i>Collegia Romæ</i>	20.
<i>Coloniæ Romanæ & Latinæ</i>	89.
<i>Comitia triplicia Romæ</i>	117.
<i>Consularis ætas</i>	39.
<i>Consules unde dicti</i>	111.
<i>Curiata comitia</i>	117.
D	
<i>Dardanarij</i>	69.
<i>Decemuiri</i>	112.
<i>Diuisores</i>	75.
E	
<i>Edicta Perpetua</i>	30.
<i>Equestris</i>	82.
F	
<i>Fœnus Vnciarium & Semiunciarium</i>	71.
H	
<i>de Hereditatibus</i>	4.
<i>Hostilianæ actiones</i>	37.
I	
<i>Impuditiæ poena</i>	109.
<i>Iudiciales leges</i>	45.
<i>Ius Latij</i>	41.

INDEX.

Ius XII Tabularum 4:112:

L

Latij ius 41:

Latinitas & ciuitas 44:

Legumferendarum ius 1.

Libertinorum suffragia 89.

Locus in libris iuris civilis restitutus 92.

M

Maiestas 53.

Maiestatis crimen 53.

Maiestatis & Perduellionis crimen quid differant 55.

Militaris aetas 107.

Mithridates 89. Mulctia 5.

N

Nexus 95:

Nummaria lex 27:91.

Nummus Victoriatas 19.

O

Obnuntiatio 12.

P

Parricidij poena 99:

Peculatus 66:104.

Perduellio 54:

R 3

INDEX.

Peregrinitatis reatus	45.
Perpetua Edicta	30:
ϕλοπᾶ	81.
Plagij poena 32:	36.
Plebiscita	36.
Pontes in campo Martio	90:
Populi iudicia	19.
Prærogativa	119.
Puncta Cicero suffragia uocat	33.
Q	
Quadrigati nummi	19.
Questiones Perpetuæ	58.
Quina uicenaria lex	87:
R	
Repetundarum crimen	60.
Repetundarum iudicium & poena	64.
Residua pecuniæ	67.
Rusticæ tribus	89:
S	
Sacerdotia	69.
Sacrariæ leges	38.
Sacratio agrorum	94:
Sacrilegium	66:69.
Scipio Africanus interfectus	13:
Scribæ 23.	75.
Sectatores	75.
<u>Sectio</u>	

INDEX.

Sectio	65.	Sectores	64:
Sempronia horrea			105.
Senatus legitimus & indictus			103.
Sicariorum & ueneficorum pœna			28:
Sodalitates			22:
Sodalitia & Sodales			75:
Solutus legibus			30.
Stuprum			81.
Suffragia Tabellaria & Vocalia			33.
T			
Testamentaria lex			26.31.
Tribus Urbanae & Rusticae			89:
Tribus Romae institutae			20.
Tributa comitia			120:
de Tutoribus			7.
V			
Vicesima			78.
Victoriatus nummus			19.
Vis publica & priuata			50:
de Vi damnatorum pœna.			52.
Urbanae tribus			90.
de Usucapionibus			6:

1479919

INDEX

